

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

PEDAGOGIK MAHORAT VA XALQARO
BAHOLASH ILMYIY-AMALIY
MARKAZI

Respublika
Ta'lif Markazi

**2024-2025-O'QUV YILIDA
UMUMTA'LIM MAKTABLARINING
11-SINF
O'QUVCHILARI UCHUN
ONA TILI VA ADABIYOT
FANIDAN YAKUNIY ATTESTATSIYASINI
JAVOBLARI**

**MAJBURIY
FANLAR**

11-sinf ona tili va adabiyot yakuniy imtihon materiallari topshiriqlari

1	Fonetika, imlo qoidalar	Imlo qoidasiga ko‘ra to‘g‘ri yozilgan so‘zlarni noto‘g‘ri yozilgan so‘zlardan farqlay oladi.	B	Qisqa javobli	8
---	-------------------------	--	---	---------------	---

1. Imloviy jihatdan to‘g‘ri yozilgan so‘zlarning tartib raqamini yozing.(Bilish)

- 1.Yonma yon 2. To‘xson 3. Shavqat 4. Iqtisod 5. Infarkt 6. Asfald 7. Jombozlik 8. Bargga 9. Murojat 10. Tabiiy

Javob: 1, 3, 4, 5, 10

2. Imloviy jihatdan noto‘g‘ri yozilgan so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Bilish)

- 1.Yonma- yon 2. To‘xson 3. Shavqat 4. Iqtisod 5. Infarkt 6. Asfald 7. Jonbozlik 8. Bargga 9. Murojat 10. Tabiiy

Javob: 2, 6, 7, 8, 9

3. Imloviy jihatdan noto‘g‘ri yozilgan so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Bilish)

1. Matbaa 2. Taxsimot 3. Hazil-mazax 4. Iqtisod 5. Istemol qilmoq 6. Bamaylihotir 7. Intelekt 8. Bargga 9. Murojaat 10. Na’matak

Javob: 2, 5, 6, 7

4. Imloviy jihatdan to‘g‘ri yozilgan so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Bilish)

- 1.Matba 2. Taxsimot 3. Hazil-mazax 4. Iqtisod 5. Istemol qilmoq
6. Bamaylihotir 7. Intelekt 8. Bargga 9. Murojaat 10. Namatak

Javob: 3, 4, 8, 9

5. Imloviy jihatdan to‘g‘ri yozilgan so‘zlarni tartib raqamini yozing. (Bilish)

1. Xalifa 2. Exson 3. Yuzma yuz 4. Ma’muriy 5. Vakum
6. Bamaylixotir 7. Trassa 8. Fojea 9. Kilogram 10. Zumrat

Javob: 1, 4, 6, 7

6. Imloviy jihatdan noto‘g‘ri yozilgan so‘zlarni tartib raqamda yozing. (Bilish)

1. Xalifa 2. Exson 3.Yuzma- yuz 4. Ma’muriy 5.Vakum
6. Bamaylixotir 7. Trassa 8. Fojea 9. Kilogramm 10. Zumrad

Javob: 2, 5, 8

7. Imloviy jihatdan to‘g‘ri yozilgan so‘zlarni tartib raqamda ifodalang. (Bilish)

1. Kulgi 2. Hashorot 3.Yuzma -yuz 4. Ma’muriy 5. Avf 6. Tamirlamoq 7. Trassa 8. Fojia 9. Fotoaparat, 10. Birzum.

Javob: 1, 3, 4, 7, 8, 10

8. Imloviy jihatdan noto‘g‘ri yozilgan so‘zlarni tartib raqamda ifodalang. (Bilish)

1. Kulgi
2. Hashorot
3. Yuzma -yuz
4. Ma’muriy
5. Avf
6. Tamirlamoq
7. Trassa
8. Fojia
9. Fotoaparat,
10. Bir zum.

Javob: 2, 5, 6, 9, 10

9. Imloviy jihatdan to‘g‘ri yozilgan so‘zlarni tartib raqamda ifodalang. (Bilish)

1. Say- harakat
2. Hasharot
3. Uzr-ma’zur
4. Manba
5. Ramazon
- xayiti
6. Tavsifnoma,
7. Kordinata
8. Fojia
9. Fotoaparat,
10. Bir oz.

Javob: 2, 3, 4, 6, 8

10. Imloviy jihatdan noto‘g‘ri yozilgan so‘zlarni tartib raqamda yozing. (Bilish)

1. Say- harakat
2. Hasharot
3. Uzr-ma’zur
4. Manba
5. Ramazon
- xayiti
6. Tavsifnoma,
7. Kordinata
8. Fojia
9. Fotoapparat,
10. Biroz.

Javob: 1, 5, 7

2	Leksikologiya	Ko‘chma ma’noda qo‘llangan so‘zlarni ajrata oladi.	B	Qisqa javobli	8
---	---------------	--	---	---------------	---

**1. Ko‘chma ma’noda ham ifodalana oluvchi so‘zlarning tartib raqamini yozing.
(Bilish)**

1. Atama	5. Gul
2. Morfema	6. Yong‘oq
3. Bosh	7. Etak
4. Kitob	8. Orzu

Javob: 3, 5, 7, 8

**2. Ko‘chma ma’noda ifodalana olmaydigan so‘zlarning tartib raqamini yozing .
(Bilish)**

1. Atama	5. Gul
2. Morfema	6. Yong‘oq
3. Bosh	7. Etak
4. Kitob	8. Orzu

Javob: 1, 2, 4, 6

3. Ko‘chma ma’noda ifodalana olmaydigan so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Bilish)

1. Sintez	5.Gul
2. Morfema	6. Qonun
3. Strategiya	7. Etak
4. Daftар	8. Teorema

Javob: 1, 2, 3, 4, 6, 8

**4. Ko‘chma ma’noda ifodalana oladigan so‘zlarning tartib raqamini yozing.
(Bilish)**

1. Sintez	5. Gul
2. Morfema	6. Qonun
3. Strategiya	7. Etak

4. Quloq 8. Teorema

Javob: 4, 5, 7

5. Ko‘chma ma’noda ifodalana oladigan so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Bilish)

1. Metafora 5. Aruz
2. Poema 6. Qanot
3. Yoqa 7. Etak
4. Ko‘z 8. Sinus

Javob: 3, 4, 6, 7

6. Ko‘chma ma’noda ifodalana olmaydigan so‘zlarni tartib raqamda ifodalang. (Bilish)

1. Metafora 5. Aruz
2. Poema 6. Qanot
3. Yoqa 7. Etak
4. Ko‘z 8. Sinus

Javob: 1, 2, 5, 8

7. Ko‘chma ma’noda ifodalana oladigan so‘zlarni tartib raqamda yozing. (Bilish)

1. Leksika 5. Qofiya
2. Poeziya 6. Sinus
3. Og‘iz 7. Qora
4. Bosh 8. Oyoq

Javob: 3, 4, 7, 8

8. Ko‘chma ma’noda ifodalana olmaydigan so‘zlarni tartib raqamda ifodalang. (Bilish)

1. Leksika 5. Qofiya
2. Poeziya 6. Sinus
3. Og‘iz 7. Qora
4. Bosh 8. Oyoq

Javob: 1, 2, 5, 6

**9. Ko‘chma ma’noda ifodalana olmaydigan so‘zlarni tartib raqamda ifodalang.
(Bilish)**

1. Fonema	5. Qofiya
2. Poeziya	6. Teorema
3. Gul	7. Siyoh
4. Kitob	8. Qanot

Javob: 1, 2, 4, 5, 6

**10. Ko‘chma ma’noda ifodalana oladigan so‘zlarni tartib raqamda yozing.
(Bilish)**

1. Fonema	5. Qofiya
2. Poeziya	6. Teorema
3. Gul	7. Siyoh
4. Kitob	8. Qanot

Javob: 3, 7, 8

3	Mustaqil so‘z turkumlari	Mustaqil so‘z turkumlarining ma’no turlarini aniqlay oladi.	B	Qisqa javobli	8
---	--------------------------	---	---	---------------	---

1. Atash ma’nosiga ega bo‘lmagan mustaqil so‘z turkumi qatnashgan jumlaning tartib raqamini yozing. (Bilish)

- A) Kutubxonada yangi qiziqarli kitoblar juda ko‘p edi.
- B) O‘rtoq rafiqam, oilamizni tashkily xo‘jalik jihatidan misli ko‘rilmagan darajada mustahkamladik.
- C) Yig‘lab turgan bolani Umida ham tinchlanira olmadi.
- D) Agar yo‘lda chuqur uchrasa, oldingilar unga o‘zini tashlar ekan.
- E) Inson dastavval o‘zini mukammal bilishi kerak. U borliqning toji.

Javob: D, E

2. Atash ma’nosiga ega bo‘lmagan mustaqil so‘z turkumi otga ishora qilgan jumlani belgilang. (Bilish)

- A) Kutubxonada yangi qiziqarli kitoblar juda ko‘p edi.
- B) O‘rtoq rafiqam, oilamizni tashkily xo‘jalik jihatidan misli ko‘rilmagan darajada mustahkamladik.
- C) Yig‘lab turgan bolani Umida ham tinchlanira olmadi.
- D) Agar yo‘lda chuqur uchrasa, oldingilar unga o‘zini tashlar ekan.
- E) Inson dastavval o‘zini mukammal bilishi kerak. U borliqning toji.

Javob: E

3. Atash ma’nosiga ega bo‘lmagan mustaqil so‘z turkumi qatnashgan berilgan qatorni toping. (Bilish)

- A) Imtihonda har bir savolga to‘g’ri javob bering.
- B) Gunafshalar qulog‘imga madhingni, So‘zlab so‘zlab charchadilar bitmadni.
- C) Kun bo‘yi ishlab toliqgan Ilhomjon darrov uqlab qoldi.
- D) Ustoz abadiy tiriklikka erishkan avliyolar haqida so‘zlab berdi.
- E) Hamma qoyil qolibdi va yakdillik bilan shoirni mushoirani g‘olibi deb e’lon qilishibdi.

Javob: E

4. Atash ma’nosiga ega bo’lman mustaqil so‘z turkumi qatnashgan berilgan qatorni toping. (Bilish)

1.Baxtsizliging sirini boshqalardan emas, o’zingdan so’ra.

2. Nega buncha loqayd bo’lib bormoqdasiz?

3. Gapirishni bilish talantdir.

4. Amalsiz ilm- mevasiz yog‘och.

5. So‘z xulq -atvor demakdir.

6. Odamlar bilan ularning aqliga monand gaplash

Javob: 6

5. Atash ma’nosiga ega bo’lman mustaqil so‘z turkumi qatnashgan berilgan qatorni toping. (Bilish)

A) Mamlakatdagi qariyb barcha chumchuqlar qirib bitirildi.

B) Xitoy II jahon urushidan keyin qoloq bir mamlakat edi.

C) Butun Xitoyda chumchuqlarga qiron keltirish boshlandi.

D) Yo‘lbars mushuksimonlar oilasining pantera urug‘iga mansub.

E) Mo‘ynasi sarg‘ish, qora-ko‘kimtr yo‘l- yo‘l

Javob: E

6. Atash ma’nosiga ega bo’lman mustaqil so‘z turkumi qatnashgan qatorni toping. (Bilish)

A) Odamlar chumchuqlarni shovqin-suron bilan qo‘rqtishgan.

B) Yulduzlarni o‘rganib, ularning xaritasini chizib beradigan kishilarni esa “munajjim” deb atashgan.

C) Turkistonda savdo-sotiq, to‘lov muomalalarida narx, qiymat o‘lchovi bo‘lgan pul birligi “aqcha” deb atalgan.

D) Odamlarga yo‘l ko‘rsatib turgani uchun uni “yo‘lchi yulduz” deb ham atashgan.

E) Bolaligimda yozuvchi Borxes bilan uchrashishni juda-juda orzu qilar edim.

Javob: E

7. Atash ma'nosiga ega bo'limgan mustaqil so'z turkumi qatnashgan berilgan qatorni toping. (Bilish)

- A) Markaziy Osiyoning erksevar xalqi dushmanga qarshi mardonavor kurashdi.
- B) Chakalakzor qorong'ida sirli va vahimali ko'rinar edi.
- C) "Xafa bo'lma, o'g'lim",—dedi Davronov asta boshini ko'tarib.
- D) Ikromjon xotinini qoldirib, o'zi idora tarafga ketdi.
- E) Bu masalada kattalarimiz nima desa, shu bo'ladi.

Javob: D, E

8. Ravish so'z turkumi qatnashgan jumlanı belgilang. (Bilish)

- A) Markaziy Osiyoning erksevar xalqi dushmanga qarshi mardonavor kurashdi.
- B) Chakalakzor qorong'ida sirli va vahimali ko'rinar edi.
- C) "Xafa bo'lma, o'g'lim",—dedi Davronov asta boshini ko'tarib.
- D) Ikromjon xotinini qoldirib, o'zi idora tarafga ketdi.
- E) Bu masalada kattalarimiz nima desa, shu bo'ladi.

Javob: A, C

9. Tarkibida qo'shma sifat qatnashgan jumlanı belgilang. (Bilish)

- A) Markaziy Osiyoning erksevar xalqi dushmanga qarshi mardonavor kurashdi.
- B) Chakalakzor qorong'ida sirli va vahimali ko'rinar edi.
- C) "Xafa bo'lma, o'g'lim",—dedi Davronov asta boshini ko'tarib.
- D) Ikromjon xotinini qoldirib, o'zi idora tarafga ketdi.
- E) Bu masalada kattalarimiz nima desa, shu bo'ladi.

Javob: A

10. Tarkibida ravish qatnashgan jumlanı belgilang. (Bilish)

- A) Markaziy Osiyoning erksevar xalqi dushmanga qarshi mardonavor kurashdi.
- B) Chakalakzor qorong'ida sirli va vahimali ko'rinar edi.
- C) "Xafa bo'lma, o'g'lim",—dedi Davronov asta boshini ko'tarib.
- D) Ikromjon xotinini qoldirib, o'zi idora tarafga ketdi.
- E) Bu masalada kattalarimiz nima desa, shu bo'ladi.

Javob: A, C

4	Morfologiya	Sodda tub va sodda yasama so‘zlarni tahlil qila oladi.	Q	Qisqa javobli	8
---	-------------	--	---	---------------	---

1. Asosi ot bo‘lgan sodda yasama so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

- 1.Gulla 2. Bog‘bon, 3. Kitoblar 4. Ishlamoq 5. O‘rgimchak 6. Toychoq
7. Mehribon 8. Zargar.

Javob: 1, 2, 4, 8

2. Ot turkumiga oid sodda tub so‘zlarni aniqlab, tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

- 1.Gulni 2. Bog`bon, 3. Kitoblar 4. Ishlamoq 5. O`rgimchak 6. Toychoq
7. Mehribon 8. Boyimoq.

Javob: 1, 3, 6

3. Ot turkumiga oid sodda tub so‘zlarning tartib raqamini yozing.(Qo‘llash)

- 1.Bolalar 2. Zargar, 3. Kelinchak 4. Gullamoq 5. O‘rgimchak 6. Bo‘taloq
7. Muloyim 8. To‘ymoq.

Javob: 1, 3, 6

4. Asosi ot turkumiga oid bo‘lgan sodda yasama so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

- 1.Oromgoh 2.Savalamoq 3.Quticha 4.Qiynoq 5.Ishlamoq
6. Bog‘bon 7. Gaplashmoq 8. Isitmaladi.

Javob: 1, 5, 6, 7

5. Asosi ot turkumiga oid bo‘lgan sodda yasama so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

- 1.Sana 2. Savalamoq 3. Quticha 4. Qiynoq 5. Ishlamoq
6. Bog‘bon 7. Gaplashmoq 8. Isitmaladi.

Javob: 1, 5, 6, 7

6. Ot so‘z turkumiga oid bo‘lgan sodda tub so‘zlarni tartib raqamda yozing. (Qo‘llash)

- 1.O‘ynoqi 2.Savalamoq 3.Quticha 4.Qiynoq 5.Ishlamoq
6. Bog‘lar 7. Bo‘taloq 8. Podshoh.

Javob: 3, 6, 7, 8

7. Asosi fe'l so'z turkumiga oid bo'lgan sodda yasama sifatlarni tartib raqamda belgilang. (Qo'llash)

- 1.O'ynoqi
- 2.Qaynoq
3. Siniq
- 4.Qiynoq
5. Ishlamoq
6. Bog'lar
7. Bo'taloq
8. Isitmaladi.

Javob: 2, 3

8. Asosi ot so'z turkumiga oid bo'lgan sodda yasama sifatlarni tartib raqamda yozing. (Qo'llash)

- 1.O'ynoqi
- 2.Qaynoq
- 3.Yuzaki
- 4.Qiynoq
- 5.Ilmiy
- 6.Va'daboz
7. Chirik
8. Keskin.

Javob: 1, 3, 5, 6

9. Asosi ot so'z turkumiga oid bo'lgan sodda yasama ravishlarni tartib raqamda yozing. (Qo'llash)

- 1.Taxminan
- 2.Vaqtincha
- 3.Yuzaki
- 4.Erkakchasiqa
- 5.Ilmiy
- 6.Va'daboz
- 7.Noiloj
- 8.Keskin.

Javob: 1, 2, 4, 7

10. Asosi ot so'z turkumiga oid bo'lgan sodda yasama fe'llarni tartib raqamda yozing. (Qo'llash)

- 1.Faxrlanmoq
- 2.Ko'pirmoq
- 3.Sensiramoq
- 4.Erkalamoq
- 5.Ishlamoq
- 6.Gapirmoq
- 7.Bahslashmoq
- 8.Kesmoq

Javob: 1, 5, 6, 7

5	Morfologiya	Mustaqil so‘z turkumlariga xos shakllarning gapdagi ma’no vazifalarini to‘g‘ri moslashtira oladi.	Q	Qisqa javobli Moslikni aniqlash	8				
				<table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td style="width: 25px; height: 25px;"></td><td style="width: 25px; height: 25px;"></td><td style="width: 25px; height: 25px;"></td><td style="width: 25px; height: 25px;"></td></tr> </table>					

**1. –lar ko‘plik qo‘sishimchasi haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo‘llash)**

A) Sof ko‘plik ma’nosi	1. Shavkatlarning kattagina uzumzor bog‘i bor edi.
B) Hurmat ma’nosi	2. Eshitganlar nima deydi?
C) Kinoya ma’nosi	3. Tog‘amlar keldilar
D) Jamlash ma’nosi	4. Bu kishi oqsuyaklardan: biz gapirsak boshlari og‘rib qoladi.
	5. Do‘konga borib, suvlardan olib kel.
	6. O‘yayverib boshlarim og‘rib ketdi.
	7. Bu qizlardan kelgusida Nodiralar, Zulfiyalar chiqadi.

Javob:

A	B	C	D
2, 7	3	4	1, 7

**2. –lar ko‘plik qo‘sishimchasi haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo‘llash)**

A) Sof ko‘plik ma’nosi	1. Bunchalik go‘zallikni ko‘rib ko‘zlarim qamashdi.
B) Hurmat ma’nosi	2. O‘zbekistonda muzeylar juda ham ko‘p.
C) Ta’kid ma’nosi	3. Dadamlar bilan aylanishga chiqdik.
D) Jamlash ma’nosi	4. Bu kishi oqsuyaklardan: biz gapirsak boshlari og‘rib qoladi.
	5. Do‘konga borib nonlardan olib kel.
	6. Bu qizlardan kelgusida Nodiralar, Zulfiyalar chiqadi.

Javob

A	B	C	D
2, 6	3	1	5, 6

3. –lar ko`plik qo`shimchasi haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo‘llash)

A) Sof ko‘plik ma’nosi	1. O‘zlari ham tashrif buyuribdilar-da .
B) Hurmat ma’nosi	2. O‘zbekistonda yangi binolar qurilmoqda
C) Ta’kid ma’nosi	3. Buvimlar bilan aylanishga chiqdik.
D) Jamlash ma’nosi	4. U o‘z qalbida kechyoqgan tuyg‘ularni bilmasdi..
	5. Do‘konga borib nonlardan olib kel.
	6. Bu yigitlardan kelgusida Farhodlar, Alpomishlar chiqadi

Javob:

A	B	C	D
2, 6	3	4	5, 6

4. –lar ko`plik qo`shimchasi haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo‘llash)

A) Sof ko‘plik ma’nosi	1. O‘zlari ham tashrif buyuribdilar-da .
B) Hurmat ma’nosi	2. Samarqandda juda ko‘p qadimiy obidalar bilan tanishdik.
C) Ta’kid ma’nosi	3. Buvimlar har kuni bizni duo qiladilar
D) Jamlash ma’nosi	4. U o‘z qalbida kechyoqgan tuyg‘ularni bilmasdi..
	5. Bu qizlardan kelgusida Uvaysiyalar, Zulfiyaxonimlar chiqadi

Javob:

A	B	C	D
2, 5	3	4	5

**5. –lar ko`plik qo`shimchasi haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo‘llash)**

A) Sof ko‘plik ma’nosi	1. Ichan qal’ani aylanar ekanman, tarixiy obidalarni ko‘rib ko‘zlarim qamashib ketdi
B) Hurmat ma’nosi	2. Bu safar o‘zлari bosh bo‘lib borarmishlar
C) Ta’kid ma’nosi	3. Dadamlar bilan muzeyga borganimiz esimda, eksponatlarni birma- bir tanishtirgan edilar.
D) Taxmin ma’no si	4. Ichan qal’ani aylanar ekanmiz, baland minoralar, mbazlar va turli xil naqshlarni ko‘rdik. gu
	5. Ichan qal’a martlarda yanada go‘zal bo‘lib ketadi deb eshitganman.

Javob:

A	B	C	D
1, 4	3	1	5

**6. –lar ko`plik qo`shimchasi haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo‘llash)**

A) Sof ko‘plik ma’nosi	1.Uzoq masofa yurib oyoqlarim charchab ketdi.
B) Hurmat ma’nosi	2. Bu safar o‘zлari bosh bo‘lib borarmishlar
C) Ta’kid ma’nosi	3.Har doim oyijonimlar bilan birga maslahatlashib ish qilishga harakat qilaman.
D) Taxmin ma’nosi	4. O‘qituvchilar uchun semenar-trenenglar rejalashtirildi..
	5. May oylarida Samarqandga borishni rejalshtirdik.

Javob:

A	B	C	D
4	3	1	5

7. –lar ko‘plik qo`shimchasi haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo‘llash)

A) Sof ko‘plik ma’nosi	1. Dadanglar bormi?
B) Hurmat ma’nosi	2. Bu safar o‘zлari bosh bo‘lib borarmishlar
C) Ta’kid ma’nosi	3. Akamdan naq balolarga qolaman.
D) Kinoya ma’nosi	4. Bolalarning shovqini tashqaridan eshitilib turardi.
	5. May oylarida Samarqandga borishni rejalashtirdik.

Javob:

A	B	C	D
4	1	3	2

8. –lar ko‘plik qo`shimchasi haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo‘llash)

A) Sof ko‘plik ma’nosi	1. Buvimlar bilan mehmonga bordik.
B) Hurmat ma’nosi	2. O‘zlariyam qadam ranjida qilibdilar-da.
C) Ta’kid ma’nosi	3. Akamdan naq balolarga qolaman.
D) Kinoya ma’nosi	4. Kutubxonada juda ko‘p kitoblar bor edi.
	5. May oylarida Samarqandga borishni rejalashtirdik.

Javob:

A	B	C	D
4	1	3	2

**9. –lar ko'plik qo'shimchasi haqidagi to'g'ri ma'lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo'llash)**

A) Sof ko'plik ma'nosi	1. Buvimlarning so'zlarini jon qulog'im bilan tinglayman.
B) Hurmat ma'nosi	2. O'zlariyam qadam ranjida qilibdilar-da.
C) Ta'kid ma'nosi	3. Akamdan naq balolarga qolaman.
D) Kinoya ma'nosi	4. Mehmonlar goh qovundan, goh uzumdan tatib ko'rishdi.
	5. May oylarida Buxoroga borishni rejalshtirdik.

Javob:

A	B	C	D
4	1	3	2

**10. –lar ko'plik qo'shimchasi haqidagi to'g'ri ma'lumotlarni topib moslashtiring.
(Qo'llash)**

A) Sof ko'plik ma'nosi	1. Har kuni buvimlarning duolarini olishga harakat qilaman.
B) Hurmat ma'nosi	2. O'zlariyam qadam ranjida qilibdilar-da.
C) Ta'kid ma'nosi	3. Bunchalar go'zallikdan ko'zlarim qamashib ketdi.
D) Kinoya ma'nosi	4. Mehmonlar goh qovundan, goh uzumdan tatib ko'rishdi.
	5. May oylarida oromgohga borishni rejalshtirdik.

Javob:

A	B	C	D
4	1	3	2

6	Sintaksis	Qo'shma gap turlari haqida to'g'ri hukmni yecha oladi	Q	Qisqa javobli	8
---	-----------	---	---	---------------	---

1. Ushbu gap haqidagi to'g'ri ma'lumotning tartib raqamini yozing. (Qo'llash)

Xizmatchilardan liftni ishlatib berishni iltimos qilishdi, lekin buni foydasi bo'lmadi.

1. Bog'lovchisiz qo'shma gap
2. Ergashgan qo'shma gap
3. Bog'langan qo'shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo'shma gap

Javob: Bog'langan qo'shma gap

2. Ushbu gap haqidagi to'g'ri ma'lumotni topib, tartib raqamini yozing. (Qo'llash)

Men bilgan yovuz kishilar u yerda bor, shuning uchun men bormayman.

1. Bog'lovchisiz qo'shma gap
2. Ergashgan qo'shma gap
3. Bog'langan qo'shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo'shma gap

Javob: Ergashgan qo'shma gap

3. Ushbu gap haqidagi to'g'ri ma'lumotning tartib raqamini yozing. (Qo'llash)

Butun dunyoga ma'lumki, siz ham shuni unutmangki, Orolni asrash hammamizning burchimiz.

1. Bog'lovchisiz qo'shma gap
2. Ergashgan qo'shma gap
3. Bog'langan qo'shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo'shma gap

Javob: Murakkab qo'shma gap

4. Ushbu gap haqidagi to‘g‘ri ma’lumotning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

Hamma ishlaringizda to‘g‘ri bo‘ling, odamlarga muomalada xulqingiz chiroyli bo‘lsin.

1. Bog‘lovchisiz qo‘shma gap
2. Ergashgan qo‘shma gap
3. Bog‘langan qo‘shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo‘shma gap

Javob: Bog‘lovchisiz qo‘shma gap

5. Ushbu gap haqidagi to‘g‘ri ma’lumotning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

Shunisi quvonarliki, sinfdagi o‘quvchilarning hammasi bir- biri bilan ahil.

1. Bog‘lovchisiz qo‘shma gap
2. Ergashgan qo‘shma gap
3. Bog‘langan qo‘shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo‘shma gap

Javob: Ergashgan qo‘shma gap

6. Ushbu gap haqidagi to‘g‘ri ma’lumotning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

So‘nggi yillarda yoshlarimizning ijtimoiy tarmoqlarga bo‘lgan qiziqishi ortib bormoqda, shuning uchun kitob o‘qishga qiziqadiganlar kamaygan.

1. Bog‘lovchisiz qo‘shma gap
2. Ergashgan qo‘shma gap
3. Bog‘langan qo‘shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo‘shma gap

Javob: Ergashgan qo‘shma gap

7. Ushbu gap haqidagi to‘g‘ri ma’lumotning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

O‘zligini anglashga bel bog‘lagan har bir xalq va millat buyuk ajdodlari xizmatlarini e’zozlashni o‘rniga qo‘yadi. .

1. Bog‘lovchisiz qo‘shma gap
2. Ergashgan qo‘shma gap
3. Bog‘langan qo‘shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo‘shma gap

Javob: Sodda yoyiq gap

8. Ushbu gap haqidagi to‘g‘ri ma’lumotning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

Adabiyot - atomdan kuchli, ammo uning kuchini o‘tin yorishga sarflamaslik kerak.

1. Bog‘lovchisiz qo‘shma gap
2. Ergashgan qo‘shma gap
3. Bog‘langan qo‘shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo‘shma gap

Javob: Bog‘langan qo‘shma gap

9. Ushbu gap haqidagi to‘g‘ri ma’lumotning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

Odamlarimizning huquqiy ongi yuksak bo‘lsa, har kim o‘z haqini tanisa va o‘zini o‘zi himoya qilsa, demokratik jamiyatga erishgan bo‘lamiz.

1. Bog‘lovchisiz qo‘shma gap
2. Ergashgan qo‘shma gap
3. Bog‘langan qo‘shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo‘shma gap

Javob: Murakkab qo‘shma gap

10. Ushbu gap haqidagi to‘g‘ri ma’lumotning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

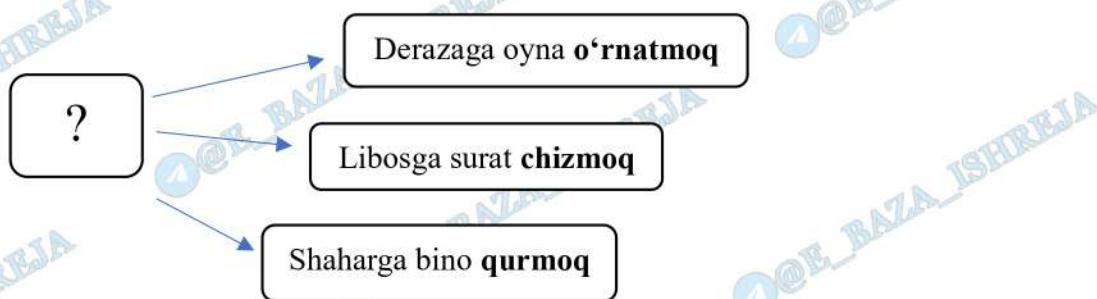
Butun dunyoga ma’lumki, siz ham shuni unutmangki, Orolni asrash hammamizning burchimiz.

1. Bog‘lovchisiz qo‘shma gap
2. Ergashgan qo‘shma gap
3. Bog‘langan qo‘shma gap
4. Sodda yoyiq gap
5. Murakkab qo‘shma gap

Javob: Murakkab qo‘shma gap

7	Leksikologiya	So‘zlarning shakl va ma’no munosabatiga ko‘ra turlarini to‘g‘ri qo‘llay oladi	Q	Qisqa javobli	8
---	---------------	---	---	---------------	---

1. Ajratib ko‘rsatilgan har uchala so‘z bilan shakldoshlik hosil qila oladigan so‘zni yozing. (Qo‘llash)

Javob:

S O L M O Q

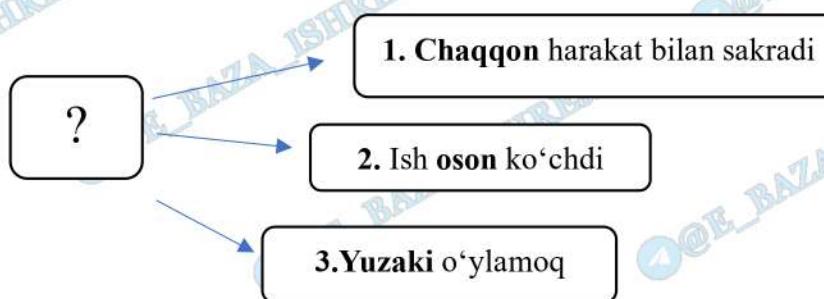
2. Ajratib ko‘rsatilgan har uchala so‘z bilan ma’nodoshlik hosil qila oladigan so‘zni toping. (Qo‘llash)

Javob:

Y	A	Q	I	N		
---	---	---	---	---	--	--

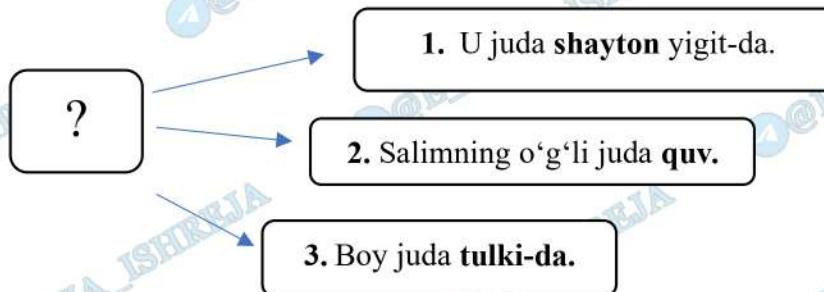
3. Ajratib ko'rsatilgan har uchala so'z bilan ma'nodoshlik hosil qila oladigan so'zni toping. (Qo'llash)

Javob:

Y	E	N	G	I	L		
---	---	---	---	---	---	--	--

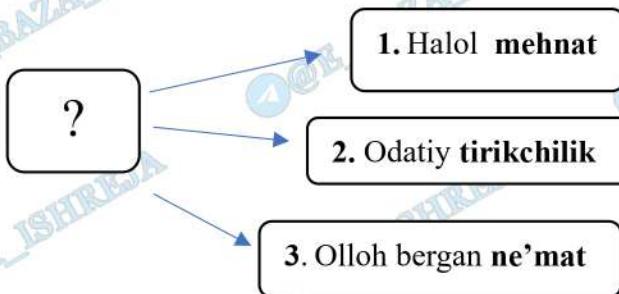
4. Ajratib ko'rsatilgan har uchala so'z bilan ma'nodoshlik hosil qila oladigan so'zni toping. (Qo'llash)

Javob:

A	Y	Y	O	R			
---	---	---	---	---	--	--	--

5. Ajratib ko'rsatilgan har uchala so'z bilan ma'nodoshlik hosil qila oladigan so'zni toping. (Qo'llash)

Javob:

R	I	Z	Q		
---	---	---	---	--	--

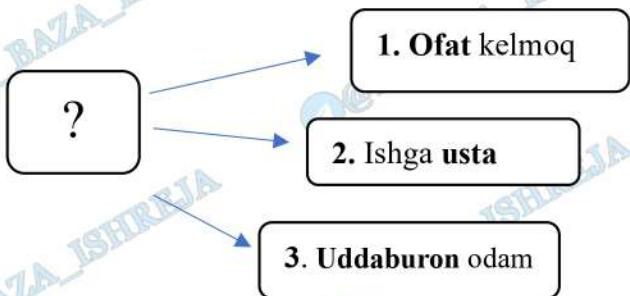
6. Ajratib ko'rsatilgan har uchala so'z bilan ma'nodoshlik hosil qila oladigan so'zni toping. (Qo'llash)

Javob:

A	S	L			
---	---	---	--	--	--

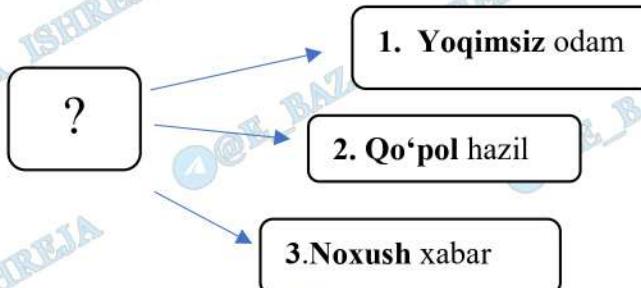
7. Ajratib ko'rsatilgan har uchala so'z bilan ma'nodoshlik hosil qila oladigan so'zni toping. (Qo'llash)

Javob:

B	A	L	O		
---	---	---	---	--	--

8. Ajratib ko'rsatilgan har uchala so'z bilan ma'nodoshlik hosil qila oladigan so'zni toping. (Qo'llash)

Javob:

Y	O	M	O	N			
---	---	---	---	---	--	--	--

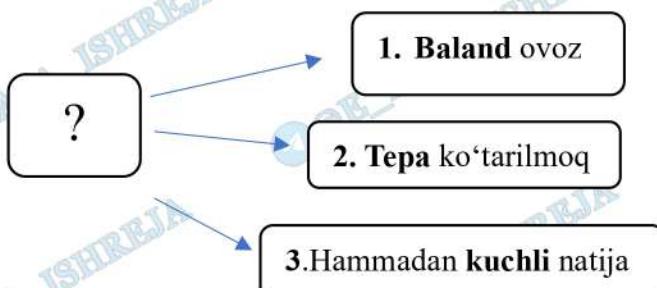
9. Ajratib ko'rsatilgan har uchala so'z bilan ma'nodoshlik hosil qila oladigan so'zni toping. (Qo'llash)

Javob:

O	G	I	R			
---	---	---	---	--	--	--

10. Ajratib ko'rsatilgan har uchala so'z bilan ma'nodoshlik hosil qila oladigan so'zni toping. (Qo'llash)

Javob:

Y	U	Q	O	R	I	
---	---	---	---	---	---	--

8	Sintaksis	Berilgan parchadagi gap bo‘laklarini to‘g‘ri tahlil qila oladi.	Q	Qisqa javobli	8
---	-----------	---	---	---------------	---

1. Ushbu she’riy parcha to‘g‘ri sintaktik (gap bo‘laklari) tahlil qilingan javoblarning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

Riyo kasbin o‘rgandi u tez,
Umid – pinhon, eplaydi rashkni.
Ko‘rinadi munglig‘ g‘amangez,
Boplar ishontirish, avrashni...

1. Fe’l kesim ishtirok etgan.
2. Ravish aniqlovchi vazifasida qo‘llangan.
3. Sifatdosh vositasiz to‘ldiruvchi vazifasida kelgan.
4. Olmosh ega vasifanini bajargan.
5. Mavhum ot aniqlovchi vazifasini bajargan.
6. Harakat nomi kesim vazifasi bajargan.

Javob: 1, 4, 5

2. Ushbu she’riy parchada so‘zlarning sintaktik (gap bo‘laklari) tahliliga oid noto‘g‘ri ma’lumot(lar)ni aniqlab, tarib raqamini yozing. (Qo‘llash)

Riyo kasbin o‘rgandi u tez,
Umid – pinhon, eplaydi rashkni.
Ko‘rinadi munglig‘ g‘amangez,
Boplar ishontirish, avrashni...

1. Fe'l kesim ishtirok etgan.
2. Ravish aniqlovchi vazifasida qo'llangan.
3. Sifatdosh vositasiz to'ldiruvchi vazifasida kelgan.
4. Olmosh ega vasifanini bajargan.
5. Mavhum ot aniqlovchi vazifasini bajargan.
6. Harakat nomi kesim vazifasi bajargan.

Javob: 2, 3, 6

3. Ushbu parchada so'zlarning sintaktik (gap bo'laklari) tahliliga oid to'g'ri ma'lumot(lar)ning tartib raqamini yozing. (Qo'llash)

Turk xalqining zaiflasha boshlaganidan foydalanib qolgan dushman elchi jo'natib, turk xoqonidan uning eng yaxshi otini so'rattirdi.

1. Vositasiz to'ldiruvchi fe'l kesimga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
2. Sifatlovchi aniqlovchi vositasiz to'ldiruvchiga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
3. Maqsad holi vositasiz to'ldiruvchiga tobelangan.
4. Aniqlovchi egaga ohang yordamida tobelangan
5. Hol kesimga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
6. Olmosh ega vasifanini bajargan.

Javob: 1, 2, 4, 5

4. Ushbu parchada so'zlarning sintaktik (gap bo'laklari) tahliliga oid noto'g'ri ma'lumot(lar)ni topib, tartib raqamini yozing.(Qo'llash)

Turk xalqining zaiflasha boshlaganidan foydalanib qolgan dushman elchi jo'natib, turk xoqonidan uning eng yaxshi otini so'rattirdi.

1. Vositasiz to'ldiruvchi fe'l kesimga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
2. Qaratqich aniqlovchi vositasiz to'ldiruvchiga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
3. Ravish holi vositasiz to'ldiruvchiga tobelangan.
4. Aniqlovchi egaga ohang yordamida tobelangan
5. Hol kesimga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
6. Olmosh ega vasifanini bajargan.

Javob: 3, 6

5. Ushbu parchada so‘zlarning sintaktik (gap bo‘laklari) tahliliga oid to‘g‘ri ma’lumot(lar)ni tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

Olamni yoritadigan quyosh bo’lsa, kechani yoritadigan sensan.

1. Vositasiz to’ldiruvchi fe’l kesimga to‘g‘ridan to‘g‘ri tobelangan.

2. Sifatdosh ega vazifasida kelgan.

3. Nomustaql kesim ishtirok etgan.

4. Aniqlovchi egaga ohang yordamida tobelangan

5. Olmosh ot kesim vazifasini bajargan.

6. Vositasiz to’ldiruvchi egaga to‘g‘ridan to‘g‘ri tobelangan.

Javob: 2, 3, 5

6. Ushbu parchada so‘zlarning sintaktik (gap bo‘laklari) tahliliga oid to‘g‘ri ma’lumot(lar)ni tartib raqamda ifodalang.(Qo‘llash)

Taqillaydi eshik nogahon,

Kimsan? -deyman tugab

sabotim.

Ochgil,-deydi. – Bu – men, qadrdon.

Bilmoq bo’lsang, Bardoshdir

otim.

1. Bitta fe’l kesimli gap tarkibida ega qatnashgan

2. Ikkita ot kesimli egasi yashiringan gap bor

3. Ravish holi kesimga to‘g‘ridan to‘g‘ri bog‘langan.

4. Ikkita ot kesimli egasi ma’lum gap bor

Javob: 1, 4

7. Ushbu parchada so‘zlarning sintaktik (gap bo‘laklari) tahliliga oid to‘g‘ri ma’lumot(lar)ni tartib raqamda yozing. (Qo‘llash)

Ammo u odamni podshohlar yeydigan taomni pishirgani uchun emas, balki yomonlikni ravo ko’radigan ko’rnamakni mehmon qilgani uchun jazolayman.

1. Mustaqil va nomustaql vositasiz to'ldiruvchi qatnashgan
2. Maqsad holi fe'l kesimga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
3. Holning barcha turi tuzilishiga ko'ra sodda so'zlardan tashkil topgan.
4. Gapning egasi ot so'z turkumi bilan ifodalangan.

Javob: 1

8. Ushbu parchada so'zlarning sintaktik (gap bo'laklari) tahliliga oid noto'g'ri ma'lumot(lar)ni so'zlarni tartib raqamda yozing . (Qo'llash)

Ammo u odamni podshohlar yeydigan taomni pishirgani uchun emas, balki yomonlikni ravo ko'radigan ko'rnamakni mehmon qilgani uchun jazolayman.

1. Mustaqil va nomustaql vositasiz to'ldiruvchi qatnashgan
2. Maqsad holi fe'l kesimga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
3. Holning barcha turi tuzilishiga ko'ra sodda so'zlardan tashkil topgan.
4. Gapning egasi ot so'z turkumi bilan ifodalangan.

Javob: 2, 3, 4

9. Ushbu parchada so'zlarning sintaktik (gap bo'laklari) tahliliga oid to'g'ri ma'lumot(lar)ni tartib raqamda ifodalang. (Qo'llash)

Hali hamon kechagi voqeа yig'ilganlarning ko'nglini g'ash qilib kemoqda edi.

1. Mustaqil va nomustaql vositasiz to'ldiruvchi qatnashgan
2. Payt holi kesimga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
3. Holning barcha turi tuzilishiga ko'ra sodda so'zlardan tashkil topgan.
4. Gapning egasi ot so'z turkumi bilan ifodalangan.
5. Qaratqich aniqlovchi to'ldiruvchiga tobelangan.
6. Sifatlovchi aniqlovchi egaga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.

Javob: 2, 4, 5, 6

10. Ushbu parchada so'zlarning sintaktik (gap bo'laklari) tahliliga oid noto'g'ri ma'lumot(lar)ni tartib raqamda ifodalang. (Qo'llash)

Hali hamon kechagi voqeа yig'ilganlarning ko'nglini g'ash qilib kemoqda edi.

1. Mustaqil va nomustaql vositasiz to'ldiruvchi qatnashgan
2. Payt holi kesimga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.
3. Holning barcha turi tuzilishiga ko'ra sodda so'zlardan tashkil topgan.
4. Gapning egasi sifatdosh bilan ifodalangan.
5. Qaratqich aniqlovchi to'ldiruvchiga tobelangan.
6. Sifatlovchi aniqlovchi egaga to'g'ridan to'g'ri tobelangan.

Javob: 1, 3, 4

9	Tinish belgilari	Tinish belgilarini matnda to'g'ri ifodasini ko'rsata oladi.	Q	Qisqa javobli	8
---	------------------	---	---	---------------	---

1. Tinish belgilarini qo'ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo'lgan raqamlarni yozing. (Qo'llash)

... Eh-he(1) mana shu ro'baro'dagi odamning joni(2) chindan ham (3) temirdan ekan(4) Urush degan baloyi ofatning turgan-bitgani (5) besaramjomlik (6) qirg'in, jang (7) dod-voy (8) faryod (9) suron-u (10) g'alayondan iborat.

Javob: 1, 6, 7, 8, 9

2. Tinish belgilarini qo'ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo'lgan tartib raqamlarni ko'rsating. (Qo'llash)

... Sovun tegmagan betlari kir(1) ham (2) ko'rpa (3) ham(4) to'shak o'rnini bosgan (5) to'nining yenglari titilib(6) etaklari balchiqqa belanganidan (7) dog' bosib ketgandi va uning bir vaqtlar qizlarni shaydo qilgan(8) qop-qora ko'zları endi ma'yus (9) atrofga ma'nosiz boqardi...

Javob: 1, 3, 6, 9

3. Tinish belgilarini qo'ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo'lgan raqamlarni ko'rsating. (Qo'llash)

Qoraxon bildiki(1) to'raning ilojini qilolmas(2) to Zangar bormasa(3) Xolbekadan (4) boshqani xohlamas (5) podsho noiloj(6) nochor javob bermoqchi bo'lib(7) lashkarlarini yig'ib(8) har dastasidan(9) bittadan (10) qirq yigit ayirib berdi.

Javob: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10

4. Tinish belgilarini qo‘ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo‘lgan raqamlarni ko‘rsating. (Qo‘llash)

- So‘zingiz juda to‘g‘ri(1) inim (2) – dedi (3) Me’mor kaftlarini bir-biriga ishqlab (4) – qumda havo qiziq (5) bo‘lishiga qaramay (6) nafas olish qulay.

Javob: 1, 2, 4

5. Tinish belgilarini qo‘ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo‘lgan raqamlarni ko‘rsating. (Qo‘llash)

Biylar (1) ziyoda vaqt xush bo‘lib (2) manziliga kelib (3) joy olib,(4) vaqt xushligidan har tarafga(5) xabar yuborib (6) to‘y-tomoshalar qilmoqchi bo‘lib (7) chog‘lanib (8) sozlanib (9) o‘n olti urug‘ Qo‘ng‘irot elining katta-kichik biylarini (10) oqsoqol (11) arboblarini yig‘dirib (12) “To‘y qilamiz”(13) — deb (14) maslahat qildi.

Javob: 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13

6. Tinish belgilarini qo‘ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo‘lgan raqamlarni ko‘rsating. (Qo‘llash)

- So‘zingiz juda to‘g‘ri (1) inim (2) – dedi(3) Me’mor kaftlarini bir-biriga ishqlab (4) – qumda havo qiziq(5) bo‘lishiga qaramay (6) nafas olish qulay.

Javob: 1, 2, 4

7. Tinish belgilarini qo‘ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo‘lgan raqamlarni ko‘rsating. (Qo‘llash)

Uning ko‘lankasi ko‘zdan g‘oyib bo‘lar-bo‘lmas (1) navkari Boboali orqadan qilich yalang‘ochlab(2) yugurdi (3) dam o‘tmay(4) o‘nlab yigitlar qo‘rg‘onga(5) hujum qilganday (6) shijoat va ildamlik bilan shoir chiqqan yo‘ldan tepaga otlishdi...

Javob: 3

8. Tinish belgilarini qo‘ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo‘lgan raqamlarni ko‘rsating. (Qo‘llash)

...Bolalarim(1) unutmangki(3) davlat ishida(4)

Har qanday yumushning(5) ham o‘z o‘rni bordir(6)

Minglab xufya(7) xizmat qilar
bizga(8) masalan(9)

Ammo ular tanishmagay(10) bir-birlarini(11)

Javob: 1, 3, 8, 9

9. Tinish belgilarini qo‘ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo‘lgan raqamlarni ko‘rsating. (Qo‘llash)

“Ha(1) qor qalin(2) Yemish uchun qishloqqa engan”(3) - deb o‘yladi va shunday paytlarda choldevorlar ichida kezib(4) ham kakliklarni uchirib otgani(5) qanotlari muzlab qorga kirib qolganini tayoq bilan urib olganini(6)... eslab(7) shunday betoqatlandi!

Javob: 1, 3, 5

10. Tinish belgilarini qo‘ying: Jumlada vergul bilan almashtirish mumkin bo‘lgan raqamlarni ko‘rsating. (Qo‘llash)

Vo(1) endi tushundim(2) so‘ylardi doim(3)

Samarqand taxtida(4) bo‘lurmiz qoim(5)

Bosh egmay(6) hech kimga mustaqil(7) erkin!..

To‘y kuni jang chiqib(8) dilpora bo‘ldim(9)

Yurtdan yiroq tushib(10) ovora bo‘ldim(11)

Evoh(12) nomard ekan(13) suyulgan yorim!..

Endi bas(14) endi bas (15) ey(16) bir-u borim
(17)

Javob: 1, 2, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15

10	Uslubiyat va nutq madaniyati	Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasi haqida o‘z fikrlarini bayon eta oladi.	Q	Kengaytirilgan javobli	9
----	------------------------------	---	---	------------------------	---

1. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting. (Qo‘llash)

Filni bir xonaga qamashib, uni umrida ko‘rmagan kishilarga ko‘rsatishdi. Xona qop-qorong‘i bo‘lib, nafas olishidan u yerda bir maxluq borligi zo‘rg‘a bilinar edi. Kishilar avval filni paypaslab ko‘rishdi va so‘ngra o‘z tasavvurlarini bayon qilishdi. Xartumini ushlagani filni yo‘g‘on arqonga, qulog‘ini ushlagani yelpig‘ichga, oyoqlarini ushlagani ustunga, qornini ushlagani qoyaga o‘xshatdi. Shunday qilib, har bir kishi filni o‘zi paypaslagan narsasidek tasavvur qildi.

- 1) Har bir inson, o‘zining shaxsiy tajribasi, bilim doirasasi va idrok qilish qobiliyatiga qarab, haqiqatni turlicha tushunishi mumkin, chunki u atrof-muhitni o‘z sezgilari va fikrlari orqali qabul qiladi.**
- 2) Haqiqat yagona bo‘lib, uni to‘g‘ri anglashning faqat bitta usuli mavjud, shuning uchun ham insonlar doimo bir xil xulosaga kelishi kerak.**
- 3) Kishilar o‘z sezgilari bilan haqiqatni anglashga harakat qilsa-da, ular aksariyat hollarda noto‘g‘ri xulosalar chiqarib, haqiqatni to‘liq tushuna olmaydi.**
- 4) Katta va murakkab tuzilishga ega bo‘lgan mavjudotlarni tushunish mushkul bo‘lgani sababli, odamlar ularning mohiyatini to‘g‘ri anglay olmaydi.**

Javob: 1-variant

Bu hikoya insonlarning haqiqatni har xil tushunishini ko‘rsatadi. Har bir kishi filning faqat bir qismini paypaslab, uni o‘zicha tasavvur qiladi. Bu shuni bildiradiki, inson haqiqatni o‘z tajribasi, sezgisi va bilim doirasiga qarab anglaydi. Hikoyadagi har bir obraz haqiqatning bir bo‘lagini tushungan, lekin uni to‘liq anglay olmagan. Shu sababli, haqiqatni to‘g‘ri tushunish uchun faqat o‘zimiz ko‘rgan yoki sezgan narsalarga emas, boshqalarning fikrlariga ham ochiq bo‘lishimiz kerak. Haqiqat ko‘p qirrali bo‘lib, uni to‘liq anglash — turli nuqtai nazarlarni jamlash bilan bo‘ladi.

2. Matnni o‘qing. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting. (Qo‘llash)

Sayyor ismli ko‘r arablar orasida eng mashhur ekan. Bir kuni ko‘chada unga tegishib:

- Hoy, Sayyor, Xudodan tila, ko‘zing evaziga biror nima bersin, – debdi.
- So‘radim – berdi, – debdi ko‘r.
- Nima berdi?
- Senga o‘xshagan ahmoqlarning basharasini ko‘rmaslikni!

1) Ko‘r odamlarning tashqi dunyoni idrok eta olmasligi ularning hayotini qanchalik qiyinlashtirmasin, bu holat ba’zan ularga atrof-muhitdagi salbiy ta’sirlardan himoyalanish imkonini ham berishi mumkin.

2) Inson o‘zidagi ayrim jismoniy yoki ruhiy kamchiliklarni hayotidagi eng katta muammo deb o‘ylashi mumkin, lekin vaqt o‘tishi bilan ularning ba’zan kutilmagan tarzda foyda keltirishini ham anglab yetishi mumkin.

3) Ko‘r bo‘lish inson uchun katta sinov bo‘lsa-da, hayotda shunday holatlar bo‘ladiki, u atrofdagi yomonliklardan, munofiqlikdan va yolg‘onchilikdan uzoqroq bo‘lishiga yordam beradi.

4) Jamiyatda insonlarning bir-biriga yaxshilik qilishga intilishi muhim bo‘lsa-da, ba’zan odamlar o‘zgalarning kamchiliklari ustidan kulib, ularni kamsitish orqali o‘zlarining haqiqiy qiyofalarini namoyon qiladilar.

Javob: 3-variant

Ushbu hikoya insonning tashqi kamchiligi ba’zan uning foydasiga xizmat qilishini ko‘rsatadi. Sayyor ismli ko‘r inson uni masxara qilgan kimsaga javoban, o‘z ko‘rligini bir ne’mat deb bilishini aytadi. U: “Senga o‘xshagan ahmoqlarning basharasini ko‘rmaslikni!” deb aytish orqali, dunyodagi yomonliklardan ko‘zini himoya deb biladi. Bu voqeа orqali tushunamizki, ba’zida jismoniy kamchilik insonni salbiy ta’sirlardan uzoq tutadi. Sayyor ko‘zining yo‘qligini emas, balki ahmoqlarni ko‘rmaslikni ne’mat deb biladi. Bu — ijobiq qarashning, donolikning belgisidir.

3. Matnni o‘qing. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting. (Qo‘llash)

Bir ovchi kaklik tutib olibdi. Uni o‘ldirmoqchi bo‘lgan ekan, kaklik: «Meni ozodlikka qo‘yib yubor, – deb yalinibdi. – Agar meni tirik qoldirsang, evaziga to‘ringga juda ko‘p kakliklarni ilintirib beraman», – debdi. Ovchi kaklik ni qo‘yib yuborishga moyil bo‘lib turgan ekan, ammo uning gapini eshitgach g‘azablanib shartta o‘ldiribdi.

- Inson biror narsaga erishganida, uni boy berib, katta va'dalarga ishonib ketishi oqibatida o'zining haqiqiy imkoniyatlarini yo'qotishi mumkin.**
- Odamlar ba'zan hayotdagи kichik narsalarga qanoat qilmay, yolg'on va'dalarga uchib, bor narsasidan ham ayrilish xavfini tug'diradilar.**
- Haqiqatdan uzoq bo'lgan yolg'on va'dalar kishini nafaqat ishonchsizlikka, balki unga nisbatan keskin va shafqatsiz munosabatda bo'lishga ham olib kelishi mumkin.**
- Inson o'z qo'lida mavjud bo'lgan narsani qadrlashni o'rganmasa, ba'zan bu ishonchsizlik yoki beparvolik oqibatida unga katta zarar yetkazishi mumkin.**

Javob: 3-variant

Ushbu hikoyada yolg'on va'daning oqibati tasvirlanadi. Kaklik ozod bo'lish umidida ovchiga ko'plab kakliklarni tutib berishini va'da qiladi. Aslida esa bu va'da mantiqsiz va yolg'on edi. Ovchi uning so'zlariga ishonmay, hattoki oldin uni qo'yib yuborishga moyil bo'lgan bo'lsa-da, bu yolg'on gapni eshitib, **g'azab bilan uni o'ldiradi**. Bu voqeа shuni ko'rsatadiki, inson haqiqatdan uzoq, asossiz gaplar aytib, nafaqat ishonchni yo'qotadi, balki o'ziga zarar yetkazadi. Hikoyadan saboq shuki — **yolg'on va'dalar odamlar orasida ishonchsizlik va shafqatsizlikni keltirib chiqaradi**.

- Matnni o'qing. Berilgan hikoyaning asosiy g'oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O'z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so'z bilan bayon eting.**

(Qo'llash)

Bir kun mag'rur tilshunos sohilda turgan qayiqqa minib narigi qirg'oqqa o'tmoqchi bo'ldi. Sohilda yo'lovchi kutib turgan qayiqchilardan biriga yuzlandi. Qayiq yaqinlashdi. Olim qayiqqa o'tirdi. Dengizni tomosha qilib ketayotgan olim qayiqchidan so'radi:— Sen hech nahv o'qiganmisan?— Yo'q, men johil bir qayiqchiman. Olim:— E voh, juda xafa bo'ldim. Demak, yarim umring behuda o'tibdi, — deya achinib qayiqchiga qaradi.

Shu vaqt dovul turdi. Keyin dengizning o'rtasida chayqala boshladi, qayiqchi butun kuchi bilan xavfdan qutulish uchun harakat qildi. Bo'ron borgan sayin kuchayar, qayiq esa cho'kish arafasida edi. Shu vaqt qo'rquvdan dir-dir titrayotgan olimdan qayiqchi so'radi:— Ey, har narsani bilgan olim do'stim. Suzishni bilasanmi?

Yo'q javobini olgan qayiqchi:— Voh, voh, sen umringni behuda sarflabsan. Hozir butun umring ketdi. Chunki birozdan keyin qayig'im cho'kadi. Yaxshi bilginki, bu yerda hozir nahv (grammatika) emas, mahv ilmi lozim. Agar mahv ilmini bilsang, qo'rqmasdan dengizga sakra, dedi.

- Inson hayotda muvaffaqiyat qozonishi uchun faqat nazariy bilimlarga emas, balki amaliy ko'nikmalarga ham ega bo'lishi lozim, chunki faqatgina ilmga suyanish xavfli vaziyatlarda uni qutqarib qolmasligi mumkin.**

2) Tilshunoslik fanining inson hayotidagi o‘rni juda muhim bo‘lib, grammatikani bilmagan kishi har qanday vaziyatda qiyinchilikka duch kelishi ehtimoldan xoli emas.

3) Dunyoni anglash va unda muvaffaqiyatga erishish faqat ilmiy bilimlar yordamida amalga oshishi mumkin, shu sababli inson doimo o‘qishi va ilmga intilishi lozim.

4) Har bir inson faqatgina o‘z mutaxassisligining bilimdoni bo‘lishi kerak, chunki boshqa sohalarga qiziqish uning asosiy faoliyatiga halaqit berishi mumkin.

Javob: 1-variant

Ushbu hikoya hayotda faqat nazariy bilimlar emas, balki amaliy ko‘nikmalar ham muhim ekanini ko‘rsatadi. Tilshunos olim grammatikani bilmagan qayiqchini mensimaydi, ammo xavfli vaziyatda suzishni bilmagani bois o‘z hayotini yo‘qotish arafasiga keladi. Qayiqchining “nahv emas, mahv ilmi lozim” degan gapi hikoyaning asosiy g‘oyasini ifodalaydi: **hayotda har doim nazariya emas, ba’zan amaliyot ham insonni qutqaradi**. Shuning uchun inson o‘qib-o‘rganish bilan birga, hayotiy ko‘nikmalarni ham egallashi lozim.

5. Matnni o‘qing. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting.

(Qo‘llash)

Anushervon Buzurgmehr dan: – Hilm nima? – deb so‘rabdi.

– Hilm – axloq dasturxonining tuzi. Hilm so‘zini teskari o‘qisang, arabchada milh, ya’ni “tuz” so‘zi hosil bo‘ladi. Hech bir ovqat tuzsiz ta’mga ega bo‘lmaydi. Hech bir xulq ham hilm, ya’ni muloyimliksiz kamol topolmaydi, – deb javob berdi.

Anushervon yana undan:

– Hilmning belgilari qanday bo‘ladi? – deb so‘radi.

– Uning uch alomati bo‘ladi, – deb javob berdi Buzurgmehr, – birinchisi – birov senga qovog‘ini solsa yoki achchiq so‘zlarni aytsa ham, unga nisbatan shirin so‘z aytasan, agar u o‘z fe’li bilan xafa qilsa, uni xursand qilishga urinasan. Ikkinchisi – g‘azab o‘t olib osmonga o‘rlagan paytda ham sukut qilib, xomush bo‘lib turasan. Uchinchisi – biror kimsa kirdikori bilan g‘azabga loyiq bo‘lsa ham, g‘azabni ichga yutib, o‘zingni bosasan!

1) Hilm inson axloqining eng muhim jihatlaridan biri bo‘lib, u har qanday vaziyatda ham insonning o‘zini tuta bilishi, sabr va vazminlik bilan muomala qilishi lozimligini anglatadi.

2) Inson g‘azabni ichga yutib, uni boshqarishga harakat qilishi mumkin bo‘lsa-da, ba‘zi hollarda bunday holatning salomatlikka salbiy ta’sir ko‘rsatishi ehtimoldan holi emas.

3) Ovqat tuzsiz bo‘lishi mumkin bo‘lsa-da, axloqiy jihatdan insonning hilnga ehtiyoji yo‘qligi haqidagi fikr mutlaqo noto‘g‘ri bo‘lib, jamiyatdagi odob va axloqiy qadriyatlar hilm bilan mustahkamlanadi.

4) Agar inson har doim g‘azabini namoyon qilishi zarur bo‘lsa, u holda jamiyatdagi tinchlik va insonlar o‘rtasidagi munosabatlar izdan chiqib, doimiy nizolar vujudga kelishi mumkin.

Javob: 1-variant

Bu hikoya hilm fazilatining inson axloqidagi beqiyos o‘rnini ochib beradi. Buzurgmehr hiljni “axloq dasturxonining tuzi” deb ataydi. Ya’ni qanday ovqat tuzsiz ta’msiz bo‘lsa, xulq ham hilm bo‘lmasa kamolga yetmaydi. U hilmning uch asosiy belgisi borligini aytadi: g‘azab ustuvor bo‘lgan paytda ham muloyim bo‘lish, javob qaytarmaslik, sabr bilan yondashish. Bu voqeа orqali anglaymizki, har qanday vaziyatda o‘zini tuta bilgan, sabrli va vazmin inson jamiyatda hurmat qozonadi. Shu sababli hilm inson axloqining ajralmas jihatidir.

6. Matnni o‘qing. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting.

(Qo‘llash)

Bir ovchi kaklik tutib olibdi. Uni o‘ldirmoqchi bo‘lgan ekan, kaklik: “Meni ozodlikka qo‘yib yubor, – deb yalinibdi. – Agar meni tirik qoldirsang, evaziga to‘ringga juda ko‘p kakliklarni ilintirib beraman”, – debdi. Ovchi kaklikni qo‘yib yuborishga moyil bo‘lib turgan ekan, ammo uning gapini eshitgach g‘azablanib shartta o‘ldiribdi.

1) Inson, hatto eng qiyin vaziyatda ham, va’dalarining haqqoniyligini isbotlashi lozim bo‘lib, agar u yolg‘on gapirsa, unga hech kim ishonmaydi va natijada o‘z hayotini xavf ostiga qo‘yishi mumkin.

2) Har qanday inson bergen va’dalariga sodiq bo‘lishi va o‘z manfaatlarini ko‘zlab yolg‘on gapirishdan tiyilishi zarur, chunki yolg‘on gapirish kishining boshiga og‘ir oqibatlarni keltirib chiqarishi mumkin.

3) Agar inson o‘zini qutqarish maqsadida boshqalarga foyda keltirishini aytib yolg‘on gapirsa-yu, bu ish haqiqatga mos kelmasa, uning yolg‘oni fosh bo‘lib, unga ishonch butunlay yo‘qoladi va oqibatda yomon natijalarga olib kelishi mumkin.

4) Hayotda aldov va yolg‘on orqali qutulishning iloji bo‘lsa ham, uzoq muddat davomida bu usulning hech qanday samarali natija bermasligi va insonning o‘z zarariga ishlashi aniq bo‘lib, shu sababli halollik eng muhim fazilat hisoblanadi.

Javob: 3-variant

Bu hikoya yolg‘on va’da aytish inson uchun qanday oqibatlarga olib kelishini ko‘rsatadi. Kaklik o‘z jonini saqlab qolish uchun ovchiga yolg‘on va’da beradi: “Men tirik qolsam, to‘rga ko‘p kakliklarni tutib beraman” deydi. Biroq bu gap ovchiga mantiqsiz tuyuladi va u g‘azab bilan kaklikni o‘ldiradi. Shundan ko‘rinadiki, inson hatto og‘ir vaziyatda ham yolg‘on gapirmasligi kerak. Chunki yolg‘on fosh bo‘ladi va buning oqibati og‘ir bo‘ladi. Hikoya ishonchli bo‘lish va rostgo‘ylikning qadrini anglatadi.

7. Matnni o‘qing. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting.

(Qo‘llash)

Bir zag‘cha o‘z qavmidagi boshqa zag‘chalardan bo‘yorroq, bo‘laliroq edi. Shu bois u o‘z urug‘idan jirkanib, qarg‘alar jamoasi huzuriga bordi va ular bilan birga yasha moqchi bo‘lganini aytdi. Ammo zag‘chaning turqi ham, ovozi ham qarg‘alarga yot edi, shuning uchun bu qushga ro‘yxush bermay, cho‘qib-cho‘qib haydab yuborishdi. Qu vilgan zag‘cha o‘z urug‘lari oldiga qaytib keldi, lekin zag‘ chalar bu takabbur qushdan nafratlanib, uni jamoalariga qo‘shmadilar. O‘zga yurtni afzal ko‘rib, o‘z Vatanini tark etgan kishilar shu zag‘chaga o‘xshaydilar: begona yurtda qadr-qimmat topmaydilar, o‘z Vatanlarida esa odamlar ulardan yuz o‘giradilar.

- 1) Inson o‘z qadrini bilib, tug‘ilib o‘sgan yurti va qavmini mensimasdan begona elga ketishni istasa, u na yangi jamiyatga moslasha oladi, na o‘z yurti oldidagi hurmatini saqlab qoladi.**
- 2) Har bir inson o‘z Vatanidan boshqa joyda ko‘proq hurmat va e’tibor topishi mumkin bo‘lsa-da, agar u begona yurtga to‘liq moslasha olmasa, natijada hech bir jamiyatda o‘z o‘rnini topa olmaydi.**
- 3) O‘z yurtidan ketib, begona yurtda hayot kechirish har bir kishining shaxsiy tanlovi bo‘lib, agar inson o‘z ona diyoridan yoz kechsa ham, unga har doim qaytishga imkon berilishi lozim.**
- 4) Inson qaerga bormasin, agar u o‘zini hurmat qildira olsa, ham o‘z yurti, ham begona el uni qabul qiladi, shu sababli inson uchun eng muhimi o‘zini qanday tutishidir.**

Javob: 1-variant

Ushbu hikoya insonning o‘z yurti va qavmiga sadoqatli bo‘lishi zarurligini ko‘rsatadi. Zag‘cha o‘zini boshqalardan ustun ko‘rib, qarg‘alar orasiga qo‘shilmoqchi bo‘ladi.

Biroq na qarg‘alar uni qabul qiladi, na o‘z zag‘chalari uni ortga oladi. Bu holatdan anglashiladiki, o‘z Vatanini tark etgan, el-yurtini mensimagan kishi hech qaerda hurmat topolmaydi. Inson o‘z ildizini, tug‘ilgan joyini qadrlashi lozim. Chunki begona el uni begona deb biladi, o‘z yurti esa unga ishonch bilan qaramaydi. Demak, **sadoqat va milliy qadriyatni e’zozlash inson uchun eng muhimdir.**

8. Matnni o‘qing. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting.

(Qo‘llash)

Bir odam tovusning tumshug‘i bilan qanotlaridagi go‘zal, yaltiroq patlarni yulayotganini ko‘rib qoldi. Chidolmay so‘radi:

– Ey go‘zal qush... Gunoh emasmi, shunday chiroyli, rang-barang patlaringni yulib tashlayapsan. Holbuki, sening go‘zalliging shu patlaringdir. Hamma shu patlaringdan yelpig‘ich qilish, ularni kitob sahifalari orasiga qo‘yishni o‘ylaydi, sen esa nima qilyapsan? Tovus javob berdi:

– To‘g‘ri, lekin bu patlar mening jonimdan aziz emas. Chunki bu patlar tufayli meni ovlashadi, jonimga qasd qilishadi. Jon omon qolishi uchun xunuk bo‘lishim kerak.

1) Ba’zan inson o‘zining go‘zalligi yoki iste’dodi sababli xavf ostida qolishi mumkin, shu bois u o‘zini himoya qilish uchun ba’zi narsalardan voz kechishga majbur bo‘ladi.

2) Go‘zallik va ziynat inson uchun muhim bo‘lsa-da, har qanday holatda ham uni saqlab qolish kerak, chunki inson o‘zining asl qiyofasidan voz kechmasligi lozim.

3) Hayotda tashqi ko‘rinishdan ko‘ra, ichki go‘zallik va ma’naviyat muhimroq bo‘lib, odamlar faqat tashqi go‘zallik bilan emas, balki fazilatlari bilan qadrlanishi kerak.

4) Tovus kabi ba’zi jonzotlar o‘z tabiiy go‘zalligini yo‘q qilish orqali xavfsizligini ta’minlashga harakat qiladi, ammo bu ularning haqiqiy qadriyatini o‘zgartirib yuboradi.

Javob: 1-variant

Hikoya bizga go‘zallik har doim ham foyda keltirmasligini ko‘rsatadi. Tovus o‘zining chiroyli patlarini yo‘q qilmoqda, chunki u patlar uni ovchilarning nishoniga aylantiradi. Tovus shunday deydi: “**Jon omon qolishi uchun xunuk bo‘lishim kerak**”. Bu so‘zlar orqali anglaymizki, inson ham ba’zan o‘zini himoya qilish maqsadida iste’dodini yoki tashqi go‘zalligini yashirishga majbur bo‘ladi. Chunki ko‘zga ko‘ringanlar har doim

ham xavfsiz bo‘lmaydi. Shu bois, **hayotda o‘zini saqlab qolish uchun ayrim narsalardan voz kechish – donolik belgisi bo‘lishi mumkin.**

9. Matnni o‘qing. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting.

(Qo‘llash)

Bir bug‘u ovchilardan qochib uzumzorga yashirindi. Ovchilar uni ko‘rmay bog‘ yonidan o‘tib ketishdi. Shunda falokatdan qutuldim deb ko‘ngli taskin topgan bug‘u tok barglarini yeya boshladi. Lekin ovchilardan biri shu payt tasodifan orqasiga o‘girilib, bug‘uni ko‘rib qoldi va kamonidan o‘q otib uni yaraladi. Ajali yetganini sezgan jonivor og‘ir bir nola chekib o‘ziga o‘zi dedi: “Eh qanday sho‘r peshonaman! Qilmishimga yarasha jazomni oldim: bu tok meni o‘limdan qutqarib qolgan edi, men bo‘lsam uni nobud qildim”.

1) Inson yoki jonivor o‘ziga yaxshilik qilganlarga yaxshilik bilan javob qaytarishi lozim, aks holda noshukurlikning jazosi og‘ir bo‘lishi mumkin.

2) Har qanday mavjudot o‘z hayotini saqlab qolish uchun harakat qilishi tabiiy, lekin bu harakat boshqalarga zarar yetkazmasligi kerak.

3) Inson o‘ziga mehribon bo‘lgan kishilarga hurmatsizlik qilsa, oxir-oqibat bu xatti-harakatining oqibatini tortishi muqarrar.

4) Hayotda har kim o‘z qilmishiga yarasha jazo oladi, shuning uchun hech kim o‘zini aybsiz deb hisoblamasligi lozim.

Javob: 1-variant

Ushbu hikoya bizga noshukurlikning og‘ir oqibatini eslatadi. Bug‘u uzumzor orqali o‘z hayotini saqlab qoladi, lekin o‘ziga panoh bergen tokning barglarini yeb, unga zarar yetkazadi. Shu bois ovchilardan biri uni ko‘rib qoladi va yaralaydi. Bug‘u o‘lim oldidan afsus bilan aytadi: **“Bu tok meni saqladi, men esa uni yemirdim.”** Bu holat shuni ko‘rsatadiki, inson yoki jonivor o‘ziga yaxshilik qilganlarga yomonlik bilan javob bermasligi kerak. **Yaxshilikka yaxshilik bilan javob berish – ezgulikning eng oliy shaklidir.** Aks holda, noshukurlik jazosiz qolmaydi.

10. Matnni o‘qing. Berilgan hikoyaning asosiy g‘oyasiga mos keluvchi fikrni tanlang va matnda keltirilgan gaplar bilan asoslang. O‘z fikrlariningizni yozma ravishda kamida 35-40 ta so‘z bilan bayon eting.

(Qo‘llash)

Ikki xurosoniy faqir bir-biri suhbatina mulozim bo‘lur, sayohat qilur edilar. Biri zaif va biri qaviy edi. Zaif kunduz uruj tutar, kecha iftor etar, dag‘i qaviysi kunda uch navbat yemak yer. Bir kun bularni bir shaharning eshikinda josus deb tuhmat bilan tuttilar. Ikkisini bir evga soldilar, dag‘i eshikni mahkam bekit dilar. Bir jum’adan so‘ngra

ma'lum qildilarkim, yozuqlari yo'q emish, kelib ko'rdilarkim, qaviysi o'lmish, zaifi salomat qol mish. Taajjub qildilarkim, nechuk bo'ldi deb. Bir hakim hozir edi. Ayttili: "Agar munung xilofi bo'lsa, ajab bo'lg'ay edi. Ul biri ko'p yer edi, ochliqqa toqat keturmadi, o'ldi. Dag'i bu biri oz yer edi, odatincha sabr etib salomat qoldi".

- 1) Inson o'zining turmush tarziga mos ravishda yashashni o'rganishi kerak, chunki haddan tashqari odatga bog'lanish qiyin vaziyatlarda omon qolish imkoniyatini kamaytiradi.**
- 2) Ko'p yeb ichishga odatlangan inson ochlikka bardosh bera olmaydi, aksincha, kamtar va kam ovqat yegan kishi qiyin sharoitlarga moslashib, hayotini saqlab qoladi.**
- 3) Odamlar doimo to'g'ri ovqatlanish tartibini saqlashi kerak, chunki bu ularning sog'lig'iga va hayotiga bevosita ta'sir qiladi.**
- 4) Hayotda ko'p yeyish yoki oz yeyish emas, balki insonning sabr-qanoati va qiyin sharoitlarga moslasha olishi uning hayotini saqlab qolishida muhim rol o'yndaydi .**

Javob: 2-variant

Hikoyadan ko'rindaniki, inson o'zini tiyib yashashga o'rganishi lozim. Matnda bir faqir ko'p ovqat yeydigan, boshqasi esa oz yeydigan bo'lib tasvirlanadi. Ular qamalganda och qolishadi. Natijada **ko'p yeganga bu holat qiyin kechib, vafot etadi**, oz yegan esa **odati bilan yashab, tirik qoladi**. Bu holat hayotda **kamtarlikning, odatdagagi me'yorni bilishning naqadar muhimligini ko'rsatadi**. Demak, doim to'q yashashga o'rgangan odam ochlikka dosh bera olmaydi, lekin o'zini tiyib yashagan inson og'ir sharoitlarga bardoshliroq bo'ladi.

11	Uslubiyat va nutq madaniyati	Berilgan qisqa hikoyadagi yozuvchining asosiy maqsadi haqida chuqur mushohada qila oladi	Q	Kengaytirilgan javobli	9
----	------------------------------	--	---	------------------------	---

1. Matn. (Qo'llash)

Otalar va bolalar

U oddiy odam edi. Hammolchilik qilardi. To'rt qiz, uch o'g'ilni oyoqqa turg'azdi. O'g'illarini uylantirdi. Qizlarini chiqardi. Hammasini uyli-joyli qildi. Hayotdan ko'z yumayotganida "hammalaringdan mingdan-ming roziman", dedi...
Qarashsa, kafanligi yo'q ekan...

1. Hikoyadagi ota o‘z hayotini qanday baholaydi?

Hikoyadagi ota o‘z hayotini mazmunli va baxtli deb baholaydi. U bolalarini o‘z oyoqlariga turg‘azgan, uylantirgan, uyli-joyli qilgan. Hayotining asosiy maqsadini ado etganini anglagan va bundan mamnun bo‘lgan.

2. Uning “Hammalaringdan mingdan-ming roziman” degan so‘zlari nima maqsadda aytildi?

Bu so‘zlar ota tomonidan o‘z farzandlariga bildirgan minnatdorchilik, mamnunlik va rozi bo‘lish holatini ifodalaydi. U bolalarining qilgan xizmatlari, bergen mehr-muhabbati va tarbiyasi uchun minnatdorlik bildirgan.

3. Sizningcha, bu gap ifodasida qanday his-tuyg‘ular mavjud?

Bu gapda mehr, mamnunlik, rozilik, hayotdan ko‘ngli to‘qlik, minnatdorchilik va vafot etish arafasidagi ichki sokinlik kabi chuqur his-tuyg‘ular mujassam. Ota bolalariga achinish, g‘azab emas, balki sevgini meros qoldirib ketmoqda.

2. Matn. (Qo‘llash)

Umr

Tanishdilar...

Sevishdilar...

Turmush qurdilar...

Farzand ko‘rdilar...

To‘ng’ichi nimjonroq edi. Kasal bo‘lib, ko‘p kuydirdi...

O‘rtanchasi o‘yinqaroq edi... Qamalib chiqdi...

Kenjası qız edi... Erkaroq o‘sdi. Turmushi buzildi...

Bir kuni erkak kechasi uyg’onib ketdi. Uzoq o‘y o‘ylab yotdi. Qarasa, ayoli ham uyg’oq ekan.

- Onasi,- dedi. - - Dunyoga kelib nima ko‘rdik o‘zi?

- Bilmasam, - dedi ayoli xo‘rsinib...

..Bobotoqqa borganimda qurib qolgan ikkita daraxtni ko‘rgandim. Ikkalasi bir-biriga suyani-i-ib turardi...

1) Erkak va ayolning o‘zaro suhbatida, “dunyoga kelib nima ko‘rdik o‘zi?” degan savolni berganida, ular hayotning mazmunini va o‘z o‘rnini qanday tushunishga intilmoqda?

Bu savol orqali ular hayotdagi sinov va og‘riqlardan charchagan, boshidan kechirgan dardlarini o‘ylab, umr yo‘lining mazmuni, natijasi haqida fikr yuritmoqda. Ular hayotning faqat og‘ir, og‘riqli, sabr talab qiluvchi tomonlarini ko‘rganini anglab, bu yo‘lning nega bunday kechganini tushunishga harakat qilmoqda.

2) Sizningcha, bu gap ifodasida qanday his-tuyg‘ular yotadi?

Bu gapda charchoq, iztirob, hayotdan ko‘ngli to‘imaslik, sabr-toqat, ichki xo‘rlik, balki bir oz armon va nolish his-tuyg‘ulari mujassam. Shu bilan birga, o‘zaro suyanib yashab kelgan hayot yo‘li, mehr va sadoqat ham yashirinchalik sezilib turadi.

3. Hayot falsafasi

Munkillab qolgan ammam bo‘lardi. O‘ta xudojo‘y kampir edi. Bolaligimda oldiga o‘tkazib qo‘yib, bir gapni ko‘p aytardi.

- U qulog‘ing bilan ham eshitib ol, bolam. Odamning u yelkasida ham, bu yelkasida ham bittadan farishta o‘tiradi. O‘ng yelkangdagi farishta umr bo‘yi qilgan savob ishlaringni, chap yelkangdagisi gunohlaringni hisoblab boradi. U dunyoga borganingda hisob-kitob qilib ko‘rishadi. Savobing ortiq bo‘lsa, jannatga, gunohing ortiq, do‘zaxga tushasan. Savodsiz kampirning sodda falsafasida qanchalik chuqr ma’no borligini endi tushunyapman.

1) Farishtalar va hisob-kitob haqidagi tushuncha qanday ahamiyatga ega?

Bu tushuncha inson hayotini ma’naviy mezonlar asosida baholashga xizmat qiladi. Har bir amal, har bir so‘z va har bir qaror javobgarlikni talab qiladi, degan fikrni uyg‘otadi. O‘ng va chap yelkadagi farishtalar orqali yaxshilik va yomonlik aniq ajratiladi, bu esa insonni doimo to‘g‘ri yo‘lda bo‘lishga undaydi. Bu tushuncha axloqiy tarbiyaning, halollikning va savob ishlar qilishning ramzidir.

2) Sizningcha, bu gap ifodasida qanday his-tuyg‘ular yotadi?

Bu gapda chuqr hurmat, qadrlash, bolalik xotiralari bilan yo‘g‘rilgan sog‘inch, aminlik va kampirning oddiy so‘zlaridagi donolikni endi anglab yetganlik hissi mujassam. Shuningdek, insonning vaqt o‘tishi bilan hayot ma’nolarini teranroq anglay boshlashi, iymon, tozalik, javobgarlik va tavba singari his-tuyg‘ular ham sezilib turadi. Matn ichidagi samimiyat o‘quvchiga mehr va hayot sabog‘ini beradi.

4. Matn. (Qo‘llash)

Boshingda quyosh charaqlab turganida izingdan qolmaydigan do’st-shunchaki do’st. Boshingda quyosh charaqlab turganida izingdan qolmaydigan, boshingga bulut kelganida g‘oyib bo‘ladigan do’st-do’st emas. Boshingda quyosh charaqlab turganida izingdan qolmaydigan, boshingga bulut kelganida xiyonat qiladigan “do’st”- dushman. Boshingda quyosh charaqlab turganida izingdan quvmaydigan, boshingga bulut kelganida izingdan qolmaydigan do’st-haqiqiy do’st.

1) Matndan kelib chiqib, do'stlikning turli darajalarini tahlil qiling.

1-daraja – oddiy do'st: faqat yaxshi kunlarda birga bo'ladi, faqat quvonchga sherik. U faqat “quyoshli kunlar”da ko'rindi. Bu do'stlik yuzasi bo'lib, sinovlardan o'tolmaydi.

2-daraja – yolg'on do'st: yaxshi kunlarda yoningda bo'ladi, lekin muammo kelganda chekinadi. Bunday do'stlar foyda yo'qolganda ham ketadi. Ular faqat qulaylik uchun yoningda bo'ladi.

3-daraja – xiyonatkor “do'st”: muammo kelganda nafaqat chekinadi, balki xiyonat ham qiladi. U do'st niqobi ostida dushmandek zarar yetkazadi. Bundaylar eng xavflidir.

4-daraja – haqiqiy do'st: faqat quvonchli emas, balki og'ir damlarda ham yoningda qoladi. U quyoshli kunlarda ham, bulutli kunlarda ham sadoqatini saqlaydi. Haqiqiy do'st har qanday holatda ham yo'ldosh bo'ladi.

2) Sizningcha, haqiqiy do'st va soxta do'stning xatti-harakatlarini qanday belgilash mumkin?

Haqiqiy do'st:

- Og'ir kunda suyanch bo'ladi.
- Sizni foydasi uchun emas, o'zingiz uchun qadrlaydi.
- Sizni xatolaringiz bilan qabul qiladi, ammo to'g'ri yo'lga boshlaydi.
- Sadoqatli, halol, yelkadosh bo'ladi.

Soxta do'st:

- Sizga faqat qulaylik va foyda borida yaqinlashadi.
- Og'ir kunda g'oyib bo'ladi yoki panaga yashirinadi.
- Sizni orqadan yomonlaydi yoki muammolaringizdan foydalanadi.
- Sadoqatsizlik, ikkiyuzlamachilik bilan ajralib turadi.

5. Matn. (Qo'llash)

Avvaliga bir-birlarini tanimas edilar. Ularni sevgi degan g'aroyib kuch topishtirdi. Ular ana shu kuch sehriga maftun bo'lib qoldilar. Ajab, Sevgi hech qachon yolg'iz yurmas ekan. Unga Hijron degan alanga ergashib keldi. Ular ana shu alanga otashida baravar kuya boshladilar. Nihoyat, Hijron alangasi so'ndi-yu, sevgi Visol degan entiktiruvchi tyyg'uni yetaklab keldi. Endi ular baxtiyor edilar. Ajab, Sevgi hech qachon yolg'iz yurmas ekan. Endi u Sinov degan to'siqni yetaklab keldi. Agar ular Sevgining qo'lidan mahkam tutishganida bu to'siqdan o'tishlari mushkul emasdi. Ammo bunday bo'lmadi. Ular sinov oldida chekindilar. O'rtada Shubha, Rashk degan sharpalar o'rmalab qoldi.

Shunda ular o'zlarini topishtirgan Sevgiga ilk bor ta'na toshi otdilar. Sevgi shunda ham ularni kechirdi. Sabot, Mehr degan kuchlarga oshno qilishga urindi. Ammo ular Sabotni ham, Mehrni ham unutdilar. O'zlarini topishtirgan Sevgi degan "yovuz kuch" ga la'nat aytdilar! Shunda... Ularning qismatiga Xiyonat kirib keldi! Ular Sevgini ayblay-ayblay, oxiri... ajrashdilar... Qismat chorrahasida esa uchta begunoh go'dak chirqillab qoldi. Besh yashar o'g'il, uch yashar qizaloq va... yetim qolgan Sevgi...

1) Agar Sevgi mustahkam bo'lsa, nega ular Sinov degan to'siqdan o'tolmadilar?

Chunki ularning sevgisi chuqur hislarga asoslangan bo'lsa-da, uni mustahkam ushlab turadigan asosiy tayanchlar — saboqat, ishonch, sadoqat va mehr yetarli darajada bo'lмаган. Sevgi o'z-o'zidan mustahkam bo'lib qolmaydi; uni doimo parvarish qilish, bir-birini tushunish, kechira olish, birga kurasha olish kerak. Ular Sinov oldida birlashish o'rнига, shubha, rashk va ayplash yo'liga o'tib ketganliklari sababli bu to'siqni yenga olishmadi.

2) Sizningcha, ularni orqaga qaytishga majbur qilgan asosiy omillar nimalar bo'lishi mumkin edi?

Ularni orqaga qaytishga undagan asosiy omillar quyidagilar bo'lishi mumkin:

- **Shubha va rashk:** Bir-biriga ishonmaslik, doimiy gumonlar sevgining ildizini quritadi.
- **Saboqat yetishmasligi:** Muammolarni hal qilish o'rнига chekinish va tezda umidsizlikka tushish.
- **Mehr va kechirimlilik yo'qligi:** Bir-birining xatolarini kechira olmaslik, murosa qila olmaslik.
- **Egolar va ayplash:** Har kim o'zini oqlashga urinib, muammoni hal qilish o'rнига sevgi va sherigini aybladi.
- **Uchinchi kuchlar (masalan, tashqi bosim yoki noto'g'ri maslahatlar):** Tashqi aralashuvlar ham ba'zida munosabatni buzishga sabab bo'ladi.

6. Matn. (Qo'llash).

Bozorda hayot qaynaydi... mozor esa marhumlar makoni... Bozorda shoh-shoh, gado-gado. Mozorda esa shoh-u gado barobar... Bozorda kun-u tun shovqin tinmaydi. Mozor esa sukunat maskani... Bozor bilan Mozor bir-biridan naqadar uzoq... Lekin... Aqli raso odam hech qachon Bozorni buzmaydi. Aqli raso odam hech qachon mozorni ham buzmaydi... Aqli raso odam qay yurtga bormasin, bozorni aylanadi. Aqli raso odam qay yurtga bormasin Mozorni ham aylanadi. Bozorga kirib, bu yurtning moddiy boyligini ko'radi. Mozorga kirib, ma'naviy boyligiga baho beradi... Bozor bilan Mozor

bir-birdan naqadar uzoq. Bozor bilan Mozor bir-biriga naqadar yaqin!

1) Matnda “Bozor bilan Mozor bir-biridan naqadar uzoq... Lekin...” jumlesi mavjud. Shu qarama-qarshilikni chuqur tahlil qiling.

Bu jumla hayot va o'lim, harakat va sukunat, moddiylik va ma'naviyat, shovqin va sokinlik o'rtasidagi keskin farqni bildiradi. Bozor — hayotning timsoli, unda har kim tirikchilik qiladi, sotadi, sotib oladi, harakatda bo'ladi. Mozor esa — o'lim timsoli, sukunat, to'xtash, xotima. Ular tashqi ko'rinishda, mazmun jihatdan bir-biridan butunlay farqlidir.

Ammo "lekin" so'zi orqali muallif chuqur haqiqatga e'tibor qaratadi: odam hayotda bu ikki makonni birdek qadrlashi, ikkisiga ham xushyorlik va hurmat bilan yondashishi kerak. Bozorni moddiy boylik maskani, mozorni ma'naviy saboq maskani sifatida tushunish — haqiqiy aql egasining belgisi.

2) Sizningcha, bozor va mozor qanday jihatlari bilan bir-biriga yaqin?

Ikkalasi ham hayot manzarasining ajralmas qismlaridir: biri tiriklik, ikkinchisi hayotning yakuni.

Ikkalasida ham odam bo'ladi: biri tirik, biri vafot etgan bo'lsa-da, har ikkalasi inson bilan bog'liq.

Ikkalasi ham qadrlashni talab qiladi: bozorda tartib, mehnat,adolat bo'lishi kerak; mozorda esa hurmat, poklik, xotira.

Ikkalasi ham insonni fikrlantiradi: bozor tirikchilik uchun nima qilish kerakligini eslatса, mozor hayotning mohiyatini va uni qanday o'tkazishni o'rgatadi.

3) Hayotda bu ikki tushuncha o'rtasidagi bog'liqlik qanday namoyon bo'ladi?

Bozor — hayot davomida qanday yashayotganimizni bildirsa, mozor — bu hayot qanday yakun topishini eslatadi. Inson bozorda yashaydi, tirikchilik qiladi, lekin bir kun kelib mozorga boradi. Demak, inson tirikligida qilgan ishlari, axloqi, savob-u gunohlari oxir-oqibat mozor bilan bog'lanadi. Shu bois, bozor — amal maydoni, mozor — hisob joyi sifatida bir-biriga chambarchas bog'liq. Ular orasidagi bog'liqliknangi anglagan odam moddiy va ma'naviy hayotni muvozanatda tutishga intiladi.

7. Matn. (Qo'llash).

Vaqti-vaqt bilan qabristonga borasiz. Ajdodlaringiz boshida turib o'tganlar ruhini xotirlaysiz... Keyin... o'z yumushingiz bilan ketasiz. Shoshilmang. Dunyo ishi bitganmas... iloji bo'lsa, qabristonni osoyishta aylaning. Shunda... g'alati holat ro'y beradi. Marhumlar sizga ko'-o'-o'p narsalarini aytadi... Ishoning, o'liklar tiriklardan ko'ra teranroq fikrlaydi...

1) Marhumlar bizga “ko‘p narsalarni aytadi” degan fikrni qanday tushunish mumkin?

Bu jumla ramziy va falsafiy ma’noga ega. Marhumlar — bevosita so‘zlamasalar ham, ularning hayoti, qabr toshidagi yozuvlar, qabrlar soni va holati orqali tirik insonlarga hayot, vaqt, qadriyat va fanilik haqida chuqr saboq beradi. Ular go‘yo bizga: “Hayot abadiy emas,” “Har bir nafasing qadriga yet,” “Yaxshi amal bilan ket,” “Kibrdan yiroq bo‘l,” “Vaqtingni bekorga sarflama” deyayotgandek bo‘ladi. Ularning sukunatida hayot haqidagi eng chuqr haqiqatlar yashiringan.

2) Bu faqat xotiralar orqali anglanadimi yoki inson o‘lim oldida o‘z hayotiga boshqacha qaraydimi?

Bu anglash **faqat xotiralar orqali emas**, balki **insonning o‘lim oldidagi tafakkuri, hayotga bo‘lgan qarashining chuqurlashuvi, ichki hushyorlik va ma’naviy uyg‘onish** bilan bog‘liq.

Qabristonga borish insonni to‘xtatadi, shoshqaloqlikni kamaytiradi, uni o‘z hayoti ustida o‘ylashga undaydi. O‘lim — eng buyuk saboq, hayot esa vaqtincha sinovdir. Shuning uchun marhumlar bizni xotira bilan emas, **hayotga yangicha nigoh bilan qarashga** chorlaydi.

Bu — ruhiy hushyorlik, o‘zini anglash, javobgarlik hissining uyg‘onishidir.

8. Matn. (Qo‘llash).

Asar binoga o‘xshaydi. Faqat bino g‘ishtdan quriladi, asar esa so‘zdan. Endi bir narsani tasavvur qiling: bitkazilgan binodan bitta g‘ishtni sug‘urib olsangiz, uning husniga shikast yetadi. O‘nta g‘ishtni ko‘chirsangiz, bino bosib qoladi... Shunday asarlar borki, butun-butun jumlalarni olib tashlasangiz ham, yuzta so‘zni o‘chirsangiz ham, mingtasi o‘rnini almashtirsangiz ham hech nima o‘zgarmaydi... Bunaqangi “asar” bino emas, vayronadir!

Matnda “asar” va “bino” o‘xhatilishining asosiy ma’nosи nimada? Fikringizni yozma bayon qiling.

Matnda **“asar”** va **“bino”** o‘xhatilishi orqali muallif **asar tuzilishi, badiiy mukammallik va mazmuniy yaxlitlik** haqida chuqr fikr bildiradi. Asar — bu oddiy so‘zlar to‘plami emas, balki **mazmunan o‘zarbo‘lgan mustahkam tuzilmadir**. Binoni har bir g‘ishti ko‘tarib turgani kabi, chinakam asarni ham har bir so‘z, ibora, fikr ushlab turadi.

Agar bunday asardan biror so‘zni olib tashlasangiz, u holda **mazmun, ohang, estetik butunlik** buziladi — xuddi g‘isht ko‘chgan binoning qulashiga o‘xshab. Shuning uchun yaxshi yozilgan asar — **pxulta qurilgan bino kabidir**: unda ortiqcha so‘z yo‘q, har biri zarur, har biri mukammallikni ta’minlaydi.

Aksincha, agar asardan o'nlab jumlalarni olib tashlasangiz, so'zlarning o'rmini almashtirsangiz va hech narsa o'zgarmasa, demak bu asarda **mazmun yo'q**, ichki birlik yo'q — u **bino emas, vayrona**, ya'ni bo'sh so'zlar to'plamidir.

9. Matn. (Qo'llash).

Bola edim... Kuz edi... so'rida dars qilib yotibman. Ammam bir burchakda mudrab o'tiribdi... Osmonda mezonlar uchadi. Qondek qizargan tok barglari ohista chayqaladi. O'rik xazonlari unsiz pirpirab to'kiladi. Bog' tomondan yakkash bir sado keladi: "tuk-tuk tuk, tuk-tuk-tuk". G'ashga tegadi. Xayolingni qochiradi... oxiri bo'lindi, ammadan so'radim: - Nima, u, amma? Ammam chochib, ko'zini ochdi. - Niman so'raysan, bolam? - Anavi to'qillatayotganni-da, nima o'zi? Ammam bir zum quloq solib turdi. Keyin nosini tupurib, jilmaydi. - Qizilishton-ku! -Nega hadeb to'qillatadi? Jonga tegdi-ku? - Unaqa dema, bolam,- dedi ammam xo'rsinib.- Xudo uni shunga yaratgan, daraxtning qurtini yeb tozalaydi... - Uzoq jum qoldi-da, qo'shib qo'ydi. - Qaniydi, Olloh odamzotning ko'nglidagi qurtlarni tozalaydigan shundoq jonivor yaratsa. Hamma jannatga tusharmidi...

1) Sizningcha, Qizilishton obrazining ramziy ma'nosi nimada?

Qizilishton bu matnda oddiy qush sifatida emas, balki ramziy obraz sifatida namoyon bo'ladi. U — tozalovchi kuch, ya'ni yomonlikdan, chirkinlikdan xalos qiluvchi timsol. Daraxt tanasidagi qurtlarni yeb uni sog'lomlashtirgani kabi, inson ruhiyati, ko'ngli, qalbi ham "qurt"lardan — hasad, g'azab, kibr, yolg'on, xusumat kabi illatlardan tozalansa, odam mukammal bo'lishi mumkin degan g'oya ilgari suriladi.

2) U faqat daraxtni qurtlardan tozalovchi jonzot sifatida tasvirlanganmi yoki unda chuqurroq falsafiy ma'no ham bormi?

Yo'q, Qizilishton faqat biologik vazifani bajaruvchi jonzot sifatida emas, **falsafiy timsol** sifatida berilgan. Ammamning:

"Qaniydi, Olloh odamzotning ko'nglidagi qurtlarni tozalaydigan shundoq jonivor yaratsa..."

— degan gapida chuqur ma'no yotadi. Bu yerda **insoniy botin** — **ko'ngil, qalb, axloqiy olam** haqida so'z ketmoqda. Qizilishton orqali muallif **inson o'zini ichki yomon illatlardan tozalashi kerak** degan falsafiy fikrni o'rtaga tashlaydi.

10. Matn. (Qo'llash).

Odam hamma narsaga to'yishi mumkin. Boylikka... Amalga ham... Shon-shuhratga... Xudoning o'zi kechirsin-ku, hatto... hayotga ham... Qarib-churiganida "omonatingni ola qol, yaratgan Egam", deydiganlar, chin dildan gapiradi... Odam hamma narsaga to'yishi mumkin. Faqat bir narsaga-Mehrga to'ymaydi. Bu masalada shoh-u gado barobar. Holbuki, dunyoda bundan arzon narsa yo'q.. bir og'iz shirin So'z, bir chimdim

Mehr kimni o'ldiribdi! Biz esa shuni ham bir-birimizdan ayaymiz...

Matnda mehrning inson hayotidagi o'rni qanday talqin etilgan va nega inson hech qachon mehrga to'ymaydi?

Matnda **mehr** — inson uchun **eng zarur, eng qadrlanadigan, eng chuqur hissiy ehtiyoj** sifatida talqin etilgan. Boylik, lavozim, shon-shuhurat — bularning barchasiga inson bir kun kelib to'yadi, ulardan charchaydi. Hatto hayotning o'ziga ham to'yanlar bo'ladi. Ammo **mehr** — bu to'lib bo'lmaydigan, **ichki ehtiyojni doimiy ravishda to'ldirib turadigan tuyg'u** sifatida tasvirlangan.

Inson mehrga nega to'ymaydi? Chunki mehr:

- **Ruhiy oziqdir** — u qalbni iliqlik bilan to'ldiradi, yashashga umid beradi.
- **Narxi yo'q** — u qimmatli emas, ammo qiymati beqiyos.
- **Har kimga kerak** — yoshga, boylikka, mavqega qaramay, har bir inson mehrga muhtoj.
- **Yetishmasligi og'riq keltiradi** — hatto kichik bir e'tibor, bir og'iz shirin so'z yetarli bo'lgan joyda ham odamlar uni ayashadi.

12	Uslubiyat va nutq madaniyati	Hikoya uslubining asosiy fikrga ta'siri hamda bugungi kundagi ahamiyati haqida to'g'ri mulohaza yurita oladi	M	Kengaytirilgan javobli	10
----	------------------------------	--	---	------------------------	----

1. (Mulohaza). Ota qariganida ham o'z farzandlarini o'ylaydi.

1) Uning kafanligi yo'qligi hikoyaga qanday ma'no qo'shadi?

Bu jumla hikoyaga chuqur ma'naviy va hissiy mazmun bag'ishlaydi. Keksaygan ota o'z o'limiga yaqin qolganini sezadi, lekin shunga qaramay, hali o'z ehtiyojlarini emas, balki farzandlari, ularning taqdiri haqida o'ylashda davom etmoqda. Bu detal — kafanlikning yo'qligi — otaning kambag'alligi, hojatbaror emasligi va shunga qaramay, fidokorligini ifodalaydi. U moddiy jihatdan hech narsaga ega bo'lmasa-da, mehr va g'amxo'rlik bilan boy.

2) Sizningcha, bu nimaga ishora qiladi?

Bu ishora inson umrining oxiri yaqinlashganiga, lekin ota uchun eng muhim narsa baribir o'z farzandlari ekaniga dalildir. Kafanlik — o'lim ramzi, ya'ni insonning dunyodan ko'z yumishga tayyorgarligi. Shunga qaramay, ota o'zining emas,

farzandlarining kelajagini o'ylamoqda. Bu ota-onanin cheksizligi, o'zini qurbon qilishga tayyorligi haqida signal beradi.

3) Fikringizni hayotiy misollar bilan asoslang.

Ko'p hollarda keksalar o'z ehtiyojlaridan ko'ra farzandlarining baxtini ustun qo'yishadi. Masalan, ayrim onalar nafaqasini dori-darmon uchun emas, nevarasining maktab kiyimi uchun sarflaydi. Yoki bir ota, o'zi og'ir kasal bo'lsa ham, o'g'lining to'yi bo'lishi uchun qarzga botib, uni rozi qilmoqchi bo'ladi. Bu kabi holatlar jamiyatda juda ko'p uchraydi va ota-onanin naqadar chuqur va fidokorona ekanini isbotlaydi.

2. (Mulohaza).

1) "Ikkalasi bir-biriga suyanib turardi" degan jumla orqali matnda qanday ramziy ma'no berilmoqda?

Bu jumla oddiy holatni emas, balki **insonlar orasidagi o'zaro mehr, suyanchiq bo'lish, do'stlik, hamjihatlik** kabi tushunchalarni ramziy tarzda ifodalaydi. Bu yerda daraxtlar bir-biriga suyanib turgani – og'irlikni birgalikda ko'tarish, bir-biriga madad bo'lish timsolidir. U odamlar o'rtasidagi mehr-oqibat, bir-biriga suyanchiq bo'lish zarurligini bildiradi.

2) Tasvirda daraxtlar va ularning bir-biriga suyanishi orqali muhim bir hikmat yoki hayotiy qoidalar ilgari surilayotgan bo'lishi mumkinmi?

Ha, bu tasvir orqali muhim hayotiy haqiqat ilgari surilmoqda: **inson yolg'iz yashay olmaydi**, u boshqalar bilan munosabatda, yelkadoshlar bilan birga yashab, hayotni yengillatadi. Daraxtlar kabi insonlar ham bir-biriga suyansa, hayot mashaqqatlariga bardoshliroq bo'ladi. Bu hayotda do'stlik, oila, jamoa va hamjihatlikning ahamiyatini eslatadi.

3) Sizningcha, bu nimaga ishora qiladi? Fikringizni hayotiy misollar bilan asoslang.

Bu – odamzodga **bir-birini tushunish, qo'llab-quvvatlash, birgalikda yashash** zarurligini eslatuvchi ishora. Misol uchun:

- Qarilikda eri yoki xotini vafot etgan keksalar yolg'izlikni yengolmay qiynaladi, chunki ular umr bo'yi bir-biriga suyangan.
- Og'ir hayotiy sinovlarda aka-ukalar yoki do'starlar bir-biriga suyansa, muammolar yengilroq o'tadi.
- Bir sinfda o'qiydigan o'quvchilar bir-birini qo'llab-quvvatlasa, hammasi muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin — bu ham birlikda kuch borligini ko'rsatadi.

3. (Mulohaza).

- 1) Savob va gunohlarni hisoblashning oddiy ko‘rinishi qanday chuqur falsafiy ma’no anglatadi?

Savob va gunohlarni hisoblash — bu shunchaki diniy amal emas, balki **insonning o‘z hayoti va qilgan ishlariga nisbatan mas’uliyatli bo‘lishi**, o‘zini nazorat qilishi, har bir harakatining oqibatini anglashga urinishidir. Bu fikr orqali inson har kuni qilayotgan ishlarini **axloqiy mezonlar bilan o‘lhashi**, to‘g‘ri yo‘lni tanlashi va o‘z vijdoni bilan yuzma-yuz bo‘lishi kerakligi nazarda tutiladi. Bu oddiy ko‘rinish orqasida chuqur falsafa — **javobgarlik, o‘z-o‘zini tahlil qilish va axloqiy taraqqiyot** yotadi.

- 2) Sizningcha, bu nimaga ishora qiladi? Fikringizni hayotiy misollar bilan asoslang.

Bu inson hayotining har bir onida **tanlov qilish imkoniyati borligi**, har bir harakati uchun ertaga javob berishiga ishora qiladi. Yaxshi amallarni yig‘ish — bu nafaqat oxirat uchun, balki dunyodagi tinch va pok vijdonli hayot uchun ham zarur.

Masalan: Bir o‘qituvchi darsda bolalarga mehr bilan munosabatda bo‘ladi, yordam beradi, sabr qiladi — bu savobdir. Boshqa bir kishi esa atayin birovni haqorat qiladi, aldaydi — bu gunohdir. Ular har ikkisi ham bu ishlarning oqibatini yurakda sezadi.

4. (Mulohaza).

- 1) Sizningcha, zamonaviy jamiyatda haqiqiy do‘stni topish qiyinmi?

Ha, zamonaviy jamiyatda **haqiqiy do‘stni topish qiyinlashib bormoqda**. Sababi, bugungi kunda insonlar orasida manfaat, raqobat va vaqt yetishmovchiligi kabi omillar yaqin munosabatlarning yuzaki bo‘lishiga olib kelmoqda. Ko‘pchilik do‘stlikni vaqtinchalik qulaylik yoki ko‘ngilxushlik deb qabul qilmoqda, ammo haqiqiy do‘stlik — bu sadoqat, ishonch va har doim yoningda turadigan inson bilan bog‘liq tuyg‘udir. Aynan shuning uchun, bunday insonni topish har doimgidan ham mushkulroq bo‘lmoqda.

- 2) Texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar do‘stlik tushunchasiga qanday ta’sir qiladi? Fikringizni hayotiy misollar bilan asoslang.

Texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar **do‘stlik tushunchasiga ikki xil ta’sir ko‘rsatadi**:

- **Ijobiy tomoni:** Uzoqdagi insonlar bilan aloqa uzilmaydi, mifik yoki universitetdagi sinfdoshlar bilan bog‘lanib turish mumkin. Masalan, chet elda o‘qiyotgan do‘st bilan har kuni yozishish imkoniyati bor.

- **Salbiy tomoni:** Ko‘pchilik ijtimoiy tarmoqdagi “do‘stlar soni”ni chin do‘stlik deb qabul qiladi. Ammo bu insonlar bilan chuqur munosabat bo‘lmasligi mumkin. Masalan, ba’zilar minglab “do‘stlar”ga ega bo‘lsa-da, dardini tinglaydigan bitta chin do‘st topa olmaydi. Bu esa yolg‘izlik va yuzaki munosabatlarga olib keladi.

Hayotiy misol: Bir o‘quvchi Instagram’da 1000 dan ortiq kuzatuvchiga ega bo‘lishi mumkin, lekin kasal bo‘lib qolsa, yoniga kelib hol so‘raydigan bitta chin do‘sti

bo‘lmasligi mumkin. Yoki aksincha, ijtimoiy tarmoqlarda kam faol bo‘lgan, ammo har vaqt yordamga tayyor bo‘lgan oddiy do‘sti unga eng katta tayanch bo‘lishi mumkin.

5. (Mulohaza).

1) Ajralish natijasida uch nafar begunoh bola yetim qoldi. Ularning qismati kimning javobgarligida?

Bu bolalarning qismati, eng avvalo, **ularning ota-onasi** zimmasida. Bolalar dunyoga kelgach, ular uchun mas’uliyatni ota ham, ona ham baravar o‘z zimmasiga oladi. Agar ajralish ro‘y bersa, bu holatda **faqat bir taraf emas, ikki tomon ham** o‘z vazifasini bajarmagan bo‘ladi. Chunki har qanday nizoda bирyoqlama aybdor bo‘lmaydi, ayniqsa, bolalar taqdiriga ta’sir qiluvchi masalada har bir qarorning oqibati chuqur o‘ylanishi kerak edi.

2) Sevgi bu yerda chindan ham aybdormi yoki bu insonlarning o‘z qarorlari natijasi edimi?

Bu yerda ayb sevgining o‘zida emas, balki insonlarning bu tuyg‘uga nisbatan mas’uliyatsiz munosabatida. Sevgi inson qalbining tabiiy tuyg‘usi, ammo uni boshqarish, unga doimiylik berish — bu ongli tanlov va qarorlar bilan bog‘liq. Oila qurish — faqat romantika emas, balki murosalar, sabr, mas’uliyat va fidoyilik talab etadigan hayotiy yo‘ldir. Shunday ekan, ajralish ko‘pincha insonlarning sabrsizligi, o‘zaro tushunmovchiliklarni hal qilmasligi, ba’zida o‘zini o‘ylab qaror qilishlari natijasidir.

3) Fikringizni hayotiy misollar bilan asoslang.

- Bir oilada er-xotin o‘zaro tushunmovchilik tufayli ajrashdi. Ota boshqa oila qurdi, ona esa bolalarni yolg‘iz tarbiyalay boshladi. Bolalar esa otasiz ulg‘ayib, mehrdan mahrum bo‘ldi. Bu bolalarning ruhiy rivojiga, kelajakdagi qarashlariga salbiy ta’sir ko‘rsatdi. Bunda ayb na sevgida, balki **mas’uliyatni unutgan ota-onada** edi.
- Boshqa bir holatda esa, er-xotin orasida muammolar bo‘lishiga qaramay, ular farzandlarining kelajagini o‘ylab, murosaga keldi. Vaqt o‘tib, tushunmovchiliklar hal bo‘ldi, oila mustahkamlandi. Bu yerda **mas’uliyatli qaror** farzandlarning baxthi ulg‘ayishiga sabab bo‘ldi.

6. (Mulohaza).

1) Ajralish natijasida uch nafar begunoh bola yetim qoldi. Ularning qismati kimning javobgarligida?

Bu bolalarning qismati to‘g‘ridan-to‘g‘ri **ularning ota-onasi** zimmasidagi mas’uliyatdir. Oila qurgan har bir inson faqat o‘z baxtini emas, balki kelajakda dunyoga keladigan farzandlarining taqdirini ham o‘ylashi kerak. Ajralish qarorining eng og‘ir asorati aynan farzandlar zimmasiga tushadi. Shuning uchun bolalarning ruhiy, axloqiy,

moddiy va hissiy kelajagi — **ota-onaning noto‘g‘ri qarorlariga bog‘liq bo‘lgan og‘ir javobgarlikdir.**

2) Sevgi bu yerda chindan ham aybdormi yoki bu insonlarning o‘z qarorlari natijasi edimi?

Bu holatda ayb sevgi emas, balki **sevgini boshqara olmagan, unga mas’uliyat bilan yondashmagan insonlarning o‘z qarorlarida**. Sevgi — bu ilohiy tuyg‘u, lekin oila uchun faqat sevgi yetarli emas; unga hurmat, sabr, murosa, ishonch va fidoyilik ham kerak. Insonlar o‘zaro tushunish, muammolarni hal qilish, bolalarning kelajagini o‘ylash o‘rniga ajralishni tanlagan bo‘lsa, bu — sevgi emas, **ongli tanlovlarning noto‘g‘riliqidir.**

3) Fikringizni hayotiy misollar bilan asoslang.

– Masalan, bir tanishim bor edi. U va turmush o‘rtog‘i tezda sevishib, ota-onada roziligidiz oila qurishdi. Vaqt o‘tib, moliyaviy muammolar, o‘zaro tushunmovchiliklar yuzaga keldi. Murosa o‘rniga bir-birini ayblash boshlandi. Natijada ajralishdi va uch nafar bolasi onasi bilan qolib, otasidan mahrum bo‘ldi. Bu yerda muammo sevgi emas, balki **sevgi bilan kelgan mas’uliyatni tushunmaslikda** edi.

– Yana bir holatda, do‘stim va uning rafiqasi o‘rtasida jiddiy kelishmovchilik yuzaga keldi. Lekin ular bolalari borligini inobatga olib, bir-birini tinglashga, murosa qilishga harakat qilishdi. Vaqt o‘tib, o‘zaro hurmat tiklandi va oila saqlanib qoldi. Bu esa shuni ko‘rsatadiki, **qarorlar ongli bo‘lsa, bolalarning qismati ijobjiy yo‘naladi.**

7. (Mulohaza).

1) Matnda nega tiriklar ko‘pincha shoshqaloqlik va dunyo tashvishlariga berilib ketadi, o‘liklar esa “teranroq fikrlaydi” deyiladi.

Bu jumlada ramziy ma’no yotadi. **Tiriklar** hayotning kundalik tashvishlari, moddiy manfaat, shoshilinch qarorlar va manmanlik bilan band bo‘lib, ko‘p hollarda hayot mazmuni, vaqt o‘tkinchiligi haqida chuqur fikr yuritmaydi. Aksincha, **“o‘liklar” deganda bu yerda hayotdan ketganlar emas, balki hayot haqida teran mulohaza yuritadigan, vijdoni uyg‘oq insonlar nazarda tutilgan bo‘lishi mumkin.** Yoki, bu jumla o‘limdan keyin odam haqiqiy haqiqatni anglaydi degan falsafiy fikrga ishora qiladi.

2) Bu hayot va o‘lim o‘rtasidagi qanday qarama-qarshilikni anglatadi?

Bu fikr **hayotning beqarorligi va o‘limning muqarrarligi** o‘rtasidagi ziddiyatni ko‘rsatadi. Hayotda ko‘pchilik insonlar vaqtincha manfaatlar, dunyoviy istaklar bilan band bo‘ladi. Ular ko‘pincha vaqtini, insoniylikni qadrlamaydi. O‘lim esa bu shoshqaloqlikni to‘xtatadigan, insonni haqiqat bilan yuzlashtiradigan yakuniy manzil. Bu qarama-qarshilik **“bugungi kun bilan yashash”** va **“abadiyat haqida o‘ylash”** o‘rtasidagi tafovutni bildiradi.

3) Fikringizni hayotiy misollar bilan asoslang.

- Ba’zida insonlar boylik orttiraman deb yaqinlarining mehrini qadrlamaydi. Faqat kimnidir yo‘qotgandan so‘nggina ularning qadriga yetadi. Bu hayotda vaqtincha istaklar ko‘zimizni chalg‘itishini ko‘rsatadi.
- Qabristonga borganimizda, odam yuragida sokinlik va tafakkur paydo bo‘ladi. O‘lim haqida o‘ylab, hayotga boshqacha qaray boshlaymiz. Bu esa bizni ruhiy jihatdan tozalaydi, har bir nafasimiz qanchalik qimmat ekanini anglashga majbur qiladi.
- Har bir musibatdan keyin inson ichki o‘zgarishlar qiladi. Bu esa hayotda teran fikrlash, qadriyatlarni anglashga olib keladi.

8. (Mulohaza).

1) Muallif “asar bino bo‘lishi kerak, vayrona emas” degan fikrni ilgari suradi. Shunday ekan, puxta tuzilmagan, maqsadi noaniq asarlar ham o‘z o‘quvchisini topishi mumkinmi?

Ha, ba’zan puxta tuzilmagan, g‘oyaviy jihatdan sust asarlar ham ma’lum davrda o‘z o‘quvchisini topishi mumkin. Chunki ayrim o‘quvchilar asarda shakl, uslub yoki chuqr mazmundan ko‘ra, soddalik yoki hissiyot izlaydi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar orqali bunday asarlar vaqtincha mashhur bo‘lib ketishi mumkin. Ammo bu — **muhim sifat belgisi emas, balki shovqinli davr ta’sirida yuzaga keladigan holatdir.**

2) Yoki bunday asarlar vaqt o‘tishi bilan unutiladimi?

Ha, asl san’at, puxta tuzilgan, maqsadli va mazmunli asarlar sinovdan o‘tadi va qadrlanib yashaydi, ammo **mazmunsiz, asosiy g‘oyadan yiroq, vaqtinchalik e’tibor qozongan asarlar** vaqt o‘tishi bilan unutiladi. Chunki bunday “vayrona” asarlar o‘quvchining qalbiga chuqr iz qoldirolmaydi. Vaqt o‘tishi bilan bunday asarlarning haqiqiy qiymati ayon bo‘ladi — ular **adabiyot tarixida iz qoldirmaydi.**

Hayotiy misol bilan izoh:

- Klassik adabiyot vakillari — Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy, Oybek, Erkin Vohidov kabi mualliflarning asarlari puxta bino qilingan, g‘oyasi aniqligi, tuzilishi mustahkamligi bilan bugungacha qadrlanmoqda.
- Biroq faqat shov-shuv uchun yozilgan, g‘oyaviy poydevori bo‘limgan ko‘plab zamonaviy asarlar muallifi va mazmuni bir necha yil ichida unut bo‘ladi.

9. (Mulohaza).

1) Tabiat tasvirlari (qondek qizargan tok barglari, unsiz to‘kilayotgan o‘rik xazonlari, yakkash sadolar) matnning umumiy kayfiyatiga qanday ta’sir qiladi?

Bu tasvirlar matnning umumiy ruhiy holatini **sokin, chuqr mulohazali, biroz g‘amgin va falsafiy** ohangga buradi. Tabiatda bo‘layotgan o‘zgarishlar — kuzning sokinligi, barglarning to‘kilib borishi — inson hayoti bilan chambarchas bog‘liq tarzda

talqin etiladi. “Qondek qizargan barglar” — iztirob, ichki kechinmalarni, “unsiz to‘kilayotgan barglar” — so‘zsiz kechayotgan ayrılıq, vaqt o‘tayotgan hayotni anglatadi. Bu tasvirlar orqali **vujuddagi ruhiy o‘zgarishlar, anglash va kechirim mavzulari** chuqurlashtiriladi.

2) Ammamning so‘nggi gaplari inson ruhiyati va axloqiy poklanish haqidagi qanday fikrlarni ilgari suradi?

Ammamning so‘nggi gaplari — “Qaniydi, Olloh odamzotning ko‘nglidagi qurtlarni tozalaydigan jonzot yaratsa” — juda teran ma’noga ega. Bu fikr inson ruhiyati va axloqiy poklanishga bo‘lgan ehtiyoj haqida. Inson ko‘nglida hasad, yolg‘on, nafrat, rashk kabi illatlar bor. Agar daraxtni qizilishton tozalasa, odam ko‘nglini kim poklaydi? Bu savol orqali muallif insonni o‘z ustida ishlashga, ko‘nglini tozalashga chaqiradi.

3) U inson qalbidagi “qurtlar” deganda nimani nazarda tutgan bo‘lishi mumkin?

Bu ramziy ifoda orqali **nafs, hasad, manmanlik, adovat, yolg‘on, xudbinlik kabi insoniy illatlar** nazarda tutilgan bo‘lishi mumkin. Qurt daraxtni ichidan yemirib bitkazgani kabi, bu illatlar ham inson qalbini asta-sekin ishdan chiqaradi, uni halovatdan, vijdondan, poklikdan mahrum qiladi. Ammo bu “qurtlar”ni yo‘q qilish — insonning o‘z irodasiga, anglashiga, tavba va to‘g‘ri yo‘lga qaytishiga bog‘liq. Bu fikr — **inson qalbi bilan ishlash zarurligini, ichki tozalikning ustuvorligini** eslatadi.

10. (Mulohaza).

1) Matnda “dunyoda bundan arzon narsa yo‘q” degan fikr ilgari surilgan. Mehr va shirin so‘zning narxi yo‘qligi, lekin odamlarga yetishmasligi sabablarini qanday izohlash mumkin?

Bu fikr chuqur ma’naviy-axloqiy haqiqatni anglatadi: **mehr va shirin so‘z hech qanday moddiy xarajat talab qilmaydi**, ammo u inson qalbini iliqlik bilan to‘ldiradi. Shunga qaramay, bu tuyg‘ular ko‘pchilik odamlar hayotida kam uchraydi. Bunga asosiy sabab — **insonlarning o‘zarosov uqlashuvi, bag‘rikenglikning kamayishi, shoshqaloq hayot tarzi, manfaatparastlik va hissiy befarqlikdir**. Odamlar mehrni o‘zlarida bor narsaning qiymatini bilmaydigan, unga vaqt ajratmaydigan bo‘lib qolishgan.

2) Fikringizni hayotiy dalillar bilan asoslang.

- Ota-onasining mehrini his qilmagan bolalar ko‘pincha sovuqqon, ishonchsiz bo‘lib ulg‘ayadi. Bu esa keyinchalik ularning jamiyatda o‘z o‘rnini topishini qiyinlashtiradi.
- Keksalar uyida yashayotgan onaxonning oddiy so‘zleri: “Faqat bir marta telefon qilib, holimni so‘rasa bas edi...” — bu mehrga bo‘lgan ehtiyojni ochiq ko‘rsatadi.
- Ba’zida bir shirin tabassum yoki samimiyy “rahmat” so‘zi insonning butun kunini yoritadi. Bu esa mehr va shirin so‘zning **narxsiz, ammo bebahoboylik ekanini isbotlaydi**.

— Jamiyatda muomala madaniyati, hurmat, ehtirom kabi qadriyatlar pasaygani uchun insonlar mehrni oddiy narsa deb o‘ylab, uni ko‘rsatmay qo‘yishgan. Aslida esa, bu — **insoniylikning eng yuksak ifodasidir.**

13	Xalq og‘zaki ijodi	Xalq og‘zaki ijodiga oid asarlar haqida to‘g‘ri ma’lumotlarni tasniflay oladi.	B	Qisqa javobli	12
----	--------------------	--	---	---------------	----

1. Xalq og‘zaki ijodiga oid ma’lumotlarning tartib raqamini yozing.(Bilish)

1. Dostonlarda voqealar bayoni, obrazlar o‘rtasidagi dialoglar, ularning ruhiy holatiga ijrochining munosabati faqat nasrda ifodalanadi.
2. Qahramonlarning hayoti, boshidan kechirgan voqealari, o‘zaro munosabatlari va kechinmalari baxshilar (ular “shoirlar” deb ham atalgan) tomonidan bayon qilinadi.
3. O‘zbek xalq dostonchiligida «Go‘ro‘g‘li» turkumi tarkibida oltmishdan ortiq doston mavjud.
4. Xalq dostonlarida qahramon har doim o‘z oti bilan birgalikda namoyon bo‘ladi.
5. “Doston” so‘zi adabiy atama sifatida faqat xalq og‘zaki ijodidagi yirik hajmli asarlarni anglatadi.

Javob: 1, 2, 4

2. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarning tartib raqamini yozing. (Bilish)

1. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostonini baxshi Fozil Yo‘ldosh o‘g‘li ijro etgan.
2. Doston voqealari Zargar yurtining podshosi Shohdorxonning Yovmit yurtiga bosqinchilik urushi qilishi bilan rivojlanib boradi.
3. Go‘ro‘g‘lining ota-onasi – Ravshan va Bibi Hilol ham bolaligida Zargar eliga borib qolib, musofirchilikda voyaga yetadi.
4. Hamza – Rustam kelbatli, pahlavon, qo‘rqmas va jasur, o‘ziga ishongan podshoh.
5. Rayhon arab Ahmadbekning bir shaharga safar qilganini eshitadi va paytdan foydalanib Xoljuvonni olib qochish uchun Turkman yurtiga keladi.

Javob: 2, 3, 5

3. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni haqidagi noto‘g‘ri ma’lumotlarning tartib raqamini yozing.(Bilish)

1. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostonini baxshi Fozil Yo‘ldosh o‘g‘li ijro etgan.
2. Doston voqealari Zargar yurtining podshosi Shohdorxonning Yovmit yurtiga bosqinchilik urushi qilishi bilan rivojlanib boradi.
3. Go‘ro‘g‘lining ota-onasi – Ravshan va Bibi Hilol ham bolaligida Zargar eliga borib qolib, musofirchilikda voyaga yetadi.
4. Rayhon arab – Rustam kelbatli, pahlavon, qo‘rqmas va jasur, o‘ziga ishongan podshoh.
5. Rayhon arab Ahmadbekning bir shaharga safar qilganini eshitadi va paytdan foydalanib Xoljuvonni olib qochish uchun Turkman yurtiga keladi.

Javob: 1

4. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni tartib raqamini yozing. (Bilish)

1. Odilxon podshoh Yovmit elining xoni Qovishtixonning bozorchi savdogarlarini yo‘lda talab oldi.
2. To‘liboy-ajab bir odobli, chiroyli, otlarning yaxshi-yomonini biladigan sinchi bo‘ldi.
3. Holmon vazir aqli, uzoqni ko‘zlab ish qiladigan obraz edi.
4. Odilxon - “Yovmitlarni darrov o‘ldiraman, yurtini olaman, molini o‘lja, ayollarini yebir-yesir qilaman», –dedi.
5. Gajdumbek kamsiz bo‘ldi, davlati juda katta, o‘ziga bir yaxshi joy solmoqchi bo‘lib, shahdan uzoqroq yerdan sakkiz oshyonlik imorat soldi.
6. Holmon vazir Ravshanbekni o‘g‘il qilib olaman deb, har kuni tong otguncha uning kokilini yetti martaba o‘rib, mushkning suvini berar edi.

Javob: 2, 3, 5

5. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni haqidagi noto‘g‘ri ma’lumotlarni topib, raqamlarda ifodalang. (Bilish)

1. Odilxon podshoh Yovmit elining xoni Qovishtixonning bozorchi savdogarlarini yo‘lda talab oldi.
2. To‘liboy-ajab bir odobli, chiroyli, otlarning yaxshi-yomonini biladigan sinchi bo‘ldi.
3. Holmon vazir aqli, uzoqni ko‘zlab ish qiladigan obraz edi.

4. Odilxon - “Yovmitlarni darrov o‘ldiraman, yurtini olaman, molini o‘lja, ayollarini yebir-yesir qilaman”, –dedi.
5. Gajdumbek kansiz bo‘ldi, davlati juda katta, o‘ziga bir yaxshi joy solmoqchi bo‘lib, shahardan uzoqroq yerdan sakkiz oshyonlik imorat soldi.
6. Holmon vazir Ravshanbekni o‘g‘il qilib olaman deb, har kuni tong otguncha uning kokilini yetti martaba o‘rib, mushkning suvini berar edi.

Javob: 1, 4, 6

6. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni tartib raqamda ifodalang.(Bilish)

1. Odilxon podshoh insoniy fazilatlari bilan Shohdorxonidan farq qilgan obraz.
2. Doston voqealari Zargar yurtining podshosi Shohdorxonning Yovmit yurtiga bosqinchilik urushi bilan boshlanadi.
3. Holmon vazir juda ayyor, har narsadan o‘z manfaatlarini ustun qo‘yadigan obraz edi.
4. To‘liboy sinchi aqli, odobli, otlarning yaxshi-yomonini biladigan sinchi edi.
5. Shohdorxon tushida Yovmit elidan kelgan ikki bo‘rini ko‘rganini , g‘alaba ramzi deb tushunadi.
6. Rustam Xoljuvonning suluvgagini eshitib, kelib ko‘rgan va unga oshiq bo‘lib qolgan edi.

Javob: 1, 2, 4

7. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni haqidagi noto‘g‘ri ma’lumotlarni tartib raqamda ifodalang. (Bilish)

1. Odilxon podshoh insoniy fazilatlari bilan Shohdorxonidan farq qilgan obraz.
2. Doston voqealari Zargar yurtining podshosi Shohdorxonning Yovmit yurtiga bosqinchilik urushi bilan boshlanadi.
3. Holmon vazir juda ayyor, har narsadan o‘z manfaatlarini ustun qo‘yadigan obraz edi.
4. To‘liboy sinchi aqli, odobli, otlarning yaxshi-yomonini biladigan sinchi edi.

5. Shohdorxon tushida Yovmit elidan kelgan ikki bo‘rini ko‘rganini , g‘alaba ramzi deb tushunadi.

6. Rustam Xoljuvonning suluvgagini eshitib, kelib ko‘rgan va unga oshiq bo‘lib qolgan edi.

Javob: 3, 5, 6

**8. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni haqidagi noto‘g‘ri ma’lumotlarni toping.
(Bilish)**

1. Shohdorxon	A) Ko‘rganlar havasda, ko‘rmaganlar armonda, kamsiz suluv xushro‘y
2. Holmon vazir	B) Otlarning zotini, naslini, yoshini fe’l-atvorini yaxshi biladigan kishi
3. Odilxon	C) O‘zing tug‘may ul bo‘lmas, sotib olmay qul bo‘lmas.
4. Hamza	D) Lashkari yulduzdan ham ko‘p.
5. Sinchi	E) Elchi yubormay birdan zo’rlik qilib yov yubormoq podsholardan lozim emas.
6. Ravshanbek	G) To‘pga solib otib yuborilgan podshoh

Javob:

1	2	3	4	5	6
A	B	C	D	E	G

**9. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni toping.
(Bilish)**

1. Shohdorxon	A) Ko‘rganlar havasda, ko‘rmaganlar armonda, kamsiz suluv xushro‘y
2. Holmon vazir	B) Otlarning zotini, naslini, yoshini fe’l-atvorini yaxshi biladigan kishi

	biladigan kishi
3. Odilxon	C) O‘zing tug‘may ul bo‘lmas, sotib olmay qul bo‘lmas.
4. Hamza	D) Lashkari yulduzdan ham ko‘p.
5. Sinchi	E) Elchi yubormay birdan zo’rlik qilib yov yubormoq podsholardan lozim emas.
6. Ravshanbek	G) To‘pga solib otib yuborilgan podshoh

Javob:

1	2	3	4	5	6
D	F	G	C	B	A

10. “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostonida Odilxonning Mari yurtiga qilgan hujumining asosiy sababi nima edi? (Bilish)

- A) Qovishtixonning Yovmit yurti podshosiga itoat etishdan bosh tortgani
- B) Mari yurti beglarining Yovmit eliga tegishli savdogarlarni talagani
- C) To‘liboy sinchining qasos olish istagi
- D) Yovmit va Mari o‘rtasida qadimiy adovat mavjud bo‘lgani

Javob: B

14	Qadimgi turkiy adabiyot	Badiiy asar haqida berilgan ma'lumotlarni to‘g‘ri aniqlay oladi.	B	Qisqa javobli	12
----	----------------------------	---	---	------------------	----

1. Muallif asar muqaddimasida kitob asosi to‘rtta majoziy unsurdan tashkil topganligini ta’kidlaydi: adolat, davlat, aql, qanoat. Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini mos tartib raqam bilan ifodalang. (Bilish)

- 1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug‘ot at-turk”
- 2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u biling”
- 3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
- 4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 2

2. Muallif “Men bu kitobni maxsus alifbo tartibida hikmatli so‘zlar, saj’ (qofiyali nasr)lar, maqollar, rajaz (misralari nisbatan uzunroq bo‘lgan she’r turi) va nasr deb atalgan adabiy parchalar bilan bezadim... Bu ishda misol tariqasida turklarning tilida qo‘llanib kelgan she’rlaridan, shodlik va motam kunlarida qo‘llanadigan hikmatli so‘zlardan, maqollardan keltirdim”-deydi. **Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini tartib raqamda yozing.** (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug’ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 1

3. Muallif “Men bu kitobni maxsus alifbo tartibida hikmatli so‘zlar, saj’ (qofiyali nasr)lar, maqollar, rajaz (misralari nisbatan uzunroq bo‘lgan she’r turi) va nasr deb atalgan adabiy parchalar bilan bezadim... Bu ishda misol tariqasida turklarning tilida qo‘llanib kelgan she’rlaridan, shodlik va motam kunlarida qo‘llanadigan hikmatli so‘zlardan, maqollardan keltirdim”-deydi. **Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini raqamlarda yozing.** (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug’ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 1

4. Asarning asosiy maqsadi axloqiy pand-nasihat berish, insoniyatni ezgulikka chorlash va diniy bilimlarni targ‘ib qilish bo‘lib, sabr-toqat, halollik, adolat, taqdir va inson erkinligi kabi falsafiy tushunchalar yoritilgan. Kitob Qur’on oyatlari, hadislarga asoslangan bo‘lib, unda xalq og‘zaki ijodiga xos bo‘lgan badiiylik va jonli tasvirlar ham uchraydi.. Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini tartib raqam bilan ifodalangan. (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug’ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 3

5. Asarning asosiy maqsadi – turkiy tillarning arab tili bilan teng darajada rivojlanganligini ko‘rsatish hamda turkiy xalqlar madaniy merosini saqlab qolish bo‘lgan. Asar Abulqosim Abdulloh bin Muhammad al-Muqtadoga bag‘ishlangan bo‘lib, unda turkiy so‘zlarning arabcha izohlari berilgan... Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini tartib raqamda yozing. (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug‘ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 1

6.“Men bu kitobni maxsus alifbo tartibida hikmatli so‘zlar, saj’ (qofiyali nasr)lar, maqol lar, rajaz (misralari nisbatan uzunroq bo‘lgan she‘r turi) va nasr deb atalgan adabiy parchalar bilan bezadim... Bu ishda misol tariqasida turklarning tilida qo‘llanib kelgan she‘rlaridan, shodlik va motam kunlarida qo‘llanadigan hikmatli so‘zlardan, maqollardan keltirdim”, Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini tartib raqamda yozing. (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug‘ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 1

7. Umumiy hajmi olti ming olti yuz baytdan ortiq bo‘lgan dostonning bir yarim yilda yozilishi adibning juda katta tajribasi va ulkan mahoratidan dalolatdir. Asar Qashqarda tugatiladi va mamlakat eligi – hukmdori Tavg‘ach ulug‘ Bug‘ro xonga tortiq qilinadi.

Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini raqamda yozing. (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug‘ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 2

8. Muallif turk tilining nozik bilimdoni va tolmas targ‘ibotchisidir. Yozuvchu bu asari orqali “arab tili bilan ikki uloqchi ot singari teng poyga qilib, o‘zib borayotgan turk tilini” ko‘klarga ko‘taradi, uning o‘ziga xos xususiyatlarini mahorat bilan ko‘rsatib beradi.

Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini tartib raqamda yozing. (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug‘ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 1

9. Asarda adabiyotshunoslikka doir anchagina atamalar bor. Muallif hikmatli so‘zlar, saj’lar, maqollar, rajaz va nasr deb atalgan adabiy parchalar haqida gapirib o‘tgan. Shuningdek, ayrim adabiy hodisalar haqida maxsus izohlar bergan.

Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini tartib raqamda yozing. (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug‘ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 1

10. Asar voqealari unchalik murakkab emas. Ular ramziy qahramonlarning hayotiy faoliyati va ularning o‘zaro suhbatlari asosiga qurilgan. Asarda to‘rtta yetakchi qahramon bor: Kuntug‘di – Adolat timsoli. Oyo‘ldi – Davlat timsoli. O‘gdulmish – Aql timsoli. O‘zg‘urmish - zohid

Ma’lumotlar qaysi asar haqida ekanligini tartib raqamda yozing. (Bilish)

1. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug‘ot at- turk”
2. Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig”
3. Nosiriddin Rabg‘uziy “Qissasi Rabg‘uziy”
4. Yassaviy “Hikmatlari

Javob: 2

15	Mumtoz adabiyot	Badiiy asar mazmuni haqida berilgan ma'lumotlarni farqlay oladi.	Q	Qisqa javobli	12
----	-----------------	--	---	---------------	----

1. “Saddi Iskandariy” dostonida keltirilgan Vatan va vatanparvarlik haqidagi hikmatli so‘zlarning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

1) Ayol-u vatan uzra to joni bor,

Kishi harb etar toki imkonи bor.

2) Vatan tarkini bir nafas aylama,

Yana ranji g‘urbat havas aylama.

3) Taomeki, ul mujibi komdur,

Gar o‘t ranjini tortmas – xomdur.

4) Musofir bo‘l, ammo vatan ichra bo‘l,

Tila xilvat-u anjuman ichra bo‘l.

Javob: 1, 2, 4

2. “Saddi Iskandariy” dostonida o‘limi oldidan Doro Iskandardan iltimos qilgan narsalarni tartib raqamda yozing.

1) suiqasd qilganlarni jazolash;

2) unga suiqasd qilganlarga bosh bo‘lgan xotinidan qizini uzoqlashtirish;

3) qizi Ravshanakning kayoniylar podsholigining merosxo‘ri ekanligini inobatga olish;

4) Ravshanakni o‘z xonadonining munavvar shamiga aylantirish;

5) qavm-qarindoshlariga zulm qilmaslik.

Javob: 1, 3, 4, 5

3. “Saddi Iskandariy” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni tartib raqamlarda yozing.

- 1) Dostonda Iskandarning harbiy yurishlari bat afsil tasvirlangan jang nomas asar.
- 2) Doston Faylaqusning Iskandarni topib olishi bilan boshlanadi.
- 3) Faylaqus Doroga har yili ming tilla tuxumdan iborat boj to‘lar edi.
- 4) Doro jang paytida o‘ng yonida ilm-kamolot egalari, so‘l tomonida esa harbiy rahbarlar qurshovida bo‘lgan.
- 5) Iskandar Hirot, Samarqand shaharlarini buniyod qilgan.

Javob: 2, 3, 5

4. “Saddi Iskandariy” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

- 1) Dostonda Iskandar Zulqarnaynning asosiy maqsadi dushmanlarini yengib, o‘z sultanatini mustahkamlash edi.
- 2) Iskandar va tilsimlangan shahar hikoyasida Iskandarning eng muhim sinovi Arastu yordamida tilsimni ochish edi.
- 3) Iskandarning donishmandlar bilan suhbat davomida inson umrining eng qadrli davri keksalikdir degan xulosa beriladi
- 4) Iskandarning Suqrot bilan suhbatida shohning boylikdan ko‘ra adolatga tayanishi muhim ekani ta’kidlangan.
- 5) Iskandar Zulqarnayn vafotidan oldin har qanday boylik va qudrat vaqtinchalik degan xulosaga keladi.
- 6) Iskandar vafoti oldidan qo‘llarini ochiq holda qabrga qo‘yishni vasiyat qiladi, bu bilan dunyodan hech narsa olib ketib bo‘lmaslikni uqtiradi.

Javob: 4, 5

5. “Saddi Iskandariy” dostoni haqidagi noto‘g‘ri ma’lumotlarni tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

- 1) Dostonda Iskandar Zulqarnaynning asosiy maqsadi dushmanlarini yengib, o‘z sultanatini mustahkamlash edi.
- 2) Iskandar va tilsimlangan shahar hikoyasida Iskandarning eng muhim sinovi Arastu yordamida tilsimni ochish edi.

- 3) Iskandarning donishmandlar bilan suhbat davomida inson umrining eng qadrli davri keksalikdir degan xulosa beriladi
- 4) Iskandarning Suqrot bilan suhbatida shohning boylikdan ko‘ra adolatga tayanishi muhim ekani ta’kidlangan.
- 5) Iskandar Zulqarnayn vafotidan oldin har qanday boylik va qudrat vaqtinchalik degan xulosaga keladi.
- 6) Iskandar vafoti oldidan qo‘llarini ochiq holda qabrga qo‘yishni vasiyat qiladi, bu bilan dunyodan hech narsa olib ketib bo‘lmaslikni uqtiradi.

Javob: 1, 2, 6

6. “Saddi Iskandariy” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni raqamlarda ifodalang. (Qo‘llash)

- 1) Iskandarning Kashmir yurishida Mallu shahrini sehrli tosh yordamida himoya qilgan edi.
- 2) Iskandar va Arastu o‘rtasidagi falsafiy suhbatning mavzusi inson umrining qadr-qimmati, hayot mazmuni va ilmlarning ahamiyati haqida edi.
- 3) Hindiston shohi Iskandar huzuriga kelganda unga falsafiy kitoblar to‘plamini sovg‘a sifatida taqdim etgan edi.
- 4) Iskandarning yoshligidagi ustozlaridan biri Arastu unga falsafiy tafakkur va hayot haqidagi chuqur bilimlarni o‘rgatgan edi.
- 5) Iskandar vafotidan oldin qo‘llarini ochiq holda qabrga qo‘yilishining sababi shaxsiy ishonchini namoyon etish va olimlarga hurmat ko‘rsatish uchun edi.
- 6) Iskandarning Suqrot bilan suhbatidan shoh daylatni boylik orqali emas, balki adolat bilan boshqarishi kerak degan xulosa qilish mumkin.

Javob: 2, 4, 6

7. “Saddi Iskandariy” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

- 1) Iskandarning Kashmir yurishida Mallu shahrini sehrli tosh yordamida himoya qilgan edi.
- 2) Iskandar va Arastu o‘rtasidagi falsafiy suhbatning mavzusi inson umrining qadr-qimmati, hayot mazmuni va ilmlarning ahamiyati haqida edi.

- 3) Hindiston shohi Iskandar huzuriga kelganda unga falsafiy kitoblar to‘plamini sovg‘a sifatida taqdim etgan edi.
- 4) Iskandarning yoshligidagi ustozlaridan biri Arastu unga falsafiy tafakkur va hayot haqidagi chuqur bilimlarni o‘rgatgan edi.
- 5) Iskandar vafotidan oldin qo‘llarini ochiq holda qabrga qo‘yilishining sababi shaxsiy ishonchini namoyon etish va olimlarga hurmat ko‘rsatish uchun edi.
- 6) Iskandarning Suqrot bilan suhbatidan shoh davlatni boylik orqali emas, balki adolat bilan boshqarishi kerak degan xulosa qilish mumkin.

Javob: 2, 4, 6

8. “Saddi Iskandariy” dostoni haqidagi noto‘g‘ri ma’lumotlarni tartib raqamda yozing. (Qo‘llash)

- 1) Iskandarning Kashmir yurishida Mallu shahrini sehrli tosh yordamida himoya qilgan edi.
- 2) Iskandar va Arastu o‘rtasidagi falsafiy suhbatning mavzusi inson umrining qadr-qimmati, hayot mazmuni va ilmlarning ahamiyati haqida edi.
- 3) Hindiston shohi Iskandar huzuriga kelganda unga falsafiy kitoblar to‘plamini sovg‘a sifatida taqdim etgan edi.
- 4) Iskandarning yoshligidagi ustozlaridan biri Arastu unga falsafiy tafakkur va hayot haqidagi chuqur bilimlarni o‘rgatgan edi.
- 5) Iskandar vafotidan oldin qo‘llarini ochiq holda qabrga qo‘yilishining sababi shaxsiy ishonchini namoyon etish va olimlarga hurmat ko‘rsatish uchun edi.
- 6) Iskandarning Suqrot bilan suhbatidan shoh davlatni boylik orqali emas, balki adolat bilan boshqarishi kerak degan xulosa qilish mumkin.

Javob: 1, 3, 5

**9. Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostoni haqidagi to‘g‘ri ma’lumotlarni tartib raqamda yozing.
(Qo‘llash)**

1. Iskandar oddiy harbiy sarkarda bo‘lib, doston faqat jangovar yurishlarni tasvirlaydi.
2. Iskandar ilm-fan va adolat timsoli sifatida tasvirlanadi, doston esa odil podshoh va bilim ahlining yuksakligini targ‘ib qiladi.

- Iskandar kuchli hukmdor bo'lsa-da, shaxsiy manfaatini xalq manfaatidan ustun qo'yanligi uchun mag'lub bo'lgan.
- Iskandar faqat tasavvufiy ramz sifatida keltirilgan, doston esa sof diniy mazmunga ega.
- Doston mutaqoribi musammani mahzuf vaznida yozilgan bo'lib, Iskandar obrazida olim, adolatlilik hukmdor va harbiy sarkarda sifatlari mujassam.

Javob: 2, 4, 5

**10. Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostoni haqidagi noto‘g’ri ma’lumotlarni tartib raqamda yozing.
(Qo’llash)**

- Iskandar oddiy harbiy sarkarda bo'lib, doston faqat jangovar yurishlarni tasvirlaydi.
- Iskandar ilm-fan va adolat timsoli sifatida tasvirlanadi, doston esa odil podshoh va bilim ahlining yuksakligini targ'ib qiladi.
- Iskandar kuchli hukmdor bo'lsa-da, shaxsiy manfaatini xalq manfaatidan ustun qo'yanligi uchun mag'lub bo'lgan.
- Iskandar faqat tasavvufiy ramz sifatida keltirilgan, doston esa sof diniy mazmunga ega.
- Doston mutaqoribi musammani mahzuf vaznida yozilgan bo'lib, Iskandar obrazida olim, adolatlilik hukmdor va harbiy sarkarda sifatlari mujassam.

Javob: 1, 3

16	Jahon adabiyoti	Badiiy asardagi voqealar va jarayonlarning kelib chiqish sabablarini to‘g’ri tekshira oladi.	Q	Qisqa javobli	12
----	--------------------	---	---	------------------	----

1. Miguel de Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romani bosh qahramoni Don Kixot nazarida oddiy narsalarning g‘aroyib tus olishi sababi ko‘rsatilgan tartib raqamini yozing. (Qo’llash)

- Don Kixotning o'ziga xos xayoliy dunyosi, kitoblardan olingan bilimlar va haqiqatni mukammallashtirish istagi.
- Don Kixotning ruhiy kasalligi va haqiqatni idrok etish qobiliyatining yo‘qligi.

3) Don Kixotning yoshligi va hayot tajribasining yetishmasligi.

4) Don Kixotda har doim o'zini va atrofdagilarni aldash istagi.

Javob: 1

2. Migel de Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romani bosh qahramoni Don Kixotning “Ritsarlik burchi”ni ado etish istagi qanday voqeaga olib keldi va bu voqeaning oqibati qanday bo‘ldi?

A) Don Kixot o‘zining shavkatli ritsarlik burchini ado etib, dehqonni jazoladi va bola uni himoya qilish uchun qo‘llab-quvvatladi.

B) Don Kixot o‘zining jasorati bilan bola va dehqonni zo‘rlab, shafqatsiz jazolashga olib keldi.

C) Don Kixot o‘zining ritsarlik burchini ado etib, dehqonni haqini to‘lashga majbur qildi va bola xotirjam bo‘ldi.

D) Don Kixot dehqonning yomon harakatlarini to‘g‘rilab, bola va dehqonni bir-biriga yordam berishga majbur qildi.

Javob: C

3. Migel de Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romani bosh qahramoni Don Kixotning bolani himoya qilishdagi xatosi nimada edi?

A) U bola va dehqonning shaxsiy masalalariga bexosdan aralashdi va bola uchun zararli oqibatlar keltirdi.

B) Dehqonni qilichbozlikda yutdi va dehqon endi bola bilan halol ishlashga qaror qildi.

C) U bola uchunadolatni qaror topishga yordam berdi, lekin bola ham o‘zini himoya qildi.

D) U bola va dehqonning muammolarini yechishda yordam berishga urindi, lekin oxirida hushdan ketib o‘zini yo‘qotdi.

Javob: A

4. Migel de Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romani bosh qahramoni Don Kixot nega shamol tegirmonlariga hujum qilishni xohladi? (Qo‘llash)

A) Ularni yovuz devlar deb o‘ylab va ularni mag‘lub etishni istadi.

B) Tegirmon egalaridan pul talab qilmoqchi bo‘ldi.

C) Tegirmonlarni yoqib, yurtni qutqarish niyatida edi.

D) Sancho Pansa unga bu ishni qilishni maslahat berdi.

Javob: A

5. Migel se Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romanida Don Kixotning mehmonxonaga kelishi bilan bog‘liq qanday xato yuz berdi?

(Qo‘llash)

- A) U mehmonxonani qasr deb o‘yladi va o‘zini ritsarlik unvoniga munosib deb bildi.
- B) U mehmonxonaga kirishga ruxsat berilmadi va tashqarida qolib ketdi.
- C) Mehmonxona xo‘jayini uni qo‘rqtib haydab yubordi.
- D) Mehmonxona mehmonlari uni aldab, barcha narsalarini tortib olishdi.

Javob: A

6. Migel de Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romanida bosh qahramon Don Kixot nega o‘zini mashhur ritsarlar kabi tutishga harakat qiladi? (Qo‘llash)

- A) Ularning g‘alabalarini o‘zida ko‘rishni xohlagani uchun
- B) O‘z hayotini shon-sharaf bilan bezashni istagani uchun
- C) Haqiqatda ham o‘zini ritsar deb hisoblagani uchun
- D) Uning ruhiy holati va kitoblarga haddan tashqari berilib ketgani sababli

Javob: D

7. Migel de Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romanida bosh qahramon Don Kixotning sarguzashtlari qanday yakun topadi? To‘g‘ri javobni tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

1. U o‘z maqsadlariga erishib, haqiqiy ritsarga aylanadi
2. U o‘z uyiga qaytib, haqiqatni anglab, o‘zining xatolarini tushunadi
3. U yana yangi sarguzashtlarga yo‘l oladi
4. U o‘zini haqiqiy qahramon deb e’lon qilib, yangi urush boshlaydi

Javob: 2

8. Migel de Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romanida bosh qahramon Don Kixot shamol tegirmonlarini yovuz devlar deb bilishining asosiy sababi nima ekanligini tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

- 1) U ritsarlik romanlarini haddan ortiq o‘qib, haqiqatni noto‘g‘ri qabul qiladi.
- 2) Sancho Pansaning noto‘g‘ri yo‘lboshchiligi uning xatolariga sabab bo‘ladi.
- 3) Uning aql-idroki mukammal bo‘lib, haqiqatni boshqacha talqin qiladi.
- 4) Don Kixotning ko‘zлari yaxshi ko‘rmaydi, shuning uchun adashadi.

Javob: 1

9. Yozuvchi Migel de Servantes “Don Kixotning sarguzashtlari” asarida Don Kixot obrazi orqali inson tafakkurining qanday jihatlarini aks ettiradi? Javobingizni tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

- 1) Xayolot va realizmning kurashini
- 2) Mutlaq haqiqatni anglashga intilishni
- 3) O‘tmishga intilish va uni qayta tiklash istagini
- 4) Ko‘p kitob o‘qishning zararini

Javob: 1, 2, 3

10. Yozuvchi Migel de Servantes “Don Kixotning sarguzashtlari” asardagi shamol tegirmonlariga qarshi kurashishi Don Kixotning qaysi jihatini yaqqol ko‘rsatadi? Javobingizni tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

- 1) Uning dushmanlarini yengishga bo‘lgan jasoratini
- 2) Uning aqldan ozganligi va xayolotga berilganligini
- 3) Uning haqiqatni anglashga bo‘lgan intilishini
- 4) Uning ritsarlik romanlariga ishonchining to‘g‘riligini

Javob: 2

17	XX asr adabiyoti	Badiiy asardagi ramziy obrazlarni tahlil qila oladi.	Q	Qisqa javobli	12
----	---------------------	---	---	------------------	----

1. Rauf Parfining “Yomg‘ir yog‘ar” she’ridagi yomg‘irning ramziy obrazini keltirilgan javobning tartib raqamini yozing. (Qo‘llash)

Yomg‘ir yog‘ar, shig‘alab yog‘ar,

Men unga ochaman bag‘rimni.

Yomg‘ir yog‘ar, shig‘alab yog‘ar,

Asta unutaman yomg‘irni.

1. Iztirobning 2. Quvonchning 3. Ilhomning 4.Vaqtning

Javob: 3

2. Rauf Parfining “Yana qaytib keldim...” she’rida “Shahlo ko‘zli mening targ‘ilim” so‘zлari qanday ramziy ma’noga ega?

Targ‘illanib bormoqda osmon,

Oppoq hidga to‘lmoqda bag‘rim.

Aytingiz-chi, bormi sog‘-omon,

Shahlo ko‘zli mening targ‘ilim?

A) Targ‘ilning tashqi go‘zalligi, faqat ko‘zлari haqida gapirilyapti

B) Muallifning ona yurtiga bo‘lgan sevgisi va sog‘inishini anglatadi

C) Targ‘ilning ichki dunyosini, uning his-tuyg‘ularini tasvirlash

D) Targ‘ilning shaxsiy baxti va yuksak maqsadlari haqida gapirilyapti

Javob: B

3. Rauf Parfining “Yana qaytib keldim...” she’rida “Tom ustida maysalar o‘sgan uyimizni sog‘indim, ona” satrida “tom ustida maysalar o‘sgan” ifodasi nimani anglatadi?

Qaytib keldim yana. Chang to‘zgan

Yo‘limizni sog‘indim, ona.

Tom ustida maysalar o‘sgan

Uyimizni sog‘indim, ona.

A) Shoirning hayotda yuksalishga bo‘lgan intilishi

B) O‘tmishdagi o‘zgarmas va tabiat bilan uyg‘unlikdagi hayot tasviri

- C) Shoirning o‘z ona yurtiga bo‘lgan sevgisi
- D) Yangi boshlanish va yangi imkoniyatlarga ishora

Javob: B

4. Rauf Parfining “Yoz kechasi” she’rida shoir yoz faslining qaysi asosiy jihatni ustuvor tasvirlaganini tartib raqamda yozing? (Qo‘llash)

Dalalarda mudraydi uyqu,

Dala yotar kutib quyoshni.

Ariqlarda doim uyg‘oq suv,

Polizlarga ketadi shoshib...

1. Yozning jazirama issig‘i va uning ta’siri
2. Yozgi kechalarining tinchligi va tabiiy uyg‘unligi
3. Yoz faslining og‘ir mehnat fasli ekani
4. Yozning yomg‘irli va salqin kechalari

Javob: 2

5. Erkin Vohidovning “Inson” qasidasida “Mash’ali fikrat – sening, Ham changali vahshat sening” misralari insonning qaysi jihatini aks ettiradi? Javobni tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

Mash’ali fikrat – sening,

Ham changali vahshat sening,

G‘ayrat-u g‘aflat sening,

Javlon o‘zing, uryon o‘zing.

1. Inson faqat ilm va donolik orqali yuksaladi
2. Inson bir vaqtning o‘zida ham aql-idrok, ham yovuzlik manbai bo‘lishi mumkin
3. Insonning mavjudligi shunchaki tabiat hodisasi.
4. Inson tarixda hech qanday iz qoldirmaydi.

Javob: 2

6. Erkin Vohidovning “Inson” qasidasida Mehmon o‘zing, mezbon o‘zing” misrasida qanday falsafiy g‘oya ilgari surilgan? To‘g‘ri javoni tartib raqamda yozing. (Qo‘llash)

Bu yorug‘ dunyo nadur?

Koshonadur, vayronadur,

Senga mehmonxonadur,

Mehmon o‘zing, mezbon o‘zing.

1. Inson bu dunyoda vaqtincha yashaydi va o‘zi ham mezbon, ham mehmondir
2. Inson hayotda hamma narsaga egalik qiladi
3. Inson hayotini butunlay boshqara oladi
4. Inson jamiyat tomonidan belgilangan qoidalar bilan yashaydi

Javob: 1

7. Erkin Vohidovning “Inson” qasidasida she’rning asosiy falsafiy mazmuni nimaga asoslangan? Javobni tartib raqamda ifodalang. (Qo‘llash)

- 1) Insonning jamiyatdagi o‘rni va taqdiri
- 2) Koinot va inson o‘rtasidagi bog‘liqlik
- 3) Ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi kurash
- 4) Inson tafakkuri va ilm-fanning taraqqiyoti

Javob: 3

8. Erkin Vohidovning “Ruhlar isyon” dostonida bosh qahramon Nazrul Islomning “gunohi” nima deb ta’riflanadi? (Qo‘llash)

- A) U mustamlakachilarga qarshi chiqib, xalq ozodligi uchun kurashgani
- B) U o‘z oilasini tashlab, begona yurtda yashagani
- C) U boylik orttirish maqsadida vatanini tark etgani
- D) U she’riyat orqali jamiyatni tanqid qilgani

Javob: A

9. Shoir Erkin Vohidovning Aldanib qolg‘on yomon... she’rida “achchiq haqiqat” va “shirin yolg‘on” o’rtasidagi qarama-qarshilik qanday ma’noni anglatadi? (Qo’llash)

Yaxshidir achchiq haqiqat,
Lek shirin yolg‘on yomon,
Ul shirin yolg‘onga mendek

- A) Haqiqat har doim inson uchun quvonch bag‘ishlaydi, yolg‘on esa faqat zarar keltiradi.
- B) Insonlar haqiqatni qabul qilishga qiynaladilar, lekin yolg‘onga aldanib yashash og‘ir oqibatlarga olib keladi.
- C) Yolg‘on haqiqatdan kuchli bo‘lib, inson hayotida muhim rol o‘ynaydi.
- D) She’rda haqiqat va yolg‘on o’rtasidagi farq shunchaki badiiy uslub sifatida ishlatilgan.

Javob: B

10. Shoir Erkin Vohidoyning So‘nggi qiyinalg‘on yomon... she’rida “So‘nggi qiyinalg‘on yomondir, So‘nggi qiyinalg‘on yomon” misrasi qanday ma’no yuklaydi?(Qo’llash)

Umrizmiz aldoq jahonda

Aldanib o‘tgay va
lek

So‘nggi qiyinalg‘on yomondir,

- A) Inson butun hayoti davomida azob chekadi va bu tabiiy holat.
- B) Hayotda qanchalik haqiqatdan qochmang, oxirida haqiqat bilan yuzlashish og‘ir bo‘ladi.
- C) She’rda insonning o‘lim oldidagi holati tasvirlangan bo‘lib, haqiqat bilan to‘qnash kelish kech bo‘lishi mumkin.
- D) Yolg‘on bilan yashagan insonning umr oxirida qiyinalishi muqarrar.

Javob: D

18	Mustaqillik davri adabiyoti	Badiiy asar obrazlar bilan bog'liq hukmlarni to'g'ri moslashtira oladi	Q	Qisqa javobli	12
----	--------------------------------	---	---	------------------	----

**1. Erkin A'zamning "Tango qayiq" dramasi haqidagi ma'lumotlarni moslashtiring.
(Qo'llash)**

1. Orol bobo	A) Orol boboning shogirdi, bekorchilikdan hushtak chalib o'tirardi.
2. Rohat Sobirovna	B) Mana, sen-u menga shuncha hunar o'rgatdi, ustozimiz, ko'rib ko'zi bir quvnavin, armonda ketmasin degan niyatda edim-da, xolos.
3. Qalimbet	C) U endi hech qachon o'zaniga qaytmaydi, to'lmaydi. Qayiqlaringiz ham birovga keraksiz
4. Genjamurod	D) Deputatlikka o'z nomzodini qo'ygan ishbilarmon ayol, Orol boboning qizi.
5. Gulxadicha	E) Soch-soqoli o'siq, yoshini bilib bo'lmaydigan bir qariya...
	G) Gapirganda ruscha so'zlarni qo'shib gapiradigan obraz

Javob:

1	2	3	4	5
E	G	C	A	D

2. Muhammad Alining "Ulug' sultanat" asari qahramonlari haqidagi to'g'ri ma'lumotlarni moslashtiring. (Qo'llash)

1. Amir Temur (Sohibqiron)	A) Amir Temuring nabirasi, ilm-fan va adolatga intilgan shaxs. U kelajakda buyuk olim va hukmdor bo'lishga nomzod qilib tayinlanadi.
2. Muhammad Churog'a dodxoh	B) Amirkodalaridan biri bo'lib, uning sultanating muhim ustunlaridan biri sifatida tilga olinadi. U kelajakda yurt boshqarish mas'uliyatini o'z zimmasiga olishga nomzodlardan biri sifatida e'tirof etiladi.

3.Yildirim Boyazid	C) U uzoq yillar zindonda qiyalgan, ammo keyinchalik ozod qilingan shaxs. Uning qismati Sohibqironning inoyati bilan o'zgaradi.
4. Amir Muhammad	D) Urushdan keyin asir tushgan va qattiq iztirob ichida qolgan. U sultanati uchun fidokorona kurashgan bo'lsada, Sohibqironning kuchi oldida mag'lub bo'lgan.
5. Xalil Sulton	E) Aodiq va zukko maslahatchi, U hukmdorning qarashlari va maqsadlarini teran tushunadi, uning siyosiy va harbiy yurishlarini tahlil qiladi. U ehtiyyotkor, donishmand va chuqur fikrlovchi shaxs.
	G) Urush va sultanat yuki yillar davomida unga o'z ta'sirini o'tkazsada, hali ham buyuk jahongirlik orzularini amalga oshirishga intilmoqda. U tajribali, dono va adolatli hukmdor sifatida namoyon bo'ladi.

Javob:

1	2	3	4	5
G	F	D	C	B

3. Erkin A'zamning "Tanho qayiq" dramasi haqidagi to'g'ri ma'lumotlarni moslashtiring. (Qo'llash)

1. Orol bobo	A) Zamonaviy, ammo qadriyatlarni hurmat qiladigan shaxs. U boboni juda hurmat qiladi, lekin zamon o'zgargani va yangi jamiyatda o'zgarishlarni qabul qilish zarurligini anglaydi.
2. Rohat Sobirovna	B) O'z manfaatlari uchun ishlovchi shaxs, o'zining xususiy manfaatlarini har narsadan ustun qo'yadi. U faqat o'zi uchun foyda olishni o'ylaydi.
3.Qalimbet	C) Yangi zamon shifokori sifatida, zamonaviy davolash usullaridan foydalanadi. Uning harakati, zamonaviy tibbiyot va yangi usullarni o'zida mujassam etadi.
4.Genjamurod	D) Yangi zamonning vakili, zamonaviy fikrlar va siyosatga kirishga intiluvchi yosh ayol. Uning deputatlikka nomzod bo'lishi, siyosatga qiziqishi va eski uslublariga bo'lgan qarshi fikrlari asarda ko'rsatilgan
5.Gulxadicha	E) Eski an'analarga sodiq, tajribali va dono kishi , u o'zining o'tkir fikr va dono maslahatlari bilan shogirdlariga yo'l ko'rsatadi

Javob:

1	2	3	4	5
E	C	B	A	D

4. Erkin A'zamning "Tango qayiq" dramasi haqidagi to'g'ri ma'lumotlarni moslashtiring. (Qo'llash)

1. Orol bobo	A) Orol boboning kelajakka moslashishini istaydi va uni yangicha fikrlashga chorlaydi.
2. Rohat Sobirovna	B) U yangilanish, o'zgarish va taraqqiyot tarafdori bo'lib, eski qadriyatlarning eskirganligini tushunadi.
3. Qayiq	C) Tabiat va inson o'rtasidagi uzilayotgan bog'liqlik.
4. Genjamurod	D) U shaxsiy manfaatlari yo'lida harakat qiladigan, zamon bilan moslashishga intiluvchi obraz.
5. Gulxadicha	E) Qadriyatlarni hurmat qiladigan, lekin yangi davr talablariga moslashishga qiynaladigan inson.

Javob:

1	2	3	4	5
E	D	C	A	B

5. Erkin A'zamning "Tango qayiq" dramasi haqidagi to'g'ri va noto'g'ri ma'lumotlarni moslashtiring. (Qo'llash)

Ma'lumot	To'g'ri	Noto'g'ri
1. Orol boboning asosiy iztirobi yangi talablarga moslasha olmasligi va eski qadriyatlarni saqlashga bo'lgan urinishi edi.		
2. Asarda "Qayiq" obrazi inson orzularining puchligi va hayotning abadiy emasligi ramzi edi.		
3. Orol boboning yagona umidi va qo'rquvi qayiqning yo'qolishi va orzularining barbod bo'lishi edi.		
4. Orol dengizining qurib borishi dramada insoniyat va tabiat o'rtasidagi bog'liqlikning yo'qolishi ma'nosida keltirilgan.		

5. Gulxadicha obrazi dramada Orol boboga zamonaviy hayotga moslashish yo‘lini ko‘rsatadi.	
6. “Tanho qayiq” dramasini yangi qadriyatlarni doim eski an’analarni yo‘q qiladi deb xulosalash mumkin.	

Javob:

1	2	3	4	5	6
T	N	T	T	N	N

6. Erkin A’zamning “Tanho qayiq” dramasi haqidagi to‘g‘ri va noto‘g‘ri ma’lumotlarni moslashtiring. (Qo‘llash)

Ma’lumot	To‘g‘ri	Noto‘g‘ri
1. Orol boboning qayiq yasashga bo‘lgan ishtiyoqi orzular va umidlar timsoli ramzi sifatida tasvirlangan.		
2. Asarda Orol bobo shogirdlarini har doim tanqid qiladigan obraz edi.		
3. Orol bobo zamonaviy hayotni yomon ko‘rgani uchun ham shogirdlarini shahar hayotidan qochishga, tabiat qo‘ynida bo‘lishga chaqiradi.		
4. Orol boboning “Orol qaytadi” degan ishonchi asarda kelajak avlod uchun umidni aks ettiradi.		
5. Asarda Orol dengizining qurishi qayiqlarning yaroqsiz qolishi orqali tasvirlanadi.		
6. Asarda qayiq Orol boboning mehnatsevarligi ramziy ma’nosini bildiradi.		

Javob:

1	2	3	4	5	6
T	N	N	T	N	T

7. Erkin A'zamning "Tarloq qayiq" dramasi haqidagi to'g'ri va noto'g'ri ma'lumotlarni moslashtiring. (Qo'llash)

Ma'lumot	To'g'ri	Noto'g'ri
1. Orol boboning qayiq yasashga bo'lgan ishtiyoqi orzular va umidlar timsoli ramzi sifatida tasvirlangan.		
2. Asarda Orol bobo shogirdlarini har doim tanqid qiladigan obraz edi.		
3. Orol bobo zamonaviy hayatni yomon ko'rgani uchun ham shogirdlarini shahar hayatidan qochishga, tabiat qo'ynida bo'lishga chaqiradi.		
4. Orol boboning "Orol qaytadi" degan ishonchi asarda kelajak avlod uchun umidni aks ettiradi.		
5. Asarda Orol dengizining qurishi qayiqlarning yaroqsiz qolishi orqali tasvirlanadi.		
6. Asarda qayiq Orol boboning mehnatsevarligi ramziy ma'nosini bildiradi.		

Javob:

1	2	3	4	5	6
T	N	N	T	N	T

8. Erkin A'zamning "Tarloq qayiq" dramasi haqidagi to'g'ri va noto'g'ri ma'lumotlarni moslashtiring. (Qo'llash)

Ma'lumot	To'g'ri	Noto'g'ri
1. Dramada muallif qadriyatlar va zamonaviylik o'rtaсидаги qarama-qarshilik muammosini ko'rsatadi.		
2. Orol bobo : "Jasdimni qayiqqa solib , Orolga eltib tashlang . Mayli, baliqlarga yem bo'lay", - deydi.		
3. Orol boboning yagona umidi hamma insonlarning dengizdan voz kechib, boshqa joyga ko'chib ketishidan iborat edi.		
4. Asardagi "qayiq" obrazi odamlarning yangi hayat qurish yo'li ma'noga ega.		

Javob:

1	2	3	4
T	T	N	N

9. Erkin A'zamning "Tanco qayiq" dramasi haqidagi to'g'ri ma'lumotlarni tartib raqamda yozing.
(Qo'llash)

1. Dramada muallif qadriyatlar va zamonaviylik o'rta sidagi qarama-qarshilik muammosini ko'rsatadi.
2. Orol bobo : "Jasdimni qayiqqa solib , Orolga eltib tashlang . Mayli, baliqlarga yem bo'lay", - deydi.
3. Orol boboning yagona umidi hamma insonlarning dengizdan voz kechib, boshqa joyga ko'chib ketishidan iborat edi.
4. Asardagi "qayiq" obrazi odamlarning yangi hayot qurish yo'li ma'noga ega.

Javob: 1, 2

10. Erkin A'zamning "Tanco qayiq" dramasi haqidagi noto'g'ri ma'lumotlarni tartib raqamda yozing.
(Qo'llash)

1. Dramada muallif qadriyatlar va zamonaviylik o'rta sidagi qarama-qarshilik muammosini
2. Orol bobo: "Jasdimni qayiqqa solib, Orolga eltib tashlang . Mayli, baliqlarga yem bo'lay", - deydi.
3. Orol boboning yagona umidi hamma insonlarning dengizdan voz kechib, boshqa joyga ko'chib ketishidan iborat edi.
4. Asardagi "qayiq" obrazi odamlarning yangi hayot qurish yo'li ma'noga ega.

Javob: 3, 4

19	Mumtoz adabiyot	Badiiy asar mazmuni haqida batafsil, to‘g‘ri tahlil qila oladi.	Q	Kengaytirilgan javobli	13
----	-----------------	---	---	------------------------	----

1. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she’r janrini aniqlang va berilgan so‘zlarning mazmunini izohlang. (Qo’llash)

Ahbob, yig‘ilmoqni farog‘at tutungiz!

Jamiyattingiz borini davlat tutungiz!

Chun gardishi charx bu durur, Tengri uchun

Bir-birni necha kun g‘animat tutungiz!

she’r janri: ruboiy

ahbob: do’st

farog‘at: xotirjamlik

g‘animat: qulay fursat

gardishi charx: zamonning o’tishi

2. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she’r janrini aniqlang va berilgan so‘zlarning mazmunini izohlang. (Qo’llash)

Necha bu falak solg‘usi g‘urbatqa meni,

Har lahza tugangusiz mashaqqatqa meni.

Ne chora qilay, netayki, Tengri go‘yo

Mehnatni menga yaratdi, mehnatqa – meni.

she’r janri: ruboiy

g‘urbat: ayriliq

tugangusiz: cheksiz

falak: osmon

3. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she'r janrini aniqlang va berilgan so'zlarning mazmunini izohlang. (Qo'llash)

Ko'ngli tilagan murodig'a yetsa kishi
Yo barcha murodlarni tark etsa kishi.
Bu ikki ish muyassar o'lmasa olamda,
Boshini olib bir sorig'a ketsa kishi.

she'r janri: ruboiy

murod: maqsad

sori: sari

muyassar o'lsa: erishsa

4. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she'r janrini aniqlang va berilgan so'zlarning mazmunini izohlang. (Qo'llash).

Tuz oh, Zahiriddin Muhammad Bobur,
Yuz oh, Zahiriddin Muhammad Bobur.
Sarrishtayi ayshdin ko'ngulni zinhor
Uz, oh, Zahiriddin Muhamrnad
Bobur.

she'r janri: ruboiy

sarrishta: buzilish, tarqoqlik

aysh: yaxshi turmush

tuz oh: dard, oh, nola

5. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she'r janrini aniqlang va berilgan so'zlarning mazmunini izohlang. (Qo'llash)

Ulki har ko'zi g'izoli Chin durur,
Qoshida payvasta oning chin durur.
Chunki ul ko'p yolg'on aytti ul menga,

Gar desam yolg‘onchi oni, chin durur.

she'r janri: tuyuq

g'izoli: ohusi

payvasta: bog'langan

chin: rost

**6. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she'r janrini aniqlang va berilgan so'zlarning mazmunini izohlang.
(Qo'llash)**

Ahbobg‘a har xatki savod etgaysen,
Bizni dag‘i ul bitikda yod etgaysen,
Maqsudki qoside agar kelsa bu yon,
Bir noma bila ko‘ngulni shod
etgaysen.

**7. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she'r janrini aniqlang va berilgan so'zlarning mazmunini izohlang.
(Qo'llash)**

Qish bo‘ldi-yu, bo‘ldi barcha tom-u tosh qor,
Jamiyati bor kishiga bordur xush qor,
Bu qishda yomon yo‘l-u parishon holim,
Yo Rab, meni yaxshiliq sarig‘a boshqor.

she'r janri: tuyuq

tom-tosh: butun uy

jamiyati: mol-davlat, boylik

parishon: g‘amgin

boshqor: yetakla

8. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she'r janrini aniqlang va berilgan so'zlarning mazmunini izohlang. (Qo'llash)

Qadimni firoq mehnati yo qildi.
Ko'nglum g'am-u anduh o'tig'a yoqildi.
Holimni sabog'a aytib erdim, ey gul,
Bilmon, senga sharh qilmadi yo qildi.

she'r janri: tuyuq

firoq: ayriliq

anduh: g'am - qayg'u

sharh: izoh

bilmon: bilmayman

9. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she'r janrini aniqlang va berilgan so'zlarning mazmunini izohlang. (Qo'llash)

Davron meni o'tkardi sar-u somondin,
Oyirdi meni bir yo'la xon-u mondin.
Gah boshima toj, gah baloyi ta'na,
Nelarki boshimg'a kelmadi davrondin.

she'r janri: ruboiy

davron: zamon

sar-u somon: yer-u osmon

ta'na: balo, ayblov

oyirdi: ayirdi

10. Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub ushbu she'r janrini aniqlang va berilgan so'zlarning mazmunini izohlang. (Qo'llash)

Beqaydmen-u xarobi siym ermasmen,
Ham mol yig'ishtirur laim ermasmen.

Kobulda iqomat qildi Bobur, dersiz,
Andoq demangizlarki, muqim ermasmen.

she'r janri: ruboiy

beqayd: kishansiz

xarobi siym: vayron bo'lgan ko'rinish

iqomat: istiqomat qilish

muqim: turg'un, sobit

20	Jahon adabiyoti	Badiiy asar yuzasidan to'g'ri mulohaza yurita oladi	M	Kengaytirilgan javobli	15
----	--------------------	--	---	------------------------	----

1. A. P. Chexovning “Garov” hikoyasini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

1. Hikoya haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

“Garov” hikoyasi bir boy bankir va bir huquqshunos (advokat) o’rtasida o’tgan suhbat va garov haqida hikoya qiladi. Boy kishi o’lim jazosi va umrbod qamoq orasidagi farq haqida babs yuritarkan, umrbod qamoq o’lim jazosidan ham yomonroq, deb hisoblaydi. Advokat esa aksincha, hayot azob bo’lsa ham, yashash — har qanday holatda ham yashash — o’limdan afzal, degan fikrni himoya qiladi. Ular garovga kirishib, advokat 15 yil davomida alohida xonada yashab, tashqi dunyo bilan faqat yozma tarzda muloqotda bo’lishga rozi bo’ladi. Bu garov jarayonida inson ruhiyati, bilim, ma’naviyat va hayotiy qadriyatlar o’zgaradi.

Maqsad: Chexov bu hikoya orqali hayot, ozodlik, insoniy qadriyatlar, boylik va bilim haqidagi tushunchalarni tahlil qiladi. Har bir insonning ichki dunyosi, qarorlarining oqibati qanday o’zgarishlarga olib kelishi mumkinligini ko’rsatadi.

2. Obrazlarga tavsif

- **Bankir** – badavlat, mag’rur, hayotni boylik bilan o’lchaydigan obraz. Hikoya davomida u ham ruhiy o’zgarishga yuz tutadi: qo’rquv, pushaymon, achinish hissi uni qamrab oladi.
- **Huquqshunos (advokat)** – yoshlikdagi ishonch, bilimga chanqoqlik, ruhiy kuch bilan garovga kiradi. Yillar o’tgan sayin, u kitoblar orqali butun hayotni tushunib, moddiy narsalardan, hatto erkinlikdan ham voz kechadi. Oxirida o’z ixtiyori bilan garovni tark etadi.

3. Hikoyadagi asosiy voqealar

- **1-voqeа:** Bankir va advokat o‘rtasidagi bahs — o‘lim jazosimi yoki umrbod qamoqmi afzal? Shu asosda garov kelishuvi tuziladi.
- **2-voqeа:** Advokatning 15 yillik yakkalanishdagi hayoti. U bиринчи yillardа zerikadi, keyin esa ko‘p o‘qиydi, til o‘rganadi, falsafa, din, adabiyot bilan shug‘ullanadi.
- **3-voqeа:** So‘nggi kechada bankirning advokatni o‘ldirishga qaror qilishi, biroq advokat yozgan xatni ko‘rib, bu fikrdan voz kechishi va advokatning o‘zi ertalab garov muddat tugashiga 5 daqiqa qolganda xonani tark etishi.

4. Hikoyaning o‘ziga xosligi (voqealar mazmuni asosida)

- **1-voqeа (Garov kelishuvi):** Hayotning haqiqiy qiymatini anglash uchun bahs boshlanadi. Bu bosqichda insonlar bilim va ishonchga asoslangan fikr bildirishlari, lekin vaqt barchasini sinovdan o‘tkazishini bildiradi.
- **2-voqeа (15 yillik yakkalanish):** Ruhiy va ma’naviy o‘sish davridir. Chexov bu bosqich orqali kitoblar orqali butun dunyoni kashf etish mumkinligini, ammo bu bilan baxt topib bo‘lmasligini anglatadi.
- **3-voqeа (Yakuniy sinov):** Advokatning erkinlikka qadam qo‘yishdan voz kechishi orqali u ruhiy ozodlikka erishadi. Bankir esa moddiy dunyoga bog‘langan, o‘zgarishga majbur bo‘lgan, ammo ojiz qahramonga aylanadi.

5. Xulosa: Asardagi voqealar aks etishi mumkin bo‘lgan holatlar haqida fikr-mulohaza

Chexov “Garov” hikoyasida insonning hayotga, erkinlikka, moddiy va ma’naviy qadriyatlarga munosabati vaqt davomida qanday o‘zgarishini ko‘rsatadi. Bu hikoya bizni quyidagi xulosalarga olib keladi:

- Inson hayoti — bu vaqt va tajriba orqali o‘zgaradigan murakkab jarayon.
- Tashqi erkinlikdan ko‘ra, ichki ozodlik muhimroq bo‘lishi mumkin.
- Boylik va moddiyat ko‘pincha odamni tubanlashtiradi, bilim esa yuksaltiradi.
- Odamlar hayotda nima afzal — yashashmi yoki o‘lishmi — degan savolga turlicha yondashadi, lekin eng muhimi, bu qarorga qanday yo‘l bilan kelganlaridir.

2. Erkin A'zamning "Tanzho qayiq" asarini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

1. Asar haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

"**Tanzho qayiq**" hikoyasi Orol dengizining qurib borishi fonida Orolboqa qishlog'i aholisi, ayniqsa Orol bobo kabi odamlarning ruhiy holati, xotiralari va mavjud hayot bilan kurashi haqida hikoya qiladi. Asarda bir paytlar dengizda baliq ovlab yurgan baliqchilar hayoti, ularning orzulari, ishonch va tushkunliklari tasvirlanadi. Dengiz hayoti o'rnini changli, yerni kemtib borayotgan cho'l egallagani — inson hayoti qanday ma'naviy vayronaga aylanishi mumkinligini ko'rsatadi.

Maqsad: Asar Orol fojiasi orqali insoniy iztirob, unutuvchanlik, qadriyatlarning yemirilishi va inson-taqdirning kuchsizligi haqida falsafiy mushohada uyg'otadi. Yoddan ko'tarilgan tarix va shaxsiy kechinmalarning qanchalik qimmatli ekani anglatiladi.

2. Obrazlarga tavsif

- **Orol bobo** – Dengiz kishisi, umrini baliq ovlash bilan o'tkazgan. U — yo'qolgan dengizning, boy berilgan qadriyatlarning timsoli. Xotiralari bilan yashaydi, "qayiq" timsoli orqali yolg'izligini bildiradi.
- **Qalimbet** – Oddiy odam, realistik fikrlaydigan, moslashuvchan xarakterga ega. Hayotiy zaruratlar uni orqaga, murosa sari undaydi. U orzular emas, mavjud sharoitga qarab harakat qiladi.
- **Gulxadicha** – Orol boboning rafiqasi. Sabru qanoatli, lekin ich-ichidan iztirobli ayol obrazi. O'zini eriga bag'ishlagan, ammo dengizning ketishi bilan erining ruhiy qarishiga guvoh bo'ladi.
- **Genjamurod** – Yosh avlod vakili. U Orol bobo va boshqalarning boshidan kechirgan dardni to'liq his eta olmaydi. Yoshlarga xos beparvolik va orzu bilan yashaydi. U orqali avlodlararo tafovut namoyon bo'ladi.

3. Asardagi asosiy voqealar

• **1-voqeа:** Orol boboning kunduzi dengiz o'rniga paydo bo'lган cho'lda "baliq ovlash" uchun chiqib ketishi va yelkamida eski qayiq olib yurgani tasvirlanadi. Bu uning xotiralari bilan yashayotganini ko'rsatadi.

- **2-voqeа:** Qalimbet va boshqalar Orol boboning harakatini befoyda deb hisoblab, uni o'zgarishga undaydi. Ular bilan Orol boboning ruhiy to'qnashuvi yuzaga keladi.
- **3-voqeа:** Orol bobo qayig'ini chang bosgan yerga olib chiqib, go'yo uni dengizga qo'yayotgandek harakat qiladi. Bu ruhiy yolg'izlik va umidsizlikning eng chuqr ko'rinishidir.

4. Hikoyaning o'ziga xosligi (voqealar kesimida tahlil)

- **1-voqeа (Eski xotiralar bilan yashash):** Orol boboning harakati real emas, lekin ramziy ma'noda juda kuchli. Bu — o'tmishga yopishish, yo'qotilgan qadriyatlar ortidan armon bilan yashashni anglatadi.
- **2-voqeа (Jamiyat va inson o'rtasidagi ziddiyat):** Qalimbet va boshqalar Orol boboning harakatini "telbalik" deb biladi. Bu — jamiyatning ma'naviy inqirozga moslashuvi, o'tmishni unutishga tayyorligini ko'rsatadi.
- **3-voqeа (Chuqur ruhiy yechim):** Orol bobo qayig'ini "dengizga tushirish" orqali ruhiy ravishda o'tmish bilan vidolashadi. Bu manzara — o'quvchi uchun fojiali, ammo estetik kuchga ega.

5. Xulosa: Asardagi voqealar hayotda qanday aks etishi mumkin?

"Tanho qayiq" hayotiy va ramziy jihatdan chuqur asardir. Orol fojiasi fonida yozilgan bu hikoya har bir xalqning boshidan o'tgan ekologik, madaniy yoki ruhiy yo'qotishlarni aks ettiradi. Bugungi kunda ham:

- Insonlar qadriyatlaridan yiroqlashmoqda;
- Qadimiy hayot tarzini zamонавиylit yutmoqda;
- Avlodlararo uzilishlar kuchaymoqda.

Shunday paytda Orol boboning obrazi — ogohlik chaqirig'i bo'la oladi. O'tmishdan yuz o'girmaslik, uni eslab, ulug'lab yashash zarurligi haqida bu asar chuqur mulohaza uyg'otadi. Har bir inson o'z "qayig'i"ni unutmasligi kerak — bu qayiq hayot, xotira, ma'naviyat timsolidir.

3. Pushkinning "Yevgeniy Onegin" romanini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

1. Hikoya haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

"**Yevgeniy Onegin**" — Aleksandr Pushkin tomonidan yozilgan va she'riy shaklda bayon qilingan rus adabiyotidagi ilk realistik romanlardan biridir. Asarda Peterburgda yashovchi yosh, boy, ziyoli, lekin befarq va zerikkan Yevgeniy Oneginning hayoti tasvirlanadi. U o'zining hissiy sovuqligi va yolg'on ijtimoiy qadriyatlar bilan yashagani tufayli sevgi, do'stlik, baxt kabi insoniy ne'matlardan ayrıldi.

Maqsad: Asar orqali Pushkin insonning ichki dunyosi, jamiyatdagi sun'iylik, hayotiy tanlovlari va ularning oqibatlari haqida chuqur falsafiy mulohazalarni ilgari suradi.

2. Obrazlarga tavsif

- **Yevgeniy Onegin** – Asarning bosh qahramoni. U ziyoli, madaniyatli, boy va zamонавиylit bo'lishiga qaramay, hayotdan zerikkan, chin tuyg'ularni

qadrlamaydigan shaxs. Uning hissiy sovuqligi uni hayotiy quvonchlarsiz qoldiradi. So'nggi sahnalarda u afsus va armon ichida qoladi.

- **Tatyana** – Oddiy, sokin, ichki dunyosi boy, halol va samimiy qiz. U Oneginga chin yurakdan oshiq bo'ladi, lekin rad etiladi. Keyinchalik, u kuchli, mustaqil va irodali ayolga aylanadi. Asar davomida uning ichki o'sishi aniq seziladi.

3. Asosiy voqealar

- **1-voqeа:** Tatyana Yevgeniy Oneginga sevgi izhor qiladi. U unga maktub yozadi, lekin Onegin uni sovuqqonlik bilan rad etadi.
- **2-voqeа:** Onegin o'zining yaqin do'sti Lenskiyni duelga chaqirib, uni o'ldiradi. Bu voqeа Oneginning halokatga yuz tutgan hayotini boshlab beradi.
- **3-voqeа:** Oradan yillar o'tib, Onegin yana Tatyana ni uchratadi — u endi shaharda yuqori maqomdagи ayolga aylangan. Onegin endi unga oshiq bo'ladi, ammo bu safar Tatyana uni rad etadi.

4. Hikoyaning o'ziga xosligi (voqealar mazmuni asosida)

- **1-voqeа (Rad etilgan sevgi):** Tatyana samimiy va rostgo'y tuyg'ular bilan maktub yozadi. Bu voqeа orqali Pushkin ayol qalbidagi iffat, muhabbat va ishonchni yoritadi. Oneginning javobi — sovuqlik, hayotdan befarqliк ramzi.
- **2-voqeа (Duel va yo'qotish):** Lenskiyning o'limi — Onegin uchun ruhiy zarba. Bu yerda Pushkin jamiyatdagи behuda an'analar (masalan, duel urf-odatlari) va shaxsiy mas'uliyatsizlik oqibatlarini tanqid qiladi.
- **3-voqeа (Orqa qarash va armon):** Onegin ilgari qadrlamagan sevgi endi unga zarur bo'ladi, ammo kech bo'ladi. Bu orqali asarda vaqt, qadriyat va insoniy tanlovlarning o'zgaruvchan tabiatini yoritiladi.

5. Xulosa: Asardagi voqealar qanday aks etishi mumkin?

"Yevgeniy Onegin" bugungi zamonda ham dolzarb bo'lgan ruhiy holatlar va jamiyat muammolarini yoritadi. Insonning hayotdagи befarqligi, tuyg'ularni qadrlamasligi, imkoniyatlarni boy berishi kabi holatlar har davrda uchraydi. Asarda:

- Haqiqiy sevgi — qadrga yetilmasa, yo'qoladi;
- Inson o'z vaqtida to'g'ri tanlov qilmasa, armon azobida yashaydi;
- Jamiyatdagи ko'r-ko'rona urf-odatlar (duel kabi) fojialarga olib keladi.

Bu asar o'quvchini hayotga ongli yondashishga, his-tuyg'ularni qadrlashga va vaqtning qadrini anglashga chaqiradi. Har bir inson o'z "Onegin"i bo'lishi yoki "Tatyana"deк kuchli, ongli shaxsga aylanishi mumkin — bu tanlov insonning o'z qo'lida.

4. Rashod Nuri Guntekining “Choliqushi” romanini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza).

1. Hikoya haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

“Choliqushi” — turk yozuvchisi Rashod Nuri Guntekining mashhur romanidir.

Asarda asosiy qahramon Farida ismli yosh, quvnoq, jasur va mustaqil qizning hayoti, sevgi sarguzashtlari va ijtimoiy kurashi yoritiladi. Bolaligidan "Choliqushi" (qamishzor qushi) laqabini olgan Farida — an'anaviy ayol obrazidan farqli, o'z mustaqilligini himoya qila oladigan kuchli shaxsdir. Asarda uning Komron ismli amakivachchasi bilan bo'lgan murakkab sevgisi, xiyonatdan so'ng qishloqlarda o'qituvchilik qilishi, mustaqil hayot kechirishi ko'rsatiladi.

Maqsad: Muallif bu asar orqali turk jamiyatidagi ayol o'rmini, ayolning mustaqillikka intilishi, bilimli va irodali shaxs sifatida jamiyatda o'z yo'lini topish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, sevgi, sadoqat, iztirob va kechirim kabi insoniy tuyg'ular chuqur yoritiladi.

2. Obrazlarga tavsif

- **Farida** – Asarning bosh qahramoni. Yoshligidan shijoatli, mustaqil, faol va kuchli xarakterga ega. Xiyonatga uchraganidan so'ng o'z yo'lini tanlaydi, muallima bo'lib olis qishloqlarda ishlaydi. U jamiyatdagi "ojiza ayol" stereotipiga qarshi turadi.

- **Komron** – Faridaning amakivachchasi va sevgilisi. U muloyim, mehribon, ammo ba'zida irodasiz va atrofdagilar ta'sirida qoladigan shaxs sifatida tasvirlanadi. Faridaga xiyonati — unga og'ir zarba bo'ladi. Ammo vaqt o'tib, u o'z xatolarini anglaydi.

3. Asosiy voqealar

- **1-voqeа:** Farida va Komronning bolalikdan boshlangan yaqinligi va keyinchalik sevgi rishtalari mustahkamlanishi.
- **2-voqeа:** Faridaning to'y arafasida Komronning xiyonatini bilib qolishi va hech kimga hech narsa demasdan uydan chiqib ketishi.
- **3-voqeа:** Faridaning o'qituvchilik faoliyati, qishloq aholisi bilan muloqoti, mustaqil yashash kurashi va nihoyat, Komron bilan qayta uchrashuvi va sadoqatga asoslangan halol munosabatning tiklanishi.

4. Hikoyaning o'ziga xosligi (voqealar kesimida tahlil)

- **1-voqeа (Sevgi va ishonch):** Farida va Komron orasidagi rishtalar samimiyligi va sog'lom tuyg'ular asosida boshlangan. Ammo bu sevgida ijtimoiy bosim va shaxsiy zaiflik muhim rol o'ynaydi.
- **2-voqeа (Xiyonat va mustaqillik):** Faridaning to'y oldidan ketib qolishi — bu kuchli ichki qaror. Bu yerda muallif ayolning izzat-nafsi, oriyati va mustaqil qaror qabul

qila olishini ko'rsatadi. Uning qishloqda yolg'iz hayot kechirishi — jasorat, sabr va irodaning ramzi.

- **3-voqe (Ruhiy o'sish va kechirim):** Farida shaxs sifatida o'sadi, Komron esa xatolarini tushunadi. Nihoyat, ular bir-birlarini haqiqiy inson sifatida qabul qilganlarida, sevgi yana jonlanadi. Bu — kechirim, sabr va qadrlashga asoslangan tugallanishdir.

5. Xulosa: Asardagi voqealar qanday aks etishi mumkin?

"Choliqushi" romani bugungi zamon uchun ham dolzarb:

- Ayollar mustaqil yashashga haqli;
- Muhim qarorlarni o'zлari qabul qilishi kerak;
- Chin sevgiga sadoqat va ishonch zarur;
- O'z yo'lini tanlagan, qiyalsada, maqsadidan voz kechmagan ayol — jamiyat ustuni bo'lishi mumkin.

Farida timsolida biz nafaqat turk ayolini, balki butun dunyo ayollarining o'z haqiqatini qidirayotgan, o'z shaxsiyatini tan olmoqchi bo'lgan jasur obrazini ko'ramiz. Bu asar ayollarni kuchli bo'lishga, jamiyatni esa ularni qadrlashga da'vat etadi.

5. Chingiz Aytmatovning "Asrga tatigulik kun" romani voqealarini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

1. Hikoya haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

"Asrga tatigulik kun" — bu faqat bir kunda ro'y bergan voqealar orqali butun bir xalqning fojiasini, tarixini, madaniyatini, ruhiy azob-u iztirobini ochib beruvchi falsafiy-ijtimoiy romandir. Asarda bosh qahramon Edegey do'stining janozasi uchun uni qadimiy urf-odatlar asosida dafn etmoqchi bo'ladi, biroq zamonaviy siyosiy tartib va davlat qonunlari bunga monelik qiladi. Shu "bir kun" ichida o'tmish xotiralari, tarixiy bosqichlar, odamlarning taqdiri, fazoga parvoz qilgan insoniyat va yerda ma'nosiz kurashlar mohirona ifodalananadi.

Maqsad: Chingiz Aytmatov bu asarda insoniyatning ma'naviy yemirilishi, qadriyatlardan uzilishi, tarixni unutishi va zamonaviy jamiyatning yolg'on ma'naviy mezonlari haqida chuqur falsafiy mulohazalar yuritadi. Shu orqali u insoniyatni o'z o'tmishini eslashga, qadriyatlariga qaytishga chorlaydi.

2. Obrazlarga tavsif

- **Edegey** — Soddadil, vafodor, mehnatsevar temiryo'l ishchisi. U oddiy hayot kechirsa-da, o'tmishni unutmadi, qadimiy odatlar va do'stlikka sadoqat bilan yashaydi. U orqali Aytmatov milliylik, insoniylik va fidoiylikni ulug'laydi.

- **Sobitjon** – Edegey do'sti, sodiq inson. U vafot etganidan so'ng ham Edegey uning ruhi oldida qarzdorligini his qiladi. Sobitjon obrazi do'stlik, insoniylik va halollik timsolidir.

3. Asosiy voqealar

- **1-voqea:** Sobitjonning vafoti va Edegeyning uni qadimiy urf-odat asosida Ana-Bei qabriga dafn etish niyati.
- **2-voqea:** Edegeyning dafn marosimiga ketayotib, hayotining turli bosqichlarini eslash — oilaviy fojealar, urush, siyosiy repressiyalar, milliy qadriyatlarning yemirilishi.
- **3-voqea:** Edegeyning marhum do'stini qadimiy qabrga dafn etishga ruxsat ololmasligi — biroq o'zida ma'naviy g'alabani his etishi va ichki kurashining ma'naviy yuksalish bilan yakunlanishi.

4. Hikoyaning o'ziga xosligi (voqealar mazmuni asosida)

- **1-voqea (Da'vo emas, vijdon ishi):** Edegey do'stini dafn etish orqali unga bo'lgan hurmatini, insoniy burchini ado etishga harakat qiladi. Bu — zamonaviy qonun va qadimiy qadriyatlar to'qnashuvi. Asarda odamiylik g'oyasi yuksak turadi.
- **2-voqea (Xotiralar va tarix):** Edegey yo'l davomida o'z hayotini eslaydi. Bu — nafaqat shaxsiy, balki butun millat boshidan kechirgan iztiroblar tarixidir. Siyosiy zo'ravonliklar, aybsizlarning surgun qilinishi, milliy ruhning ezilishi ko'rsatiladi.
- **3-voqea (Ma'naviy g'alaba):** Edegeyning dafn marosimini uddalay olmasligi — tashqi jihatdan mag'lubiyatdek tuyuladi, lekin u o'z ichki dunyosida haqiqatni asraydi. Bu voqea orqali muallif inson o'z vijdoni bilan yashasa, ma'naviy jihatdan yutqazmaydi, degan g'oyani ilgari suradi.

5. Xulosa: Asardagi voqealar hayotda qanday aks etishi mumkin?

"Asrga tatigulik kun" asari zamonaviy insoniyatga ogohlantirish sifatida yozilgan:

- Inson qadriyatlarni unutsa — jamiyat inqirozga yuz tutadi;
- Tarixni eslamagan el — yo'qolishga mahkum;
- Tashqi taraqqiyot (masalan, fazoviy olamni zabt etish) ichki tanazzulni oqlay olmaydi;
- Oddiy, vijdonli insonlar dunyoni saqlab turadi.

Bugungi kunda ham ko'plab jamiyatlar Edegey kabi insonlarga muhtoj — ular o'z hayoti bilan tarix, ma'naviyat, vijdon va halollikni asrab qoladilar. Shu sababli bu roman har davr uchun "**ogohlik qo'ng'irog'i**" bo'lib qolaveradi.

6. Erkin Vohidovning “Ruhlar isyon” dostoni voqealarini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

1. Hikoya haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

“Ruhlar isyon” — mustamlakachilik zulmi ostida yashagan xalqlarning ruhiy uyg‘onishi va ozodlik uchun kurashi haqida yozilgan doston. Asarda **hind xalqining ozodlik harakati**, milliy g‘urur va mustaqillik uchun olib borilgan mardona kurashi tasvirlanadi. Bosh qahramon **Nazrul Islom** — ozodlik va adolat g‘oyasi yo‘lida butun umrini bag‘ishlagan jasur shoir va kurashchidir.

Maqsad: Erkin Vohidov bu doston orqali inson ruhining toqat qilmasligi, adolatsizlikka qarshi bosh ko‘tarishi, xalqning ozodlikka intilishi va erkinlik yo‘lida o‘z jonini fido qilgan fidoyi insonlarning ruhiy kuchini ulug‘laydi.

2. Obrazlarga tavsif

- **Nazrul Islom** – Asarning markaziy qahramoni. Hindiston mustamlaka bo‘lib turgan paytda erkinlik, adolat va tenglik g‘oyalari uchun kurashgan, she’rlari bilan xalqni uyg‘otgan jasur shoir. U faqat qalam bilan emas, hayoti bilan ham kurashgan. Uning ruhi xalq dardini ifoda etadi.
- **Hind xalqi** – Asarda ruhiy uyg‘onayotgan, mustamlakachilik zulmiga qarshi bosh ko‘tarayotgan xalq sifatida gavdalanadi. U avvaliga sukutda, so‘ngra g‘azab bilan, nihoyat, matonat va jasorat bilan bo‘y ko‘rsatadi. Hind xalqining obrazi barcha ezilgan xalqlarning timsolidir.

3. Hikoyadagi asosiy voqealar

- **1-voqeа:** Mustamlakachilik zulmi ostidagi Hindiston manzarasi, xalqning ezilgan, ruhi sindirilgan holati tasvirlanadi. Bu bosqichda xalqqa bo‘lgan zulm, adolatsizlik va ruhiy bo‘ysunish ko‘rsatiladi.
- **2-voqeа:** Nazrul Islomning uyg‘otuvchi she’rlari, uning qo‘zg‘olonkor ruhda yozgan asarlari orqali xalq ruhining uyg‘onishi, insonlarda qarshilik kayfiyatining kuchayishi.
- **3-voqeа:** Xalqning isyon — ruhlar endi sukut qilmaydi. Isyon boshlanadi. Ular ozodlik yo‘lida kurashadi. Doston xalqning ruhiy g‘alabasi va ozodlik sari intilishi bilan yakun topadi.

4. Hikoyaning o‘ziga xosligi (voqealar mazmuni asosida)

- **1-voqeа (Zulm manzarasi):** Dostonning avvalida Hindistondagi mustamlaka hayoti, begunoh xalqning ezilishi, jimlikdagi faryod — bular milliy ruhning sindirilganligini anglatadi. Bu bosqichda ruhiy turg‘unlik tasvirlanadi.

• **2-voqealari (Uyg'onish):** Nazrul Islomning isyonkor she'rlari xalq ongini o'yg'otadi. She'riyat orqali uyg'onish — adabiyotning kuchini ko'rsatadi. Bu bosqichda ruhlar uyg'onadi, xalq jonlanadi.

• **3-voqealari (Isyon va harakat):** Endi ruhlar jim emas — ular isyon qiladi. Bu oddiy isyon emas, bu — ruhiy ozodlik, or-nomus uchun kurash. Asarda ozodlik nafaqat siyosiy, balki ruhiy holat sifatida ko'rsatiladi.

5. Xulosa: Asardagi voqealar hayotda qanday aks etishi mumkin?

“Ruhlar isyon” bugungi zamon uchun ham kuchli da'vatdir:

- Har qanday zulmga qarshi kurash ruhiy uyg'onishdan boshlanadi;
- Adabiyot — xalq ruhining ovozi bo'la oladi;
- Inson ozodiksiz yashay olmaydi — ruhiy erkinlik eng oliy qadriyatdir;
- Fidoyi shaxslar (Nazrul kabi) xalqni uyg'otishda tarixiy rol o'yaydi.

Asar bugun ham ezilgan, sukutga cho'kkani jamiyatlar, adolatsizlik ostida qolgan insonlar uchun ruhiy kuch manbai bo'la oladi. Bu doston har bir o'quvchini *qaddini rostlashga, vijdonini uyg'otishga, adolat tarafdori bo'lishga* chorlaydi. Shu bois u **har qanday zamon uchun asrga tatigulik darsdir**.

7. Erix Mariya Remarkning “G'arbiy frontda o'zgarish yo'q” romanini voqealarini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

1. Hikoya haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

Roman **nemis askari Poul Boymerning** og'zi orqali urushning mudhish haqiqatlari, askarlar kechirgan azob-uqubatlar va yo'qotishlar haqida hikoya qiladi. U mifikni endi tugatgan yoshlar qatorida armiyaga chaqiriladi va G'arbiy frontga yuboriladi. Urush ularning orzu-umidlarini, ruhiyatini, insoniyligini yemiradi. Romanda nafaqat jang maydonidagi dahshatlar, balki urushning ichki, ruhiy vayronaligi yoritiladi.

Maqsad: Remark urushni ulug'lash emas, balki **uning shafqatsiz, ma'nosiz va vayronkor tabiatini** fosh etish uchun yozadi. Asar insoniyatni ogohlilikka, tinchlikka, urushlardan voz kechishga da'vat etadi.

2. Obrazlarga tavsif

• **Poul Boymer** – Asarning bosh qahramoni va muallifning ichki ovozi. Ilmi, nozik tabiatli, ammo urush uni hissiz va sovuqqon qilgan. U frontda do'starini yo'qotadi, o'zining ichki dunyosini yo'qotadi, oxirida esa o'zi ham urush qurbaniga aylanadi. Poul — urushning “o'g'irlagan avlod” timsolidir.

- **Myuller** – Poulning maktabdosh do'sti, realistik, amaliy fikrlaydigan yigit. U urushdan keyingi hayot haqida orzu qiladi — bilim olishni, yashashni istaydi. Ammo u ham frontda halok bo'ladi. Myuller — urush orzularni yutib yuborishining timsoli.

3. Hikoyadagi asosiy voqealar

- **1-voqeа:** Yoshlar (Poul, Myuller va boshqalar) vatanparvarlik kayfiyati bilan urushga boradi. O'quvchilarning maktabdan frontga yo'l olishi — ideallarning halokatiga boshlang'ich nuqtadir.
- **2-voqeа:** Front hayoti — qiyinchiliklar, ochlik, psixologik iztirob, do'stlarning birin-ketin o'limi. Askarlik real hayotdan butunlay ajralgan holda o'tadi.
- **3-voqeа:** Asar oxirida Poul o'zini butunlay bo'sh va umidsiz his qiladi. Nihoyat, urush tugashidan bir necha hafta oldin u halok bo'ladi. O'sha kuni frontda "o'zgarish yo'q" deb yoziladi.

4. Asarning o'ziga xosligi (voqealar mazmuni asosida)

- **1-voqeа (Yoshlarning urushga otlanishi):** Bu bosqich — urushni ideal holatda ko'rgan yosh avlodning xayoliy romantikasini aks ettiradi. Muallif bu orqali yolg'on targ'ibot va siyosiy manipulyatsiyani tanqid qiladi.
- **2-voqeа (Frontdagи iztiroblar):** Bu yerda urushning haqiqiy, dahshatli, hayvonsifat manzarasi ochiladi. Insoniylik, madaniyat va axloq tamoman yo'qoladi. Har bir do'stning o'limi — insoniyat vijdonining bo'laklarga ajralishidir.
- **3-voqeа (Halokat va sukut):** Poulning o'limi urushning nihoyasiga yaqin bir vaqtida yuz beradi, lekin bu hech kimga ahamiyatlι emas. "G'arbiy frontda o'zgarish yo'q" — degan jumla bilan insonning beqadrligi va urushning ma'nosizligi ochiladi.

5. Xulosa: Asardagi voqealar qanday aks etishi mumkin?

Bu roman bugungi kunda ham:

- Urush targ'ibotiga aldanayotgan yoshlar uchun ogohlantiruvchi dars;
- Siyosat va mafkura ortidagi insoniy yo'qotishlarni ochib beruvchi haqiqat;
- Tinchlikning naqadar qimmatli ekanini eslatib turuvchi xitobdir.

"G'arbiy frontda o'zgarish yo'q" — urushda hech kim g'olib bo'lmasligini, haqiqiy qurbanlar esa doimo oddiy odamlar ekanini ko'rsatadi. Poul va uning do'stлari timsolida biz butun boshli avlodning urushdan qanday ma'nан vayron bo'lib chiqqanini ko'ramiz. Bu roman — **tinchlik uchun yozilgan shivirli faryod**, har bir yangi avlod o'qishi lozim bo'lgan asardir.

8. Abdurauf Fitratning “Abulfayzxon” dramasini voqealarini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

1. Asar haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

“**Abulfayzxon**” — bu tarixiy drama bo‘lib, unda Buxoro amirligining so‘nggi taraqqiyot davrida hukmronlik qilgan **Abulfayzxonning** hayoti, siyosiy faoliyati, xalq bilan munosabati va oxir-oqibat qudratidan mahrum bo‘lishi tasvirlanadi. Drama orqali Fitrat xalqning ma’naviy uyg‘onishi, zolim hukmdorlarning inqirozi, adolat, erkinlik va ilmnинг ustuvorligi g‘oyalarini ilgari suradi.

Maqsad: Muallif o‘zbek xalqini o‘z tarixidan saboq olishga, zulmga qarshi kurashga, ilm-fan, taraqqiyot va milliy ong sari intilishga da’vat etadi. Asarda xalq taqdiri ustidan hukm yuritayotgan zolim hukmdorlar tanqid qilinadi.

2. Obrazlarga tavsif

- **Abulfayzxon** – Asar markazidagi tarixiy shaxs. U o‘ziga ishonchli, lekin mutaassib va xalq dardidan yiroq hukmdor sifatida tasvirlanadi. U ilm, taraqqiyot, erkin fikrdan emas, hokimiyat va o‘z manfaati yo‘lidan yuradi. Uning obrazi orqali muallif o‘zgarishga qodir bo‘lmagan, xalqdan uzilgan hokimiyatni tanqid qiladi.
- **Farhod otaliq** – Donishmand, vatanparvar, xalq dardini ich-ichidan his qiladigan shaxs. U Abulfayzxonning nohaq siyosatiga qarshi turgan, adolat va ilmga asoslangan boshqaruv tarafdoi. Uning obrazi xalq vakili, halollik va haqiqat timsoli sifatida gavdalanadi.

3. Dramadagi asosiy voqealar

- **1-voqeа:** Abulfayzxon o‘zining amirlik siyosatini kuchaytirishga harakat qiladi, lekin xalqning noroziligi ortadi. U ilmdan emas, zo‘ravonlikdan vosita sifatida foydalanadi. Farhod otaliq bilan ziddiyat boshlanadi.
- **2-voqeа:** Farhod otaliq davlat va xalq manfaatini himoya qilib, Abulfayzxon siyosatining zaif jihatlarini fosh qiladi. U ilm-fan, adolat va xalq bilan muloqot tarafdoi sifatida xalq ishonchiga sazovor bo‘ladi.
- **3-voqeа:** Abulfayzxonning zulm siyosati natijasida xalq qo‘zg‘oloni kuchayadi. U hokimiyatdan ajraladi. Farhod otaliq kabi adolatparvar kishilarning g‘oyalari ustun keladi — bu xalq ruhiy uyg‘onishining ramzidir.

4. Dramaning o‘ziga xosligi (voqealar kesimida tahlil)

- **1-voqeа (Zolim hokimiyatning inshooti):** Asarning kirish qismida Abulfayzxon o‘zining mustahkam hokimiyatidan mammun, ammo bu kuch xalq bilan emas, majburlov bilan barpo etilgan. Bu voqeа orqali muallif kuchga emas, haqqa asoslangan boshqaruv ustunligini ta’kidlaydi.

- **2-voqeа (Ilm va haqiqat kurashi):** Farhod otaliqning qarashlari — bu o‘zbek jadidchiligining ruhi. U erkin fikr, ma’rifatparvarlik va adolat uchun kurashadi. Bu bosqichda ijtimoiy uyg‘onishga intilish ko‘rsatiladi.
- **3-voqeа (Uyg‘onish va to‘ntarish):** Xalq zulmga qarshi bosh ko‘taradi. Bu yerda Abulfayzxonning inqirozi nafaqat siyosiy, balki axloqiy inqiroz sifatida tasvirlanadi. Muallif xalq kuchi bilan tuzum o‘zgarishiga urg‘u beradi.

5. Xulosa: Asardagi voqealar qanday aks etishi mumkin?

“Abulfayzxon” bugungi kun uchun ham dolzarb g‘oyalarni ilgari suradi:

- Davlat boshqaruvi adolat, ilm va xalq bilan hisoblashishga asoslanishi kerak;
- Zo‘ravonlik siyosati vaqtinchalik ko‘rinadi, lekin tarixda baribir xalq g‘alaba qiladi;
- Farhod otaliq kabi halol, xalqparvar, bilimli kadrlar har qanday jamiyatning ustunidir;
- Uyg‘onish — bu bir kishi orqali emas, xalqning ongli harakati orqali yuz beradi.

Bu drama Fitrat ijodida ham, o‘zbek ma’naviy hayotida ham **xalq manfaatini himoya qilish, jamiyatni uyg‘otish va adolat sari yetaklashga** xizmat qilgan yuksak badiiy-falsafiy asardir.

9. Migel de Servantesning “Don Kixotning sarguzashtlari” romani voqealarini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

10. Abdulhamid Cho‘ponning “Kecha va Kunduz” romani voqealarini quyidagi bosqichlar asosida tahlil qiling. (Mulohaza)

1. Asar haqida: qisqacha mazmuni va maqsadi

“Kecha va Kunduz” — o‘zbek xalqining XX asr boshidagi ma’naviy-ma’rifiy uyg‘onish davrini yoritadigan roman. Asarda ikki davr — jaholat va zulmatga to‘la “kecha” va erkinlik, taraqqiyot sari intilayotgan “kunduz” bir-biriga qarama-qarshi qo‘yilgan. Asar bosh qahramoni Zebi orqali ayol taqdiriga, ayollarning erksizlikda yashashi, zamonaliviylikka intilishi kabi dolzarb masalalar ko‘tariladi. Shuningdek, feodal-ma’rifatparvarlar qarama-qarshiligi, dinni noto‘g‘ri tushungan soxta so‘filar tanqid qilinadi.

Maqsad: Muallif xalqni jaholatdan uyg‘otish, ayol erkinligini targ‘ib qilish, ilm-ma’rifat, adolat, vaqtin yetgan islohotlar zarurligini ochib berish maqsadini ko‘zlaydi. Asar orqali “kecha”dan “kunduz” sari — zulmatdan nur sari yo‘l topish g‘oyasi ilgari suriladi.

2. Obrazlarga tavsif

- **Razzoq so‘fi** – Soxta taqvodor, o‘z manfaatini din pardasi ortida yashiruvchi, o‘z qizi Zebi erkin yashashini istamaydigan, diniy mutaassib inson. U xalqni jaholatda ushlab turuvchi kuchlarni ifodalaydi.
- **Zebi** – Asarning bosh qahramoni. Ayol bo‘lishiga qaramay, ilmga chanqoq, ozodlik va baxt sari intiluvchi kuchli obraz. Uning ruhiy o‘sishi orqali ayollar hayotining erkinlik sari intilishi yoritiladi.
- **Akbarali** – Zebi sevgan yigit. Ilmli, ma’rifatli, zamonaviy fikrli obraz. U jadidchilik g‘oyalarini ifodalaydi. U Zebi bilan teng huquqli munosabat orzusida, u orqali erkaklarning yangicha qarashlari ko‘rsatiladi.

3. Asardagi asosiy voqealar

- **1-voqeа:** Zebi qattiqxo‘l, diniy aqidaparast Razzoq so‘fi oilasida voyaga yetadi. Uning ilmga, ozodlikka bo‘lgan intilishi otasi qarshiligiga uchraydi. Bu voqeа orqali Zebi obrazining ilk ichki kurashi boshlanadi.
- **2-voqeа:** Zebi va Akbaralining o‘zaro tuyg‘ulari, bir-biriga mehr qo‘yishlari va bu tuyg‘uning jamiyatdagi eskicha qarashlar bilan to‘qnashuvi tasvirlanadi. Ota-onaning bosimi, “ayol erkakdan past” degan tushunchalar bu sevgiga tahdid soladi.
- **3-voqeа:** Zebi jamiyat bosimi va oilaviy zulmga qarshi kurashadi. U najot izlaydi, erkinlikka chiqish uchun ruhiy va jismoniy kurashga kiradi. Asar uning “kecha” — jaholatdan “kunduz” — erkinlikka chiqishga bo‘lgan intilishi bilan yakunlanadi.

4. Asarning o‘ziga xosligi (voqealar mazmuni asosida)

- **1-voqeа (Jaholat panjasidagi ayol):** Bu bosqichda Zebi shaxsiy hayoti, ayollik huquqlari qanday zo‘ravon tizimlar ostida bo‘lishi ko‘rsatiladi. Razzoq so‘fi obrazi orqali qadimiy dunyoqarash tanqid qilinadi.
- **2-voqeа (Muhabbat va ma’rifat kurashi):** Zebi va Akbaralining sevgisi — bu shunchaki tuyg‘u emas, balki yangi hayotga yo‘l ochuvchi kuchdir. Bu bosqichda muallif erkak va ayol orasida tenglikni, fikriy uyg‘onishni ilgari suradi.
- **3-voqeа (Uyg‘onish va o‘zlikni anglash):** Zebi o‘z taqdirini o‘zi belgilash uchun kurashadi. Bu — faqat ayolga emas, butun jamiyatga taalluqli ruhiy uyg‘onish ramzidir. “Kechaning” tugab, “kunduz” boshlanishi asarning asosiy g‘oyaviy yakunidir.

5. Xulosa: Asardagi voqealar qanday aks etishi mumkin?

“Kecha va Kunduz” bugungi kunda ham dolzarb:

- Ayollar erkinligi, ta’lim olish huquqi hamon muhim masala;
- Eskicha qarashlar ko‘plab oilalarda haligacha hukmron;

- Har bir inson o‘z “kechasi”ni yengib, o‘z “kunduzi”ga chiqishi kerak.

Zebi — faqat o‘zbek ayoli emas, balki butun dunyo ayollari timsolidir: u o‘z huquqi, qadri, sevgisi va orzusi uchun kurashadi. Asar o‘quvchini o‘ylantiradi: biz jamiyatda qanday “kechalarni” boshdan kechirmoqdamiz va ular bizni qanday “kunduz” sari yetaklamoqda?